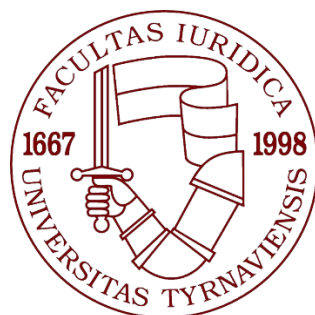

Repetitóriium a cvičné príklady z teórie práva

Marek Káčer

Trnava
2025

Vydala Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta so sídlom Kollárova 10, 917 01 Trnava,
v roku 2025, iuridica.truni.sk

© Marek Káčer, 2025

Creative Commons, BY-NC-ND, 4.0 Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, AttributionNonCommercialNoDerivatives. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mena autora a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani z jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

Foto na titulnej strane: Jacob Abhishek: School life, now a memory. Licencia CC BY-NC-SA 2.0.

ISBN 978-80-568-0952-5

Predhovor

Keď sme s Radom Prochádzkom v roku 2013 vydali učebnicu teórie práva,¹ mal som zmiešané pocity. Eufória z dokonaného diela sa miešala s obavou z nepochopenia. Zariskovali sme, pretože učebnicový výklad sme pretkali zložitejšími myšlienkami vhodnými skôr pre vedecké monografie. Na trnavskej fakulte sa navyše teória práva učí v prvom ročníku, našou hlavnou cieľovou skupinou boli teda mladí ľudia, ktorí nemali načítané právne texty, ani navnímanú právnu prax. O to bolo riziko nepochopenia vyššie.

Tieto obavy do určitej miery rozriedilo druhé vydanie učebnice z roku 2019.² Daňou za prístupnejší jazyk a názornejšiu argumentáciu bolo takmer dvojnásobné rozšírenie textu. Spolu s pôvodnou knihou sa však zmenilo (a stále mení) aj jej čitateľstvo. Dnešní mladí ľudia, i tí so záujmom o právo, získavajú informácie o svete inak ako staršie generácie v ich veku. Ich hlavným informačným kanálom sú sociálne médiá ponúkajúce rýchlo sa meniaci personalizovaný obsah s atraktívnym vizuálom. Svoje otázky kladú inteligentným chatbotom vždy ochotným ich počúvať a rozvíjať svoje odpovede v nespočetných variáciách. Popri tom všetkom sa čítanie odborných kníh, ktoré sa dajú obchytkávať o obvoníavať, javí ako staromódny prežitok.

Učitelia tak stoja pred voľbou, či týmto trendom podľahnúť alebo vzdorovať. Ak podľahnú presvedčeniu, že zmysel, ktorý kedysi prinášalo písanie a čítanie kníh, dokáže dnes lepšie naplniť umelá inteligencia, potom rezignujú na svoje základné poslanie. Tým predsa je aj kultivovať v mladých ľuďoch kritický odstup voči autoritám, umelým i prirodzeným, skrátka mať *vlastnú* schopnosť myslieť. Na druhej strane učiteľ, ktorý si myslí, že túto schopnosť získajú mladí ľudia len čítaním (jeho) kníh, môže samolúbo preceňovať vlastnú dôležitosť či dôležitosť svojho povolania.

Azda však existuje aj prístup niekde medzi týmito krajnosťami. Čítanie siahodlhých traktátov zrejme pomáha mladým ľuďom budovať si imunitu voči hlúpostiam šíreným na internete, no nie každého tieto traktáty oslovujú. Za pokus preto stojí podať ich v kondenzovanej podobe, ktorá vystihuje podstatu veci. Táto publikácia je presne takýmto pokusom. Ide o extrakty („*handouty*“) mojich prednášok z teórie práva vychádzajúcich z vyššie zmienenej učebnice, ktoré sú doplnené o niektoré osvedčené praktické úlohy.

Ak to chce niekto zobrať tou najkratšou skratkou, potom sa namiesto poctivého štúdia učebnice a návštev prednášok naspamäť naučí celé repetitórium a bude dúfať, že na skúške dostane dobré otázky. Tým, ktorí nechcú, aby ich úspech závisel od náhody a ešte viac tým, ktorí sa učia nie kvôli skúške, ale kvôli vedomostiam, netreba pripomínať, že repetitórium je len doplnkom ku klasickým študijným materiálom. Jeho pridaná hodnota spočíva v tom, že študentom uľahčuje pochopiť, čo je na preberanom učive dôležité a že si na prednáškach nemusia robiť poznámky, aby sa mohli plne sústrediť na hovorené slovo.

mk

¹ PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva*. Bratislava: C. H. Beck, 2013.

² PROCHÁZKA, R. – KÁČER, M.: *Teória práva*. 2. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2019.

Obsah

Repetitórium	5
Úvod do teórie práva (TPI/1.)	6
Normativita (TPI/2.)	8
Špecifické znaky právnych noriem (TPI/3.)	13
Štruktúra, pôsobnosť a triedy právnych noriem (TPI/4.)	16
Pramene práva (TPI/5.)	20
Právny poriadok (TPI/6.)	24
Medzinárodné právo, európske právo, právne kultúry (TPI/7.)	29
Tvorba práva (TPI/8.)	33
Aplikácia práva (TPI/9.)	35
Realizácia práva v právnych vzťahoch (TPI/10.)	39
Interpretácia práva (TPI/11.)	42
Právny pozitivizmus a jusnaturalizmus (TPI/12.)	45
Ľudská povaha sloboda a moc (TPII/1.)	48
Legitimita moci a teórie vzniku štátu (TPII/2.)	50
Špecifické znaky štátu (TPII/3.)	51
Forma a funkcie štátu (TPII/4.)	53
Deľba moci (TPII/5.)	56
Štruktúra štátnych orgánov (TPII/6.)	58
Demokracia (TPII/7.)	60
Právny štát (TPII/8.)	63
Parlament (TPII/9.)	66
Vláda, výkonná moc a prezident (TPII/10.)	68
Súdna moc (TPII/11.)	70
Právnické povolania a profesijná etika (TPII/12.)	72
Praktické cvičenia	74
Cvičenie na typológiu noriem (TPI/2.)	75
Cvičenie na štruktúru právnej normy (TPI/4.)	77
Cvičenie na triedenie právnych noriem (TPI/4.)	89
Cvičenie na pramene práva (TPI/5.)	90
Precvičovanie metódy distinguishing pri aplikácii precedenčného práva (TPI/5.)	96
Cvičenie na určovanie sily právnych aktov (TPI/6.)	101
Cvičenie na medzinárodné právo a triedenie právnych noriem (TPI/4. a TPI/7.)	102
Cvičenie na realizáciu práva v právnych vzťahoch (TPI/10.)	104
Cvičenie na interpretáciu práva (TPI/11.)	106
Správne riešenia príkladov na štruktúru právnej normy	109
Odporúčaná literatúra	116

Repetitório

1. Načo je mi teória?

Otázka: Načo je mi teória, niekoľko stostranové knihy, keď si viem všetko nájsť na internete?

Odpoveď: Teória je „zovšeobecnený, vnútorne usporiadaný súbor overených poznatkov“ a v určitej miere je nevyhnutným predpokladom efektívneho vyhľadávania a hodnotenia informácií na internete. V zásade platí, že čím hlbšie teoretické poznatky máme, tým širšie spektrum praktických problémov sme schopní riešiť.

Ilustrácia: Rozdiel medzi laikom a vyštudovaným právnikom spočíva okrem iného aj v tom, že ten druhý má adekvátne teoretické poznatky, vďaka ktorým dokáže oveľa lepšie jednotlivé informácie o práve zatriediť a spájať medzi sebou, čo mu umožňuje ich používať spôsobom, ktorý má oveľa väčšiu šancu obstáť pred súdom. Preto keď majú ľudia vážny právny problém, aj keď vedia používať Google, radšej sa poradia s advokátom.

Limity teórie

a) Teória je nutnou, avšak nie dostatočnou podmienkou úspechu, okrem nej totiž potrebujeme aj prax. Rozdiel medzi teóriou a praxou je rozdielom medzi *knowing that* a *knowing how*, t. j. rozdielom medzi vedomosťami a zručnosťami.

b) Teóriu sme schopní pochopiť len v úzkom kontakte s praxou. Chápať právne termíny znamená rozumieť ich praktickým dôsledkom.

2. Ako sa robí teória

2.1 Metódy

Abstrakcia: zo skúsenosti vyberáme tie jej prvky alebo vlastnosti, ktoré považujeme za typické a následne sa ich snažíme priblížiť spôsobom, ktorý je informačne bohatý aj pre tých, čo danú skúsenosť osobne nezažili. V podstate ide o klasické „škatuľkovanie“.

Systematizácia: ide o usporiadanie poznatkov podľa nejakého kľúča za účelom vytvorenia prehľadnej štruktúry. Takým kľúčom môže byť napr. abecedné poradie alebo rodovo druhové definície, ktoré vieme usporiadať do podoby široko rozvetveného stromu, napr. taxonómia organizmov.

Námietka: Abstrakcia a systematizácia nie sú spoľahlivé metódy, pretože vedú k nepresným poznatkom.

Reakcia na námietku: Určitá miera nepresnosti teoretických poučiek je nevyhnutnou stratou, ktorú sme obetovali, aby tieto poučky mohli byť všeobecnejšie, jednoduchšie, prehľadnejšie a zapamätateľnejšie. Zjednodušene: každé pravidlo má svoje výnimky.

2.2 Modalita

Preskriptívna modalita: Teória môže mať preskriptívny rozmer, čo znamená, že sa snaží stanoviť nasledovaniashodný stav vecí, určitý ideál, ktorý treba dosiahnuť. V tomto zmysle funkciou teórie nie je popisovať realitu ale poskytnúť prostriedky na jej kritiku či korekciu. Preskriptívnym teóriám sa niekedy vyčíta, že sú subjektívne. V teórii práva sa k takejto teórii prikláňajú **právni nonpozitivist** alebo **jusnaturalisti**, ktorí hovoria o tom, aké právo by malo platiť, aký je ideál dobrého práva (normy *de lege ferenda*).

Deskriptívna modalita: Teória môže mať deskriptívny rozmer, čo znamená, že sa snaží popisovať realitu takú, aká v skutočnosti je, t. j. neprikrášlenú, bez odkazu na nejaké nasledovaniahodné ideály. Deskriptívne teórie sa pýšia tým, že sú objektívne. V teórii práva sa k takejto teórii prikláňajú **právni pozitivist**i, ktorí hovoria o tom, aké právo v skutočnosti platí bez ohľadu na to, či je dobré alebo zlé (normy *de lege lata*).

Poznámka: Vzťah medzi teóriou a praxou vieme koncipovať nielen ako vzťah medzi vedomosťami a zručnosťami (viď. vyššie), ale aj ako vzťah medzi ideálom a skutočnosťou. Teda v zákonoch a učebniciach („teória“) sa dočítame o tom, ako by to malo platiť, no v skutočnej právnej praxi to môže byť inak.

3. Čo je to právo?

Právo je veľmi náročné definovať, pretože to nie je zmyslami uchopiteľný objekt a navyše je veľmi úzko spojené s morálkou a politikou, t. j. aj s medziľudskými konfliktami.

Právo je súborom noriem, t. j. mierkou, ktorá stanovuje, čo je správne a nesprávne, dobré a zlé, pravé a falošné... Otázka znie, čím sa právne normy odlišujú od iných noriem. V zásade existujú dve odpovede, ktoré však možno ľahko spochybniť:

Právo má špecifický **pôvod**: napr. možno ich odvodiť od štátu. (Neplatí napr. pri obyčaji.)

Právo má špecifický **účinnok**: možno ho vynútiť násilím. (Neplatí napr. pri ústavnom práve.)

4. Osobitosti teórie práva

Právna teória má ambíciu popisovať všetky právne poriadky. V porovnaní s ostatnými právnymi disciplínami sú jej poznatky univerzálnejšie a nadčasovejšie: „**Stačia tri slová zákonodarcu, ktoré opravujú text zákona a celé knižnice sa stanú bezcenným kusom papiera.**“

Právna teória dáva právo do spoločenského kontextu: nejde len o paragrafy, ale aj o okolnosti ich vzniku či prospešnosť ich pôsobenia. Právny poriadok sa okrem paragrafov skladá aj z inštitúcií, ľudí, kultúry atď.

1. Čo je to norma?

1.1 Etymológia – norma ako šablóna

Slovenský výraz „norma“ pochádza od rovnomenného latinského slova, ktoré označovalo praktickú pomôcku na vymeriavanie pravých uhlov – uholnicu. Uhol, ktorý norme zodpovedal, bol pravý; všetky ostatné uhly boli nepravé.

Norma je teda šablóna, vyjadrenie **ideálneho stavu**; toho, čo **má byť**.

Norma ako šablóna je predpokladom **hodnotenía**. Príklady:

Hodnotový úsudok	Norma ako predpoklad hodnotenia
„Mám vynikajúceho brata, pretože je najlepším strelcom v juniorskej hokejovej lige.“	Čím väčší úspech v určitom športe, tým lepší súrodeneček.
„Učiteľ je zlý, pretože nedokáže odpovedať na moje otázky.“	Učiteľ má byť fundovaný odborník.
„Obrazy Edvarda Muncha sú pekné, pretože originálne zachytávajú úzkosť zo života.“	Účelom umenia má byť aj originálne vyjadrovanie negatívnych životných pocitov.
„Osoba X. Y. by mala ísť za mreže, pretože si prisvojila peniaze, ktoré jej poskytol zamestnávateľ na nákup výrobného materiálu, čím sa neoprávnene obohatila na jeho účet.“	Sprenevera sa trestá odňatím slobody. ...

1.2 Pragmatika – norma ako konanie

Normy nám slúžia ako kompas – usmerňujú naše správanie. **Účelom noriem teda nie je popisovať svet, ale meniť ho k lepšiemu.** Ak sa nejaké správanie (skutočné či potenciálne) dostáva do rozporu so znením normy, tento rozpor sa odstraňuje tak, že sa koriguje samotné správanie, a nie znenie normy. Ide *vnútorné kritické hľadisko* vo vzťahu k správaniu, či už vlastnému alebo k správaniu druhých.

Rozdiel medzi normatívnymi a výrokovými vetami spočíva v pragmatickom postoji toho, kto dané vety používa. *Ak chceme, aby svet (ľudské správanie) zodpovedal našim slovám, potom tieto slová mienime ako normatívne vety. Keď chceme, aby naše slová zodpovedali svetu, potom tieto slová používame ako výroky (direction of fit).*

Príklad (G. E. M. Anscombe): Manželka pošle muža do obchodu a do ruky mu dá nákupný zoznam, na ktorom je napísané „maslo, chlieb, slanina“. Muža v obchode sleduje detektív, ktorý si zapisuje, čo muž kúpil. Ak muž nakúpi všetko a súčasne detektív si všetko zapíše, na konci budú mať identické nákupné zoznamy. Aj napriek tomu je manželov zoznam vyjadrením normy a detektívov zoznam vyjadrením výroku. Ak by manžel na niečo zabudol, musel by sa do obchodu vrátiť, ak by na niečo zabudol detektív, stačilo by mu zabudnutú položku na zoznam dopísať (korekcia správania vs. korekcia slov).

Význam pre právnu prax: Sporný môže byť status viet nachádzajúcich sa v učebniciach, komentároch, judikatúre, v poznámkach pod čiarou nachádzajúcich sa v zákone a pod. **Treba si všímať, čo právnici robia:** ako reagujú, keď sa právna prax dostane do rozporu s tým, čo sa nachádza v „právnych knihách“.

1.3 Argumentácia – norma ako dôvod

Normy dokážu usmerňovať ľudské správanie, pretože ľudia ich chápu ako osobitný druh **argumentov** (dôvodov). Napríklad norma zakazujúca prekročiť maximálnu povolenú rýchlosť pôsobí vo vzťahu k šoférovi ako argument v prospech spomalenia jazdy a zároveň vo vzťahu k policajtovi ako argument v prospech udelenia pokuty, ak šofér danú rýchlosť prekročil.

Norma je **zovšeobecniteľný dôvod**: norma má platiť nielen pre mňa, ale aj pre všetkých ostatných, ktorí sa nachádzajú v podobnej situácii; norma sa v zásade dá zovšeobecniť. Ak teda musím na určitom úseku cesty spomaliť jazdu, mal by ju spomaliť aj každý iný šofér, ak sa odo mňa nejako relevantne nelíši (napr. zásahové vozidlo).

Prikazujúca norma je **vylučujúci dôvod**: norma mi v prvom rade hovorí, čo mám alebo nemám robiť. V druhom rade mi však hovorí aj to, aby som zo svojej praktickej úvahy vylúčil ostatné konkurenčné dôvody. Napríklad norma zakazujúca prekročenie rýchlosti mi stanovuje *povinnosť* nezrýchliť jazdu, resp. *povinnosť* spomaliť jazdu autom. Avšak tým, že ide o povinnosť, mi daná norma zároveň hovorí, aby som pri zvažovaní alternatív svojho správania nebral do úvahy iné dôvody (napr. vzrušenie z rýchlej jazdy, potrebu stihnúť pracovnú schôdzku...).

1.4 Psychológia – norma ako motív

Normy ľudské správanie nielen *ospravedlňujú*, ale aj *motivujú*. S normou, ktorá je ľuďom vo všeobecnosti ľahostajná a v procese ich rozhodovania nemá žiadnu váhu, niečo nie je v poriadku. Normy sú teda nielen *dôvodom*, pre ktorý je správne niečo vykonať, ale častokrát aj **motívom**, pre ktorý sa niečo skutočne vykonáva.

Normy však nie sú dodržiavané vždy, preto sú potrebné **sankčné mechanizmy**, ktoré majú za cieľ zaistiť normám rešpekt. Ich motivačná potencia sa posilňuje najčastejšie buď **hrozbou trestu** (normy povinnosti) alebo **prísľubom odmeny** (normy aspirácie). Behaviorálna ekonómia pracuje s konceptom postrčenia (**nudge**), napr. vyššie zdanenie alebo informačná kampaň v podobe obrázkov môžu byť efektívnejšie ako priamy zákaz fajčenia pod hrozbou trestu.

1.5 Diskusia: norma ako predpoveď

Rozdiel medzi normami a faktami sa v praxi niekedy stiera. Typickým príkladom je slovo „zákon“, ktoré označuje normy vytvorené človekom, ale súčasne aj prírodné pravidelnosti.

Ľudský zákon (<i>nomos</i>)	Prírodný zákon (<i>physis</i>)
- predpisujú správanie - vytvorené človekom - dajú sa zmeniť - dajú sa porušiť.	- popisujú fakty - sú dané prírodou - nedajú sa zmeniť - nedajú sa porušiť.

Rozdiel medzi normami a faktami sa niekedy aj vedome popiera. Napríklad americkí právní realisti tvrdia, že právo je **predpoveď** o tom, ako budú rozhodovať súdy (**predikčná teória práva**). Takáto realistická perspektíva však nedokáže verne zachytiť vnútorné kritické hľadisko (zmysel pre to, čo má byť), ktoré je typické najmä pre sudcov, keď rozhodujú súdne prípady.

2. Funkcie noriem

Keď určujeme funkcie noriem, hľadáme odpovede na otázku, **prečo** si ľudia normy stanovujú a majú starosť o ich dodržiavanie. Ak má každá norma nejaký viac či menej zrejmy **účel**, potom jej funkciou bude napĺňanie tohto účelu. Takým účelom môže byť:

- dosiahnutie žiaduceho stavu vecí (verejná bezpečnosť, všeobecný rešpekt k ľudským právam...)
- odstránenie nežiaduceho stavu vecí (odstraňovanie chudoby, náprava škôd...)
- stanovenie žiaduceho spôsobu konania (pokojné riešenie konfliktov, hospodárne využívanie zdrojov...)

Na vyššej úrovni abstrakcie plnia normy tieto funkcie:

2.1 Regulatívna funkcia

Základnou funkciou noriem je usmerňovanie (**regulovanie**) ľudského správania. Ak sa normami skutočne riadime, potom plnia svoju regulatívnu funkciu, sú **spoločensky účinné**. Regulatívna funkcia sa posilňuje cez sankčné mechanizmy (tresty a odmeny).

Jusnaturalista **Lon Fuller** tvrdí, že predpisy, ktoré nedokážu plniť regulatívnu funkciu, nemôžu byť právom. Podľa jeho názoru musí každé právo spĺňať osem základných požiadaviek, ktoré tvoria tzv. **vnútornú morálku práva**: 1. právo má byť všeobecné, 2. zverejnené, 3. jasné, 4. nerozporné, 5. splniteľné, 6. má platiť do budúcnosti, 7. nemá sa meniť príliš často a 8. má byť rešpektované zo strany úradov.

2.2 Inštrumentálna funkcia

Niektoré druhy noriem, typicky zákony tvorené v parlamente, sú výsledkom cieľavedomej ľudskej činnosti. Zákony sa chápu ako prostriedky na dosahovanie verejných cieľov, majú teda svoju **inštrumentálnu funkciu**, ktorú napĺňajú tým viac, čím viac sa osvedčujú ako vhodný inštrument na dosiahnutie určitého cieľa. Normy, ktoré deklarovaný cieľ dosahujú, sú **politicky efektívne**.

Pri hodnotení efektivity noriem treba zobrať do úvahy aj **spoločenské náklady**, ktoré sú s ich dodržiavaním a vynucovaním spojené. Ak sa normám darí dosahovať cieľ len za cenu príliš vysokých nákladov, potom sa ako prostriedok pre zmenu k lepšiemu neosvedčili (prohibícia alkoholu v USA).

Ak sa medzi spoločenskými nákladmi nachádza aj porušenie nejakého základného práva, problém efektivity sa prenáša na pôdu ústavného súdu, ktorý pri posudzovaní zákonov aplikuje **test proporcionality** v týchto krokoch:

- a) **Test vhodnosti**: Je zákon spôsobilý dosiahnuť cieľ, kvôli ktorému sa prijal?
- b) **Test nevyhnutnosti**: Nezasahuje zákon do základných práv príliš intenzívne? Neexistuje miernejší zákon?
- c) **Pomeriavanie**: Existuje v zákone rovnováha medzi dosahovaným cieľom a ohrozeným právom?

Pozor: Nie všetko, čo je neefektívne či nákladné je automaticky aj protiústavné.

2.3 Expresívna funkcia

Zmysluplnosť pravidiel a inštitúcií dokážeme posudzovať nielen podľa inštrumentálnej racionality (či sú efektívnym prostriedkom ovládania), ale aj pomocou **expresívnej racionality**, teda či dokážu vierohodne **vyjadriť** kľúčové životné postoje.

Príklad: Zákony SR a ČR deklarujúce komunistický režim za protiprávny majú len morálno-politické, no nie právne účinky.

3. Typy noriem

1) určené podľa pôvodu :	2) určené podľa účinku :	3) určené podľa obsahu :
1.1) autonómne	2.1) záväzné	3.1) teleologické
1.2) heteronómne:	2.2) nezáväzné	3.2) deontologické:
1.2.1) spoločenské		3.2.1) prikazujúce
1.2.2) inštitucionalizované		3.2.2) dovoľujúce
		3.2.3) zmocňovacie

Ad 1) Pri triedení noriem podľa pôvodu si kladieme otázku, kto je tvorcom noriem a kto ich má dodržiavať. Ak je odpoveď rovnaká, teda ak je tvorcom a adresátom noriem tá istá osoba, ide o normy **autonómne**. Naopak, ak sú tvorcom a adresátom noriem rôzne osoby, ide o normy **heteronómne**.

Z jednoduchej optiky občana je právo systémom heteronómnych noriem, no z optiky demokracie (ľud si vytvára vlastné zákony) a z optiky právneho štátu (štát sám seba limituje zákonmi) je právo systémom autonómnych noriem.

Ad 2) Pri triedení noriem podľa účinku si kladieme otázku, či má za porušenie noriem nasledovať sankcia alebo iný nepriaznivý následok. Ak áno, normy sú **záväzné**, ak nie, normy sú **nezáväzné**.

Pod následkami porušenia práva sa väčšinou myslia **sankcie**, čo sú špecifické povinnosti stanovené súdom alebo iným orgánom aplikácie práva. Popri tom následky za porušenie zmocňovacích noriem majú podobu **neplatnosti**.

Niekde na pomedzí medzi záväznými a nezáväznými právnymi normami je tzv. **soft law** (deklarácie OSN...).

Ad 3) Pri triedení noriem podľa obsahu si kladieme otázku, ako zistiť, či je norma splnená. Ak je norma splnená až vtedy, keď sa dostaví účinok, kvôli ktorému bola prijatá, ide o **teleologickú** normu. Ak môže byť norma splnená bez ohľadu na to, či sa dostaví účinok, kvôli ktorému bola prijatá, ide o normu **deontologickú**. Teleologické normy sú *stratégie* alebo *know how*. Deontologické normy sú normy vo vlastnom slova zmysle:

Prikazujúca norma obmedzuje výber rôznych alternatív správania tak, že jednu z nich priamo stanovuje ako povinnú. *Každý príkaz sa dá logicky prepísať na zákaz.*

Dovoľujúce normy zakotvujú možnosť výberu z viacerých alternatív správania, a to takým spôsobom, že ak si osoba vyberie jednu z nich, potom *nesmie* byť za to sankcionovaná. *Z teda dovoľenia nepriamo vyplývajú aj zákazy*: ak máme dovoľené správanie, ostatné subjekty majú zakázané brániť nám vo výkone tohto správania.

Povinnosti vyplývajúce z dovoľenia môžu mať dvojakú podobu. Buď ide o **negatívny záväzok**: povinnosť zdržať sa niečoho (ak mám slobodu slova, ostatní sú povinní ju strpieť...), alebo ide o **pozitívny záväzok**: povinnosť vykonať niečo (ak mám právo na informácie, štát je povinný tieto informácie poskytnúť...)

Dovoľujúce normy sa používajú na vyjadrenia výnimiek zo zákazov. V právnom štáte však dovoľenia vyplývajú aj z obyčajného faktu, že predmetné správanie nie je upravené (*dovoľené je všetko, čo nie je zakázané*).

Zmocňovacie normy zakotvujú normatívnu moc, teda schopnosť subjektu vlastným konaním vytvoriť nové normy. Normatívna moc má dva typy: buď ide o moc, prostredníctvom ktorej subjekt dokáže

zaväzovať druhých (**právomoc, kompetencia, autorita**) alebo ide o moc, prostredníctvom ktorej dokáže subjekt zaväzovať iba sám seba (**spôsobilosť na právne úkony**).

Zakotvenie normatívnej moci môže vzniknúť aj tak, že sa táto moc, resp. jej časť, prenesie z jedného subjektu na druhý. Tento prenos sa zvykne označovať ako **delegácia, splnomocnenie** alebo **poverenie**.

Zmocňovacie normy podrobne upravujú podmienky uplatnenia normatívnej moci: pri legislatívnej právomoci hovoríme o **kritériách platnosti predpisov**, pri spôsobilosti na právne úkony hovoríme o **náležitostiach právnych úkonov**. Následkom porušenia zmocňovacích noriem je **neplatnosť** právneho predpisu či právneho úkonu.

1. Rozdiel medzi normatívnou právnou vetou a právnou normou

Téza: Právna norma je význam normatívnej právnej vety určený pre účely jej aplikácie na konkrétny prípad.

Vysvetlenie: V právnych predpisoch nachádzame bezprostredne iba normatívne právne vety. Právne normy sú až výsledkom pochopenia, resp. výkladu týchto viet. Teda zákon obsahuje právne normy iba za predpokladu, že si ho niekto prečítal a že prečítané pochopil. Zákon chápeme vtedy, keď ho dokážeme vzťahovať na konkrétnu skutkovú situáciu a vyriešiť konkrétny právny problém. Iba vtedy môžeme hovoriť o tom, že sme z textu zákona (z normatívnych právnych viet) vyvodili právne normy.

Príklad:

Normatívna právna veta:

„Kto iného úmyselne usmrtí, potrestá sa odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsať rokov“.

Právna norma:

- **príkaz** adresovaný sudcovi, aby páchatela vraždy poslal do väzenia,
- **príkaz** adresovaný prokurátorovi a policajtovi, aby páchanie vražd trestne stíhali,
- **zákaz** adresovaný všetkým fyzickým osobám niekoho úmyselne usmrtiť.

2. Špecifické znaky práva: úvod

Počnúc antikou ponúkajú rôzni autori veľmi odlišné odpovede na otázku, čo je to právo. Niektorí z nich dokonca navrhujú, aby sme sa touto otázkou vôbec netrápili, pretože v praxi nám stačí poznať iba kritériá platnosti práva používané v rámci konkrétneho právneho poriadku. Špecifické znaky práva sú závislé od perspektívy, cez ktorú sa na právo pozeráme. V dnešných učebniciach sa stále zdôrazňuje najmä spojenie práva s moderným centralizovaným štátom. V tejto perspektíve sú špecifickými znakmi práva tieto:

- štátom ustanovená alebo štátom uznaná forma,
- všeobecná záväznosť,
- výlučná normativita,
- štátne donútenie.

2.1 Štátom ustanovená alebo uznaná forma

Každý právny systém má svoje vlastné kritériá platnosti, ktoré stanovujú, ktoré normy do tohto systému patria a ktoré nie. Tieto kritériá možno nájsť v súbore právnych pravidiel, ktorý sa v literatúre zvykne označovať výrazom **rekogničná norma** alebo **pravidlo uznania**.

Rekogničná norma môže stanoviť, že okrem právnych predpisov bude mať právo aj formu súdnych precedensov či právnych obyčají. Každý z týchto **prameňov práva** má svoje špecifické vlastnosti, ktorými sa budeme zaoberať neskôr. V tejto chvíli je pre nás dôležité, že forma práva stanovená v rekogničnej norme sa týka troch základných otázok:

- kto právo vytvoril (**kompetenčný** rozmer)
- v akej procedúre bolo právo vytvorené (**procedurálny** rozmer)
- akú má právo výslednú podobu (**rezultatívny** rozmer).

Štát môže formu práva nielen ustanoviť, ale môže ju aj uznávať. Totiž štát môže pomocou svojich orgánov uplatňovať aj také právo, ktoré sám nevytvoril. Takéto prebratie (**receptia**) cudzieho práva môže prebehnúť tak, že štát uzná cudzie právo v jeho pôvodnej forme.

Receptia medzinárodného práva v Ústave SR:

„Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky.“ Čl. 1 ods. 2

Receptia práva ČSFR v Ústave SR:

„Ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy zostávajú v Slovenskej republike v platnosti, ak neodporujú tejto ústave. Meniť a zrušovať ich môžu príslušné orgány Slovenskej republiky.“ Čl. 153 ods. 1

Poznámka: Jusnaturalisti/nonpozitivisty popierajú, že štátom ustanovená alebo uznaná forma je nevyhnutným znakom práva. Napríklad *Ronald Dworkin* tvrdí, že **právne princípy** sú platné z dôvodu, že sú spravodlivé, nie z dôvodu, že ich stanovil alebo uznal štát.

2.2 Všeobecná záväznosť

Záväznosť je funkciou platnosti a účinnosti právnej normy a spočíva v tom, že platná a účinná právna norma predpisuje adresátom práva, ako majú konať pod hrozbou sankcie za neposlušnosť.

Všeobecnosť znamená, že predmet právnej normy a rovnako tak aj jej adresát musí byť vymedzený **druhovými znakmi**, nie znakmi individuálnymi.

Druhovú znaky môžu byť vymedzené s rôznou mierou abstrakcie, a preto kvalita všeobecnosti práva môže byť naplnená v rôznom stupni: niektoré pravidlá sú formulované do detailu, iné sú zas príliš vágne, jeden zákon je **lex specialis**, druhý **lex generalis**. Všimnime si rôznu mieru všeobecnosti pri vymedzení fiktívneho subjektu v nasledujúcom príklade:

- každý
- spotrebiteľ
- spotrebiteľ tovarov
- spotrebiteľ potravín
- spotrebiteľ ovocia
- spotrebiteľ ovocia vypestovaného v krajinách, ktorých územie má tvar čižmy.

Vymedzenie posledného z menovaných subjektov je zaujímavé, pretože v ňom druhoú znaky (všetky krajiny s územím v tvare čižmy) nahrádzajú znaky individuálne (Taliansko). Všeobecnosť normy preto nie je len o jej jazykovom vyjadrení, ale aj o jej skutočných dopadoch: *Rozdiel medzi individuálnym rozhodnutím a všeobecným pravidlom sa prejavuje tak, že to prvé sa dotýka uzavretej množiny prvkov, zatiaľ čo to druhé platí pre otvorenú množinu.*

Napokon všeobecnosť práva sa dotýka aj **hodnoty rovnosti**. Ak pravidlo neodôvodnene diskriminuje, nie je dostatočne všeobecné a v konečnom dôsledku môže byť aj protiústavné.

Zhrnutie: Právne pravidlo je všeobecné: **i)** keď je vyjadrené v druhových znakoch, **ii)** keď jeho spoločenské účinky dopadajú na otvorenú množinu prvkov, **iii)** keď medzi jednotlivými kategóriami osôb rozlišuje iba vtedy, keď je to rozumné (t. j. keď nediskriminuje). Všeobecnosť teda nie je len kvalitou, ktorá popisuje, aké právo je; ide aj o princíp, ktorý predpisuje, aké by právo malo byť.

2.3 Výlučná normativita

Výlučná normativita práva priznáva normám určitého právneho systému postavenie *jediného* rozhodujúceho štandardu správania sa. Povinnosti stanovené právom tak majú *prevážiť* nielen nad inými praktickými dôvodmi správania (uspokojovanie potrieb, napĺňanie túžob, ochrana hodnôt...), ale aj nad inými povinnosťami, či už sú tieto stanovené morálkou, stavovským kódexom, alebo iným – konkurenčným – právnym systémom.

Každý právny systém podporuje výlučnosť svojich noriem jednak *ideologicky*, jednak *mocensky*. V ideologickej rovine stojí výlučnosť národných právnych poriadkov predovšetkým na myšlienke **suverenity**. V mocenskej rovine stojí výlučná normativita práva na účinnosti štátneho **donútenia**.

Výlučnú normativitu práva v súčasnosti oslabuje **právny pluralizmus**: skutočnosť, že na jednom štátnom území paralelne platí viacero právnych poriadkov. Napríklad na území členských štátov EÚ platí okrem vnútroštátneho práva aj právo medzinárodné a európske. Otázka znie, ktoré z nich má prednosť.

Výlučnú normativitu práva popiera aj tzv. **Radbruchova formula** (neznesiteľne nespravodlivé právo musí ustúpiť spravodlivosti).

2.4 Štátne donútenie

Štátne donútenie má dve podoby: **priame** a **nepriame**. Nepriame spočíva v ustanovení právnej povinnosti, ktorá záväzne reguluje správanie sa adresáta práva. Táto povinnosť môže byť **primárna** a **sekundárna**. Primárna povinnosť ustanovuje to, čo treba konať a sekundárna, ktorej hovoríme aj sankcia, je následkom jej porušenia – ustanovuje to, čo treba konať, ak sa nekonalo to, čo sa malo konať podľa primárnej právnej povinnosti.

Sankcie rozoznávame **represívne** (napríklad trest odňatia slobody alebo uloženie ochrannej liečby), **reštitučné** (napríklad povinnosť vrátiť vec do pôvodného stavu), **reparačné** (napríklad povinnosť nahradiť škodu) a **satisfakčné** (napríklad povinnosť uverejniť opravu nepravdivého skutkového tvrdenia).

Priame donútenie spočíva vo faktickom výkone uloženej sankcie (napr. exekúcia alebo donucovacie akty zo strany polície).

Príklad: Nepriamym donútením je napríklad zákaz neplniť si vyživovaciu povinnosť, obsiahnutý v trestnom zákone (primárna povinnosť), ale je ním tiež rozsudok súdu, ktorý páchatela trestného činu neplnenia si vyživovacej povinnosti odsúdi na peňažný trest (sekundárna povinnosť). Priamym donútením je až výkon tohto trestu, napr. predvedenie právoplatne odsúdeného do ústavu na výkon trestu odňatia slobody.

Kritika: Akt stanovenia povinnosti netreba chápať vždy len ako hrozenie (napr. pri bežnom uzatváraní zmlúv). Ak si osvojíme predstavu, že právo sú príkazy suveréna vynútiteľné násilím, právo bude veľmi ťažké odlíšiť od príkazov bankového lupiča (H. L. A. Hart – *gunman situation*). Vyhrážanie sa teda nie je ukladaním povinností, ale psychologickou manipuláciou. Navyše, v medzinárodnom práve je dôsledná vynútiteľnosť právnych pravidiel veľmi nepraktická, pretože rozhodnutie násilím vynútiť medzinárodné právo sa *de facto* rovná vyhláseniu vojny.

1. Štruktúra právnej normy

Právna norma má štruktúru podmienkovej vety: ak P, tak Q, resp. $P \rightarrow Q$.

Hypotéza (P)	Dispozícia (Q)
Normatívna podmienka	Normatívny následok
Skutkový stav	Vlastné pravidlo správania
Právna skutočnosť	Obsah právneho vzťahu
<i>Kedy, za akých okolností treba plniť nejakú povinnosť, resp. vzniká právo na nejaké plnenie?</i>	<i>Aké práva, resp. povinnosti majú príslušné subjekty? Ako sa majú subjekty správať?</i>

Príklad: Kto nájde stratenú vec (P), je povinný ju vydať vlastníkovi (Q).

Delenie hypotéz a dispozícií

Obidva prvky štruktúry, hypotézu aj dispozíciu, možno deliť podľa viacerých kritérií:

i) Podľa miery všeobecnosti delíme prvky štruktúry na **abstraktné** a **konkrétne**. Abstraktné prvky charakterizuje ich relatívna neurčitosť, konkrétne ich relatívna určitosť:

Abstraktná hypotéza: Osoba môže odprieť vysvetlenie policajtovi iba zo *závažných dôvodov*.

Konkrétna hypotéza: Osoba môže odprieť vysvetlenie, iba ak je s *obvineným z priestupku v príbuzenskom vzťahu*.

Abstraktná dispozícia: Osoba je povinná informovať o zmene osobného stavu *bez zbytočného odkladu*.

Konkrétna dispozícia: Zadržaná osoba musí byť vypočutá a *najneskôr do 48 hodín* prepustená alebo odovzdaná súdu.

ii) Hypotéza normy sa môže skladať z viacerých podmienok a podobne dispozícia jednej normy môže byť tvorená viacerými povinnosťami. Podľa toho, či je výpočet týchto častí otvorený alebo uzavretý, sa hypotézy a dispozície delia na **taxatívne** (uzavretý výpočet) a **demonštratívne** (otvorený výpočet).

Taxatívna hypotéza: Prezidenta možno stíhať *iba* za úmyselné porušenie ústavy alebo za vlastizradu.

Demonštratívna hypotéza: Základné práva sa zaručujú bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, **či iné** zmýšľanie, majetok, rod alebo iné postavenie.

Taxatívna dispozícia: Ak nemožno odstrániť vadu kúpenej veci a ak preto nemožno vec riadne užívať, nadobúdateľ sa môže domáhať zrušenia zmluvy alebo primeranej zľavy z ceny, výmeny, opravy alebo doplnenia toho, čo chýba.

Demonštratívna dispozícia: Vlastník veci má právo na ochranu proti neoprávneným zásahom, **najmä** sa môže domáhať vydania veci od toho, kto mu ju neprávom zadržuje.

iii) Podľa logického vzťahu medzi viacerými podmienkami tej istej hypotézy, resp. medzi viacerými povinnosťami tej istej dispozície delíme hypotézy a dispozície na **alternatívne, kumulatívne** a **kombinované**.

Alternatívna hypotéza: Prezidenta možno stíhať iba za úmyselné porušenie ústavy *alebo* za vlastizradu.

Kumulatívna hypotéza: Každý zodpovedá za škodu, ktorú spôsobil porušením právnej povinnosti.

Kombinovaná hypotéza: § 79 ods. 1 Zákonníka práce

Alternatívna dispozícia: ...nadobúdateľ je oprávnený domáhať sa zrušenia zmluvy *alebo* primeranej zľavy z ceny, výmeny, opravy *alebo* doplnenia toho, čo chýba.

Kumulatívna dispozícia: Dlh musí byť splnený riadne *a* včas.

Kombinovaná dispozícia: § 51 ods. 2 až 4 Trestného zákona

Zdvojená štruktúra právnej normy

V zdvojenej štruktúre hovoríme o primárnej hypotéze a primárnej dispozícii, a sekundárnej hypotéze a sekundárnej dispozícii. **Sekundárna hypotéza** je stav, kedy za podmienok ustanovených primárnou hypotézou nie je dodržané pravidlo ustanovené primárnou dispozíciou. **Sekundárna dispozícia** je normatívny následok sekundárnej hypotézy, väčšinou sankcia. V skratke: ak P, tak Q a ak napriek P non-Q, tak S.

Príklad: Kto nájde stratenú vec (P), je povinný ju vydať vlastníkovi (Q). Ak nálezca nevydal vec vlastníkovi (non-Q), tak vlastník má právo podať žalobu na vydanie veci a prípadne aj žalobu na náhradu škody (S).

Praktické tipy pri vymedzovaní sekundárnej hypotézy:

i) Sekundárna hypotéza je porušenie práva, nejde o jednoduchú logickú negáciu primárnej dispozície. Ak primárna dispozícia stanovuje, že „zhotoviteľovi patrí odmena“, potom sekundárnou hypotézou nie je, že „zhotoviteľovi nepatrí odmena“, ale skôr „zhotoviteľovi odmena nebola vyplatená“.

ii) V prípade, ak primárnu dispozíciu tvorí oprávnenie, sekundárnu hypotézu tvorí zmarenie alebo nerešpektovanie tohto oprávnenia. Primárnu dispozíciu si vždy treba pretlmočiť do jasného jazyka povinností.

iii) Ak je obsahom primárnej dispozície oprávnenie (alebo zmocnenie), ktorého uplatnenie sa viaže na splnenie nejakej *nevyhnutnej* podmienky, potom sekundárna hypotéza nastáva aj v prípade, keď subjekt vykonal oprávnenie (alebo zmocnenie), hoci neboli splnené všetky *nevyhnutné* podmienky.

2. Pôsobnosť právnych noriem (a pravidiel prednosti)

Pôsobnosť normy chápeme ako okruh spoločenských vzťahov, ktoré norma upravuje. Pri určovaní pôsobnosti sa pýtame, akým osobám je norma adresovaná (**osobná pôsobnosť**), aké druhy vecí, skutkov či záležitostí upravuje (**vecná pôsobnosť**), aký je časový interval, počas ktorého je norma platná a účinná (**časová pôsobnosť**) a ako je vymedzená jej platnosť a účinnosť v priestore (**miestna pôsobnosť**). Základné otázky pri výbere aplikovateľnej normy teda znejú: Kto? Čo? Kedy? Kde?

Osobná a vecná pôsobnosť (*lex specialis derogat legi generali*)

Ak je jedna skutková situácia upravená dvoma normami tej istej právnej sily odlišne, potom prednostne (ako prvú) treba aplikovať tú z nich, ktorá je konkrétnejšia, ktorá na daný skutkový stav prilieha tesnejšie. Toto kolízne pravidlo prednosti sa bežne označuje ako **lex specialis derogat legi generali**, v doslovnom preklade „špeciálny zákon ruší zákon všeobecný“.

Príklad: Konflikt medzi pravidlom „*dlhy sa musia plniť riadne a včas*“ (*lex generalis*) a pravidlom „*účastník, ktorý uzavrel zmluvu v tiesni za nápadne nevýhodných podmienok, má právo od zmluvy odstúpiť*“ (*lex specialis*) sa rieši tak, že sa dá prednosť druhému pravidlu, pretože je špeciálnejšie.

Právnicki popri špeciálnom zákone používajú všeobecný zákon iba **subsidiárne**, podporne, ak je to potrebné na vyriešenie čiastkového aspektu prípadu.

Príklad: Ak pri posudzovaní platnosti pracovnej zmluvy nenájde odpoveď v Zákonníku práce (*lex specialis*), musím podporne použiť aj Občiansky zákonník (*lex generalis*).

Poznámka: V niektorých prípadoch je v praxi veľmi ťažké zistiť, ktorý zo zákonov je všeobecný a ktorý špeciálny. Napríklad je zákon o ochrane utajovaných skutočností špeciálnou či generálnou úpravou vo vzťahu k trestnému poriadku? V takom prípade je vhodné použiť test proporcionality (pozri bližšie nález ÚS ČR PL. ÚS 41/02, bod VIII).

Časová pôsobnosť (*lex posterior derogat legi priori*)

Časová pôsobnosť normy je vymedzená časovým intervalom, počas ktorého norma platí a je účinná. Vo všeobecnosti treba skutkový stav posudzovať podľa práva účinného v čase, keď sa tento stav odohral. Ak skutkový stav upravujú dve normy rovnakej právnej sily odlišne, prednostne treba uplatniť tú z nich, ktorá bola prijatá neskoršie. Toto kolízne pravidlo sa nazýva ***lex posterior derogat legi priori***.

Problém: Čo robiť v situácii, ak je nový zákon všeobecný a starý špeciálny? V tomto komplikovanom prípade, v ktorom sa dostávajú do kolízie samotné kolízne pravidlá, treba dať prednosť špeciálnemu zákonu, hoci je starší. Platí teda pravidlo ***lex prior specialis derogat legi posteriori generali***.

Časovú pôsobnosť predpisov musí zákonodarca nastaviť tak, aby dodržal ***zákaz retroaktivity***. Podľa intenzity zásahu do právnej istoty sa retroaktivita delí na pravú a nepravú:

Pravá retroaktivita typicky nastáva vtedy, keď neskorší zákon neuznáva nadobudnuté práva či existenciu právnych vzťahov vzniknutých podľa predchádzajúcej právnej úpravy; keď ukladá povinnosti, ktoré bolo potrebné splniť v minulosti; keď spätne legalizuje činy, ktoré sú svojou povahou hrubými zločinmi a pod.

Nepravá retroaktivita nastáva v prípade, keď zákon viaže na minulé skutkové stavy nové právne následky, no tieto následky treba rešpektovať až od okamihu účinnosti daného zákona, nie od okamihu výskytu daného stavu.

Príklad: Ak sa študent v septembri zapíše do vyššieho ročníka a počas zimného semestra parlament spoplatní univerzitné štúdium, no s účinnosťou až od začiatku nasledujúceho semestra, potom pôjde o nepravú retroaktivitu. Nová povinnosť (platenie školného) sa viaže na minulú skutkovú okolnosť (zápis na školu), no jej plnenie sa očakáva až v budúcnosti (od letného semestra).

Intertemporalita je režim dočasného spolupôsobenia novšej a staršej právnej úpravy za účelom ochrany právnej istoty, resp. za účelom plynulého prechodu starého právneho režimu do nového právneho režimu.

Príklad: § 567m Trestného poriadku: „*Konanie začaté pred 1. januárom 2017 sa dokončí podľa predpisov účinných do 31. decembra 2016.*“

Poznámka: Pri časovej pôsobnosti sa rozlišuje medzi hmotným a procesným právom. Pri procesnom práve je v zásade pravidlom, že príslušné orgány postupujú podľa práva platného v čase, kedy sa odohráva proces, nie v čase, kedy sa odohral skutkový stav.

Miestna pôsobnosť

Moderné právo platí na základe **teritoriálneho**, nie personálneho **princípu**. To znamená, že v prvom rade sa riadime právom krajiny, na území ktorej sa nachádzame a až v druhom rade – ak vôbec – sa riadime právom krajiny, z ktorej pochádzame, resp. právom štátu, ktorého sme občanmi.

Z hľadiska miestnej pôsobnosti noriem rozlišujeme normy **univerzálne** a **lokálne**; tie prvé platia na celom území, tie druhé len na jeho časti. Toto delenie reflektuje vertikálnu deľbu moci medzi ústrednými a miestnymi orgánmi verejnej moci. V moderných štátoch je pravidlom, že univerzálne (štátne) právo má prednosť pred lokálnym (komunálnym) právom. Podobne to funguje aj vo federáciách, kde má federálne právo prednosť pred právom jednotlivých členských štátov. Túto centralistickú logiku však možno uplatniť aj na úkor vnútroštátneho práva, a to v kontexte uplatňovania medzinárodného a európskeho práva, ktoré si ako osobitné právne systémy nárokovujú prednosť pred právom národného štátu.

3. Triedy právnych noriem

Hmotné a procesné právo

Hmotné právo stanovuje oprávnenia a povinnosti, ktoré sa dajú dobrovoľne realizovať spravidla aj bez súčinnosti orgánov aplikácie práva. Hmotným právom je napríklad Občiansky zákonník, ktorý upravuje najmä majetkové a zmluvné vzťahy medzi súkromnými osobami.

Procesné právo upravuje proces aplikácie práva, teda postup, v ktorom orgány súdnej alebo výkonnej moci vzťahujú hmotné právo na konkrétnu skutkovú situáciu, aby autoritatívne zaviazali individuálne určené subjekty na splnenie povinností, ktoré im z hmotného práva vyplývajú. Procesným právom je napríklad Civilný sporový poriadok, ktorý podľa svojho prvého paragrafu upravuje „*postup súdu, strán sporu a osôb zúčastnených na konaní pri prejednávaní a rozhodovaní sporov*“.

Kogentné a dispozitívne právne normy

Kogentné normy ustanovujú záväzný variant správania sa, od ktorého sa účastníci právneho vzťahu nemôžu odchýliť. Keď napríklad Občiansky zákonník ustanovuje, že zmluva o prevode nehnuteľností musí mať písomnú formu, nemôžu sa zmluvné strany dohodnúť, že oni zmluvu uzatvoria ústne.

Dispozitívne normy sa uplatnia subsidiárne, čiže iba v prípade, ak sa účastníci právneho vzťahu nedohodnú inak. Ustanovujú teda variant správania sa, od ktorého sa adresáti práva môžu vzájomnou dohodou odchýliť a ak sa odchýlia, platí ich dohoda, nie dispozitívna právna norma.

Striktné a ekvitélné normy

Striktné sú normy, ktoré v procese aplikácie nepripúšťajú zmiernenie ich účinkov, takže v konkrétnom prípade môžu pôsobiť neprimerane tvrdo. **Ekvitélné** sú normy, ktoré takéto zmiernenie pripúšťajú.

Blanketové a odkazujúce normy

Blanketové právne normy odkazujú na právnu normu, ktorá ešte nie je súčasťou platného práva, ale ktorej prijatie sa predpokladá. Typickým príkladom je čl. 5 ods. 1 Ústavy SR: „*Nadobúdanie a stratu štátneho občianstva ustanoví zákon.*“ Blanketové normy slúžia ako: i) normy *zmocňujúce* na prijatie úpravy, ii) normy *prikazujúce* prijať úpravu, iii) normy *zakazujúce* prijať úpravu ostatným (neuvedeným) orgánom.

Odkazujúca norma odkazuje na právnu normu, ktorá už je súčasťou platného práva a normotvorca prikazuje jej použitie. Napríklad § 11 ods. 3 živnostenského zákona ustanovuje, že „*zodpovedný zástupca musí mať bydlisko na území Slovenskej republiky alebo iné oprávnenie na pobyt podľa osobitného predpisu,*“ pričom v poznámke pod čiarou odkazuje na zákon o pobyte cudzincov. Odkazujúce normy slúžia na lepšiu orientáciu adresáta práva.

1. Formálne a materiálne pramene práva

Formálne pramene práva sú rekogničnou normou ustanovené **oficiálne informačné kanály**, prostredníctvom ktorých sa ľudia môžu dozvedieť, ktoré pravidlá platia ako právo. Pod jednotlivými prameňmi práva právnici rozumejú nielen výslednú podobu práva, ale aj **typické spôsoby jeho tvorby** (napr. zákon, obyčaj, precedens...).

Materiálny prameň práva v užšom slova zmysle je **cieľ, ktorý sa má dodržiavaním práva dosiahnuť**. V širšom slova zmysle ide o **akékoľvek spoločenské, ekonomické, geografické, morálne, politické, klimatické, demografické alebo iné okolnosti, ktoré ovplyvňujú obsah práva**, resp. ktoré limitujú voľnú úvahu rozumného zákonodarcu.

Formálne pramene

- **Ako** zistíme, či je určité pravidlo platným právom?
- Slúžia ako argumenty v súdnom procese.
- Konanie rozporné s formálnym prameňom je „protiprávne“ či „nelegálne“.

Materiálne pramene

- **Prečo** sa určité pravidlo stalo platným právom?
- Slúžia ako argumenty v legislatívnom procese.
- Predpis rozporný s materiálnym prameňom môže byť „nerozumný“ alebo „škodlivý“.

Poznámka: Formálne pramene práva nedávajú jasnú odpoveď na riešenie **zložitých prípadov**, preto je v týchto situáciách potrebné, aby právnici argumentovali aj prameňmi materiálnymi, napr. popri zákone argumentujú aj jeho dôvodovou správou.

2. Právny formalizmus v demokratickom a právnom štáte

Právnici hľadajú právo v špecifických tlačovinách, knihách, databázach či na webových stránkach. Pre právnikov je v prvom rade dôležitý *pôvod* informácie, až potom jej *obsah*. Určité normy považujú za právne nie preto, že sú rozumné či spravodlivé, ale preto, že ich našli napríklad v Zbierke zákonov či v Úradnom vestníku EÚ. Právnici sú do určitej miery **formalisti**.

Argumenty v prospech právneho formalizmu

i) Dobrovoľné podriadenie sa autorite zákonodarcu je jediným spôsobom, ako **zabezpečiť spoluprácu medzi ľuďmi s odlišnými svetonázormi**, a to dokonca aj keď pripustíme, že sám zákonodarcu sa môže v niektorých otázkach myliť. V mnohých prípadoch je lepšie mať aspoň nejaké riešenie (aj s rizikom, že je nesprávne), ako nemať riešenie vôbec žiadne.

ii) Pokiaľ sú pravidlá vytvorené demokratickým spôsobom, potom ich striktné uplatňovanie **potvrďuje vládu väčšiny, resp. rovnosť všetkých**. Totiž osobné postrehy právnikov o morálnosti či užitočnosti zákonov nie sú fundovanejšie ako postrehy ktoréhokoľvek iného občana. V demokracii však tieto postrehy majú váhu vo voľbách, nie v súdnom procese.

iii) Striktným uplatňovaním pravidiel sa potvrdzuje nielen vláda väčšiny, ale **aj vláda pravidiel**. Výhody vlády pravidiel (F. Schauer): **a)** predvídateľnosť ľudského správania, osobitne štátnych orgánov; **b)** zvýšenie efektivity rozhodovacích procesov; **c)** znižuje sa riziko chybovosti úradných rozhodnutí; **d)** zvyšuje sa systémová stabilita právneho poriadku; **e)** ide o účinný prostriedok deľby moci...

Limity právneho formalizmu:

Predstavme si šoféra, ktorý prekročil rýchlosť, aby zachránil svojho spolujazdca. V tomto prípade je striktné lipnutie na pravidle kontraproduktívne, pretože: **i)** ide o výnimočnú situáciu; **ii)** nie je tu spor o účel porušeného pravidla; **iii)** v rozvinutom právnom poriadku pravidlá často obsahujú aj svoje vlastné výnimky. Teda **ak sa pravidlá majú aplikovať striktné, nevyhnutne to neznamená, že sa musia aplikovať slepo, mechanicky, bez ohľadu či dokonca priamo v rozpore s ich účelom a na nápadne neúmernú ťarchu ich adresátov.**

3. Charakteristika jednotlivých formálnych prameňov práva

Právny predpis

Z rezultatívneho hľadiska ide o súbor pravidiel vyjadrených v podobe **autoritatívne stanoveného textu**. Právny predpis je strešný termín, ktorý pod sebou zahŕňa pestrú paletu všeobecne záväzných právnych aktov počnúc ústavou štátu a končiac vyhláškou okresného úradu. Najtypickejším predpisom je **zákon**. Pojmovým protikladom predpisu (zákona) môže byť nielen nepísané právo ale aj prirodzené právo. Právo vo forme predpisu dokáže najlepšie vyhovieť požiadavkám **formálneho právneho štátu**, medzi ktoré radíme všeobecnosť, zrozumiteľnosť, prehľadnosť a dostupnosť práva, zákaz retroaktivity, právnu istotu a ďalšie. Tieto kvality práva vyzdvihovali francúzski osvietenci, čo v roku 1804 viedlo k prijatiu **Code Civil**.

Z procedurálneho a kompetenčného hľadiska zákony vytvárajú **priamo volené kolegiátne orgány**. V parlamentných demokraciách je to parlament so širokou expertnou podporou výkonnej moci v procedúre otvorenej pripomienkam rôznych zainteresovaných osôb. Dominantné postavenie parlamentu pri tvorbe práva sa opiera o tieto dôvody (J. Waldron): **i)** demokratická legitimita, **ii)** transparentnosť, **iii)** početnosť, **iv)** reprezentatívnosť.

Všeobecne záväzná zmluva

Zmluva môže byť prameňom práva, ak z nej vyplývajú práva alebo povinnosti druhovo určeným subjektom. To sa často deje pri zmluvách uzatváraných **vo verejnoprávnych kontextoch**, napríklad keď sú zmluvnými stranami subjekty s verejnou mocou (medzinárodné zmluvy), prípadne subjekty reprezentujúce významnú časť spoločnosti a presadzujúce nejaký dôležitý verejný záujem (kolektívne zmluvy vyššieho stupňa). Z rezultatívneho hľadiska je zmluva druhom písaného práva a podobá sa na predpis (namiesto paragrafov bývajú články).

Z kompetenčného a procedurálneho hľadiska existujú tieto rozdiely medzi zmluvou a predpisom:

Zmluva	Predpis
- prostriedok tvorby práva v horizontálnych vzťahoch, - používa sa v medzinárodnom práve, pretože tu platí zásada zvrchovanej rovnosti štátov, - je výsledkom vyjednávania (<i>negociácie</i>).	- prostriedok tvorby práva vo vertikálnych vzťahoch, - používa sa v európskom práve, pretože tu bola prelomená zásada zvrchovanej rovnosti, - je výsledkom rozpravy (<i>deliberácie</i>).

Právna obyčaj

Tvorba práva sa delí na etatistickú a sociatívnu. **Etatistická** tvorba práva je tvorba práva v réžii štátu (alebo ním zmocnených organizácií) a má dve základné podoby: legislatívnu a zmluvnú. **Sociatívna** tvorba práva nie je v réžii nikoho, vyvíja sa z autonómnych samoregulačných mechanizmov spoločnosti a má podobu právnej obyčaje.

Z rezultatívneho hľadiska je obyčaj súborom **nepísaných dlhodobo praktikovaných noriem**.

Historickým trendom bolo nielen postupné stenčovanie pôsobnosti obyčajového práva, ale aj jeho postupná mutácia do podoby rôznych textových predlôh (v Anglicku sa obyčaje postupne transformovali do zbierok súdnych rozhodnutí, zatiaľ čo v Uhorsku sa obyčaj kodifikovala/konsolidovala v réžii právnej vedy – Opus Tripartitum).

Z procedurálneho hľadiska obyčaj musí spĺňať dve podmienky: *usus longaevus* a *opinio iuris*. **Usus longaevus** je materiálny (kvantitatívny) komponent spočívajúci vo všeobecnej, trvalej a jednotnej spoločenskej praxi. **Opinio iuris** je psychologický (kvalitatívny) komponent spočívajúci v rozšírenom presvedčení, že daná prax je právne záväzná.

Vnútroštátne nepísané právo môže mať podobu **ústavných zvyklostí**. Nález českého ústavného súdu Pl. ÚS 14/01: i) prameňom ústavného práva je nielen text ústavy, ale aj ústavná zvykosť, ktorej platnosť sa overuje podľa štandardných prvkov právnej obyčaje; ii) platnosť zvyklosti sa má overovať tým prísnejšie, čím ťažšie sa dá odôvodniť, že daná zvykosť je v súlade s platným textom ústavy. Vo Veľkej Británii sa ústavné zvyklosti (*constitutional conventions*) nedajú vynucovať súdnou mocou, ale iba v rámci vyvodzovania politickej zodpovednosti.

Precedens

Precedens v najširšom zmysle slova je **predchádzajúce konanie alebo rozhodnutie, ktoré slúži ako vzor správania sa**. Precedens teda plní rovnakú funkciu ako pravidlo – usmerňuje ľudské správanie, no zatiaľ čo pravidlo je abstraktné, vymedzené v druhových znakoch, precedens je konkrétny, je to individuálny prípad, ktorý sa stal v minulosti. V užšom slova zmysle termín precedens označuje **všeobecne záväzné rozhodnutie vrcholovej súdnej inštalácie**.

Súdy tvoria právo aj v kontinentálnej právnej kultúre, pretože: i) súdy musia riešiť aj tzv. zložité prípady, na ktoré písané právo nedáva jasnú odpoveď (**dotváranie práva** v prelomových rozhodnutiach), a súčasne: ii) je spravodlivé, aby súd v podobných prípadoch rozhodoval rovnako (v UK zásada **stare decisis** – „zotrvať pri rozhodnutom“, u nás požiadavka právnej istoty a predvídateľnosti súdnych rozhodnutí).

Z rezultatívneho hľadiska má precedens tie isté formálne náležitosti ako obyčajné súdne rozhodnutie – výrok, odôvodnenie, poučenie –, ibaže s tým rozdielom, že niektoré časti odôvodnenia sa považujú za všeobecne záväzné. Takouto časťou je tzv. **nosný dôvod** rozhodnutia (**ratio decidendi**), ktorý predstavuje nutnú a zároveň dostatočnú podmienku jeho vecnej správnosti. Okrem toho poznáme aj **podporný dôvod** (**obiter dictum**), ktorého úlohou je zvýšiť celkovú presvedčivosť precedensu. V našom prostredí sa s obľubou citujú tzv. **právne vety**, čo sú vety v stručnosti vystihujúce príslušné súdne rozhodnutie či doslovné výňatky z neho; ich autorom môže byť sudca spravodajca, pomocný personál súdu či editor zbierky súdnych rozhodnutí.

Z kompetenčného hľadiska môžu precedensy vydávať **vrcholné súdy**. V našich podmienkach je to najvyšší súd, ústavný súd, štrasburský súd a luxemburský súd. Vrcholné súdy nesú zodpovednosť za jednotný výklad práva, ktorý zabezpečujú dvoma spôsobmi: jednak príkladom vlastnej rozhodovacej činnosti, a jednak preskúmaním rozhodnutí nižších súdov. Pri precedensoch rozlišujeme **vertikálnu**

záväznosť – precedens by mal nasledovať každý nižší súd z pozície kompetenčne slabšieho orgánu – a **horizontálnu záväznosť** – precedens nasleduje sám súd, ktorý ho vydal.

Z procedurálnej stránky je precedens výsledkom **adjudikácie**. Sudcovské právo vyvíja dvoma hlavnými spôsobmi: jednak postupným *rozlišovaním* medzi skutkovými okolnosťami jednotlivých precedensov (**distinguishing**) a jednak priamym *prelamovaním* nosných dôvodov precedensov, ktoré sú zjavne zastarané alebo nesprávne (**overruling**). V praxi slovenského najvyššieho a ústavného súdu existujú aj osobitné procedúry na zjednocovanie súdnych rozhodnutí.

Právny princíp

Právne princípy sú **vysoko abstraktné normy správania sa, ktoré sú pre spoločnosť z morálneho hľadiska príliš dôležité na to, aby ich právnici mohli v súdnom konaní len tak ignorovať**.

Princíp je osobitným typom noriem, ktorý sa odlišuje od bežných pravidiel správania. V porovnaní s pravidlom je princíp oveľa abstraktnejší, vyjadrený kategoricky, má väčšiu pôsobnosť, často mu chýba klasická štruktúra. Typickým princípom sú **ľudské práva**. Každý ústavný systém obsahuje minimálne toľko právnych princípov, koľko ľudských práv chráni.

Vďaka ich príliš všeobecnej pôsobnosti sa často stáva, že na jeden a ten istý prípad možno aplikovať viacero (navzájom kolidujúcich) princípov naraz. V takom prípade nemožno uplatniť štandardné kolízne pravidlá (*lex specialis* a *lex posterior*), ale treba uplatniť **metódu vyvažovania**, ktorej podstata spočíva v tom, že sa medzi kolidujúcimi princípmi snažíme nájsť zlatú strednú cestu, rovnováhu. Vyvažovanie je tretím krokom testu proporcionality.

Nonpozitivist **Ronald Dworkin** tvrdí, že právne princípy sa neopierajú o autoritu zákonodarcu, ale o „*pocit vhodnosti, ktorý sa časom sformoval medzi právnikmi i na verejnosti*“. Tým Dworkin ruší právny formalizmus a striktné delenie medzi formálnymi a materiálnymi prameňmi práva. Aplikovanie právnych princípov namiesto pravidiel je celkom legitímne v situácii, ak pravidlá nedávajú jasnú odpoveď na otázku, ktorú riešime. Ak však pravidlá hovoria jasnou rečou, presadzovanie princípov na ich úkor môže oslabiť celkovú vládu práva.

1. Terminológia

Súvisiace termíny si zoradíme podľa pôsobnosti od najširšieho v nasledujúcom poradí:

právna kultúra → právny poriadok → súkromné/verejné právo → právne odvetvie → právny predpis → právny inštitút → právna norma

Právna kultúra – je historicky podmienené hodnotové a inštitucionálne zázemie, v ktorom sa tvorí a uplatňuje právo. Medzi základné kritériá, ktoré spoluurčujú identitu právnej kultúry, zvyčajne radíme *usporiadanie štátnej moci, prevládajúcu náboženskú či politickú ideológiu, formu ekonomického života, vnútorné členenie právneho poriadku, prevládajúci, resp. historicky dominantný prameň práva, právnu tradíciu, osobitné právne inštitúty, techniku riešenia právnych sporov, mentálne postoje či zvyky právneho myslenia, právnický štýl a pod.* V súčasnosti sa rozlišuje viacero právnych kultúr, najčastejšie sa však pracuje s kontrastom medzi anglo-americkou právnou kultúrou (*common law*) a kontinentálnou (európskou) právnou kultúrou. Synonymá: právna rodina, veľký právny systém...

Právnym poriadkom je súbor **i)** všeobecne záväzných pravidiel obsiahnutých v príslušných prameňoch práva, ďalej **ii)** súbor vzájomných väzieb medzi týmito pravidlami a **iii)** súbor aktov orgánov verejnej moci, vydanými na základe a v medziach týchto pravidiel. To, čo robí zo súboru noriem poriadok, sú až **vzťahy** medzi týmito normami. Otázke vzájomných vzťahov medzi právnymi normami sme sa venovali pri pôsobnosti a triedení právnych noriem. Na tejto prednáške sa budeme venovať predovšetkým vzťahu určenému na základe právnej sily. Synonymá: právny systém, pozitívne (objektívne) právo...

Súkromné/verejné právo – toto delenie je typické najmä pre kontinentálnu právnú kultúru. Verejné právo je súborom právnych odvetví, v ktorých sú hlavným predmetom úpravy hierarchicky koncipované vzťahy medzi orgánmi verejnej moci na jednej strane a osobami súkromného práva na strane druhej. Typickou súčasťou verejného práva je trestné právo, ústavné právo či správne právo. Súkromné právo je súborom právnych odvetví, v ktorých sú hlavným predmetom úpravy horizontálne vzťahy medzi osobami súkromného práva: napríklad občianske právo či obchodné právo. Napr. vo verejnom práve je obmedzené používanie analógie (usudzovanie z podobnosti), pre súkromné právo sú zas typické dispozitívne normy. Poznáme aj tzv. **hybridné právne odvetvia**, ktoré sa nachádzajú na pomedzí medzi súkromným a verejným právom, napr. pracovné právo.

Právne odvetvie – sú relatívne ucelené sústavy právnych predpisov, upravujúcich vecne súvisiace právne vzťahy. Príkladmi právnych odvetví sú občianske právo, obchodné právo, pracovné právo, trestné právo, správne právo a tak podobne. Základom vytvorenia nového právneho odvetvia je jeho **vnútorná koherencia** (B. Langille), čo znamená, že osobitné právne odvetvie: i) musí upravovať takú časť spoločenských vzťahov, ktorá je normatívne *podstatne významná* a zároveň ii) musí vytvoriť celok, ktorý je väčší ako suma všetkých jeho častí, t. j. musí položiť *základy pre porozumenie právnym normám priradením k jednotiacej idey*, bez ktorej by takéto porozumenie nebolo možné alebo úplné. Občianske právo je založené na príbehu o rovnosti a slobode súkromných osôb vstupujúcich do zmluvných vzťahov. Trestné právo je konštituované večným príbehom o zločine a treste. Ústavné právo je konštituované príbehom o ochrane ľudských práv a potrebe deľby moci.

Právny predpis – je osobitný prameň práva. Pre účely skúšky treba pozrieť aj zákonnú definíciu v § 1 ods. 1 zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov.

Právny inštitút – čo sú právne javy, upravené väčšinou viacerými právnymi normami, ale vzťahujúce sa na jeden okruh právnych vzťahov a realizujúce jeden regulačný účel. Príkladom právneho inštitútu je napríklad inštitút doručenia alebo inštitút zmluvy. Inštitúty sú dôležité z hľadiska materiálnej, resp.

obsahovej kontinuity právneho poriadku. Napr. na území Slovenska sa v 20. storočí vystriedalo aspoň päť štátnych útvarov a aj napriek tejto pestrosti sa v každom z nich nachádzal inštitút manželstva v relatívne nezmenenej podobe.

Právna norma – najmenšou stavebnou jednotkou právneho poriadku je právna norma. Pozri bližšie predchádzajúce prednášky.

2. Kritériá platnosti právnych predpisov v Slovenskej republike

Z hľadiska **formálnych** náležitostí sú pri posudzovaní právnej normy, resp. právneho predpisu dôležité nasledovné prvky:

- právomoc orgánu, ktorý predpis vydal
- procedúra, v ktorej tak urobil, a
- konečný „tvar“ aktu, ktorý z tejto procedúry vzišiel.

Z hľadiska **materiálnych** náležitostí skúmame:

- vnútornú nerozpornosť právneho poriadku
- jeho efektívnosť, a
- jeho súlad so základnými morálnymi atribútmi.

Rozdiel v uvedených kritériách spočíva v tom, že:

i) formálne kritériá musia byť stanovené rekogničnou normou, zatiaľ čo materiálne kritériá môžu, ale nemusia byť stanovené rekogničnou normou. Pravidlom však je, že materiálne kritérium vnútornej nerozpornosti je súčasťou rekogničnej normy moderného právneho štátu.

ii) splnenie formálnych kritérií vedie k vzniku predpisu, ktorý požíva výhody prezumpcie platnosti právneho predpisu. Nesplnenie formálnych kritérií v zásade vedie k automatickej neplatnosti predpisu. Naopak nesplnenie materiálnych kritérií v zásade nevedie k automatickej neplatnosti predpisu. Predpis ostáva platný, kým ho príslušný orgán nezruší.

2.1 Formálne kritériá platnosti si ďalej môžeme rozdeliť na kompetenčné, procedurálne a rezultatívne. V širšom rozlíšení možno za **formálne perfektný právny predpis** označiť taký výsledok uplatnenia normotvornej právomoci, ktorý je:

- i) označený spôsobom, ktorý zodpovedá príslušnému registru prameňov práva,
- ii) prijatý v súlade s pravidlami, ktoré sa na spôsob jeho prijímania vzťahujú,
- iii) prijatý orgánom verejnej moci, ktorý má podľa ústavy a/alebo zákona právomoc takýto predpis vydať,
- iv) podpísaný predstaviteľom alebo predstaviteľmi vopred určených orgánov verejnej moci, a
- v) príslušným spôsobom publikovaný.

Nie všetky tieto kritériá však musia byť prítomné na to, aby sme nejaký dokument mohli zaradiť medzi právne predpisy. **Nedostatky formálnych kritérií** si môžeme rozdeliť na nasledujúce:

i) **odstrániteľné** – napr. chýbajúce medzirezortné pripomienkovanie môže parlament odstrániť dodatočným súhlasom s návrhom zákona.

ii) **neodstrániteľné** – napríklad ak sa právny predpis pokúsi vydať orgán, ktorý na to nemá právomoc

iii) **odporovateľné** – vadný predpis je platný, dokým nie je zrušený v príslušnej procedúre pred ústavným súdom, napr. ak predpis nadobudne účinnosť skôr ako platnosť. Tento typ vady môže byť spôsobený aj nedostatkom materiálnych kritérií, konkrétne ak je predpis v rozpore s predpisom vyššej právnej sily.

Z uvedeného vyplýva, že predpis musí nevyhnutne spĺňať také kritériá, ktorých nesplnenie zakladá neodstrániteľné vady. Tieto kritériá vytvárajú **pojmové znaky právneho predpisu**, v zmysle ktorých návrh predpisu sa stáva predpisom iba vtedy, ak: **i)** je označený ako právny predpis, **ii)** je vydaný orgánom, ktorý má právomoc vydávať daný typ právnych predpisov, **iii)** je vybavený podpisom autorizujúceho orgánu a **iv)** je ako právny predpis vyhlásený.

Publikácia – je nevyhnutnou podmienkou platnosti predpisu, ale aj nevyhnutnou podmienkou jeho uplatňovania (a to aj z morálneho hľadiska), pretože by bolo neférové, aby sa voči súkromným osobám vynucovalo právo, ktoré nemajú žiadnu šancu vopred spoznať. Na druhej strane platí **prezumpcia znalosti práva**, podľa ktorej neznalosť zákona neospravedlňuje (pozri bližšie § 15 zák. č. 400/2015 Z. z.)

2.2 Materiálne kritériá platnosti určujú obsah práva, pričom ich nedostatok môže viesť k odporovateľnosti právneho predpisu. Rozlišujeme vnútornú nerozpornosť práva, efektivitu predpisu a jeho morálnosť.

2.2.1 Vnútorná nerozpornosť práva sa týka vzťahu noriem rôznej právnej sily ako aj vzťahu noriem s rovnakou právnou silou.

Nesúlad medzi predpismi rôznej právnej sily odstraňuje v rámci abstraktnej kontroly ústavnosti podľa čl. 125 Ústavy SR. Pyramída právnych noriem v SR vyzerá takto:

Podrobnejšie:

- i)** ústava, ústavné zákony, výsledky platného celoštátneho referenda
- ii)** medzinárodné zmluvy, s ktorými NR SR vyslovila súhlas a ktoré boli ratifikované a vyhlásené zákonným spôsobom
- iii)** zákony
- iv)** medzinárodné zmluvy vyhlásené zákonným spôsobom, nariadenia vlády, právne predpisy ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy a všeobecne záväzné nariadenia obcí a VÚC vydané vo veciach územnej samosprávy
- v)** právne predpisy miestnych orgánov štátnej správy a všeobecne záväzné nariadenia obcí a VÚC vydané vo veciach prenesenej štátnej správy.

Hierarchické usporiadanie predpisov:

i) chráni konštitutívne hodnoty ústavného systému pred „zlými“ zákonmi (prostredníctvom konania podľa článku 125), ako aj pred „zlým“ výkladom zákonov (prostredníctvom ústavnokonformného výkladu),

ii) rozdeľuje verejnú moc jednak na horizontálnej úrovni (delenie medzi originálnou a delegovanou normotvorbou) ako aj na vertikálnej úrovni (delenie medzi ústrednými a miestnymi verejnými orgánmi),

iii) zvyšuje celkovú prehľadnosť právneho poriadku.

Nesúlad medzi predpismi rovnakej právnej sily vzniká okrem iného v dôsledku prijímania nepriamych noviel. **Nepriama novela** je predpis, ktorý upravuje nejakú materiu odlišne od skoršieho predpisu, ale bez toho, aby tento skorší predpis explicitne rušil alebo dopĺňal. Nepriame novely sú nežiaduce a zákon č. 400/2015 ich zakazuje. Ak sa predsa len vyskytnú, príslušnú kolíziu noriem možno odstrániť pomocou kolíznych pravidiel.

2.2.2 Efektivita práva – v rámci tohto materiálneho kritéria rozlišujeme medzi spoločenskou účinnosťou a regulačnou účelnosťou či politickou efektivitou; tá prvá súvisí s regulačnou funkciou noriem, tá druhá s ich inštrumentálnou funkciou. Neúčinnosť alebo neúčelnosť normy automaticky nevedie k jej neplatnosti, ale len k zvýšeniu spoločenského tlaku na jej oficiálne zrušenie (prohibícia alkoholu v USA). Osobitným prípadom neúčinných noriem sú **obsoletné normy** - normy, ktoré vyšli z používania a aj keď formálne zostávajú súčasťou platného práva, adresáti práva ich nedodržiavajú a štátne orgány ich dodržiavanie ani nevynucujú.

2.2.3 Morálnosť práva – právo by malo reflektovať aj spravodlivosť, resp. aspoň tie najdôležitejšie zásady morálky. Právnicki sa líšia v názore, aký účinok vyvoláva skutočnosť, ak právo túto podmienku nespĺňa. Jusnaturalisti tvrdia, že hrubo nemorálny predpis nie je platný, pozitivisti tvrdia, že platný je, len ho treba oficiálne zrušiť.

3. Dôvody zániku právneho predpisu

Dôvody zániku platnosti právneho predpisu rozoznávame **vnútorné a vonkajšie**. Vnútorným dôvodom je uplynutie času, na ktorý bola právna norma prijatá. Vonkajšie dôvody zániku platnosti poznáme v našom právnom systéme tri:

- zrušenie právnej normy (predpisu) orgánom, ktorý ju vydal
- zrušenie právnej normy (predpisu) orgánom s normotvornou pôsobnosťou na vydávanie právnych aktov vyššej právnej sily, ako má predmet derogácie
- uplynutie šesťmesačnej lehoty nasledujúcej po vyhlásení nálezu ústavného súdu v Zbierke zákonov, ak v tomto náleze ústavný súd vysloví nesúlad predmetnej právnej normy s právnou normou vyššej právnej sily.

Derogáciu, čiže zrušenie právnej normy, si môžeme rozdeliť podľa spôsobu vykonania a podľa predmetu.

V *delení podľa spôsobu vykonania* rozoznávame **výslovnú a implicitnú derogáciu**. Výslovná spočíva v priamom zrušení označeného právneho predpisu alebo jeho časti. Implicitná spočíva vo výslovnej derogácii právneho predpisu, v dôsledku ktorej implicitne zaniká platnosť aj iného právneho predpisu – napríklad zrušením pôvodného zákona zaniká aj platnosť vyhlášky vydanej na jeho vykonanie. Príkladom implicitnej derogácie je aj nepriama novela.

V *delení podľa predmetu* rozoznávame **generálnu a špeciálnu derogáciu**. Generálnou derogáciou sa rušia všetky skoršie právne predpisy, ktoré sú s neskorším v rozpore, pričom sa tak môže ustanoviť bez výpočtu derogovaných predpisov alebo s ich demonštratívnym výpočtom. Tento typ je veľmi zriedkavý. Pravidlom je špeciálna derogácia, opierajúca sa o taxatívny zoznam derogovaných právnych predpisov alebo ich častí.

V kontexte derogácií sa ešte občas vyskytne pojem **depuračné akty**, čo sú právne predpisy, ktorých obsahom sú výlučne derogačné ustanovenia. **Abrogácia** je zrušenie celého právneho predpisu.

4. Štruktúra právneho predpisu

Základnými stavebnými prvkami právnych predpisov sú **paragrafy** (resp. články) a **odseky**. Takéto členenie sa v zásade uplatňuje v celom právnom poriadku, nielen v zákonoch, ale aj vo vykonávacích právnych predpisoch a normatívnych právnych aktoch s komunálnym rodokmeňom. Podľa všeobecne platného úzu v slovenskej právnej praxi sa citácia predpisov začína vždy práve paragrafom, resp. článkom.

V zákonoch a ústavných zákonoch a niekedy aj v rozsiahlejších vykonávacích predpisoch býva členenie zložitejšie. Od najväčšieho k najmenšiemu platí takéto poradie: **časť, hlava, oddiel, paragraf (článok), odsek, písmeno, dvojpísmeno, číselný bod**.

Nenormatívne časti právnych predpisov:

Preambula – ustanovenia nachádzajúce sa pred paragrafovým znením predpisu, ktoré deklarujú dôvody prijatia úpravy, t. j. materiálne pramene práva.

Predmet zákona – úvodné paragrafové ustanovenie, ktoré hovorí, akú materiu príslušný predpis upravuje.

Poznámky pod čiarou – používajú sa pri odkazujúcich normách. V poznámke sú uvedené predpisy, na ktoré príslušná norma odkazuje, aby ich adresát práva ľahšie našiel. Nebývajú predmetom novelizácie, takže ich normatívna sila je pochybná.

Názov právneho predpisu – indikuje materiu úpravy, avšak sám osebe nemá normatívnu povahu.

1.1 Medzinárodné právo – úvod

Medzinárodné právo súkromné (MPS) je osobitné právne odvetvie, ktoré upravuje súkromnoprávne vzťahy s cudzím prvkom. Napr. ak si Slovenka objedná na internete tovar od austrálskej firmy z čínskeho skladu, zaplatí ho americkou kreditnou kartou a nechá si ho doviesť nemeckým prepravcom, vznikol vzťah, ktorý spadá do pôsobnosti MPS. Toto odvetvie väčšinou len určuje, právnym poriadkom ktorého štátu sa má príslušný právny vzťah riadiť (slovenským, austrálskym, čínskym, americkým alebo nemeckým?).

Medzinárodné právo verejné (MPV) je osobitný právny poriadok upravujúci vzťahy medzi štátmi, resp. medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami, ktorého účelom je zaistenie mierovej spolupráce.

Špecifické znaky medzinárodného práva verejného (J. Malenovský):

- a) Systém MPV je založený **na vzťahoch rovnocennosti**, v jeho rámci neexistuje žiadna centrálna autorita s normotvornou alebo donucovacou právomocou. Ide o dôsledok **zásady zvrchovanej rovnosti** všetkých štátov.
- b) MPV je ešte stále **v rozvojovej fáze** (napr. sú okrem štátov subjektom MPV aj jednotlivci?).
- c) MPV má čiastočne **nepísanú podobu**.
- d) V MPV je **nápadný pomer medzi hmotným a procesným právom** v prospech práva hmotného.
- e) Systém MPV **nemá hierarchickú štruktúru**, všetky normy majú rovnakú právnu silu.

Diskusia: Anglický teoretik práva John Austin v 19. storočí povedal, že medzinárodné právo je skôr súborom noriem medzinárodnej morálky, keďže tomuto systému chýba jediný suverén s monopolom donucovacej moci. Na túto námietku reagoval Herbert Hart, podľa ktorého donútenie nie je esenciálnym znakom práva. Navyše v rámci MPV neexistuje žiadna záruka, že spoločná politická a vojenská sila tých, ktorí stoja na strane medzinárodného poriadku preváži nad silou tých, ktorí sa schyľujú k medzinárodnej agresii. Aj napriek tomu má MPV vlastnú rekogničnú normu stanovujúcu vlastné pramene práva.

Článok 38 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora v Haagu stanovuje **pramene MPV** takto:

1. Dvor, ktorého úlohou je rozhodovať podľa medzinárodného práva spory, ktoré sú mu predložené, aplikuje:
 - a) **medzinárodné zmluvy**, či už všeobecné alebo partikulárne, stanovujúce pravidlá výslovne uznané sporiacimi sa štátmi;
 - b) **medzinárodnú obvyčaj**, ako dôkaz všeobecnej praxe uznávanej ako právo;
 - c) **všeobecné právne zásady** uznávané civilizovanými národmi;
 - d) **...súdne rozhodnutia a učenia najkvalifikovanejších znalcov** verejného práva rôznych národov ako podporný prostriedok k určovaniu právnych pravidiel.
2. Toto ustanovenie sa nedotýka právomoci Dvora rozhodovať **ex aequo et bono**, ak s tým strany súhlasia.

1.2 Vzťah medzi MPV a vnútroštátnym právom

Medzi MPV a vnútroštátnym právom (VP) existujú vzájomné interakcie, na ktoré sa dá pozeráť cez dve rôzne perspektívy. Podľa tzv. **monistickej** koncepcie tvoria normy MPV a VP jeden právny systém, harmonický poriadok. Monistickú teóriu zastávajú najmä jusnaturalisti, podľa ktorých existuje jedno univerzálne prirodzené právo upravujúce tak vzťahy medzi štátmi, ako aj vzťahy medzi ľuďmi.

Dualistická teória hovorí, že MPV a VP sú dva odlišné právne systémy, medzi ktorými neexistuje žiadne vopred dané spojenie. Tieto systémy totiž vznikajú odlišným spôsobom, inak sa uplatňujú v praxi a vzťahujú sa na odlišné subjekty. Spojenie medzi MPV a VP môže vzniknúť, ak sa tak štát slobodne rozhodne, a to prijatím príslušných **recepčných noriem**, t. j. noriem, ktorými preberie svoje medzinárodnoprávne záväzky do svojho právneho poriadku.

Vo všeobecnosti rozoznávame tieto **spôsoby recepcie**:

a) Transformácia – normatívne vety obsiahnuté v medzinárodnej zmluve sa prijímu ešte raz, v identickom znení, avšak tentokrát vo forme niektorého z domácich prameňov práva. Teda jedna norma existuje v dvoch formách – jednak v medzinárodnej zmluve, jednak vo vnútroštátnom predpise. Preto sa v súvislosti s transformáciou niekedy hovorí aj o formálnom dualizme.

b) Adaptácia – dochádza len k približnému obsahovému prevzatíu MPV do VP. V praxi to vyzerá tak, že štát prijme medzinárodnú zmluvu a následne sa štátne orgány rozhodnú, ktoré jej časti a v akej podobe prevezmú. Môžu prevziať len niektoré zmluvné ustanovenia, napríklad prijatím predpisu s podobným obsahom alebo novelizáciou už existujúcich predpisov. Adaptácia sa hodí na preberanie zmlúv s príliš vágnymi ustanoveniami alebo zmlúv, ktoré zaväzujú štáty na dosiahnutie nejakých cieľov, napr. v oblasti ochrany životného prostredia.

c) Inkorporácia – spočíva v tom, že sa celá medzinárodná zmluva vtiahne priamo do vnútroštátneho právneho poriadku. Štát jednoducho príslušnú zmluvu vyhlási v zbierke zákonov tak, ako bola dojednaná, resp. v preklade do štátneho jazyka. Pri takejto recepcii sa hovorí, že ide o formálny monizmus, keďže normatívne vety tu nie sú v dvoch právnych formách, ale len v jednej. Iba dostatočné určité a adresné zmluvy (tzv. „samovykonateľné“ zmluvy) sa hodia na takýto spôsob recepcie, pretože v opačnom prípade by sa dané zmluvy nedali aplikovať na konkrétne prípady.

d) Adopcia – posledným spôsobom recepcie je adopcia, ktorá sa využíva predovšetkým v anglo-amerických krajinách. Ide o to, že sa sudca priamo v konkrétnom konaní rozhodne aplikovať určitú normu medzinárodného práva na vnútroštátny právny vzťah. Je to teda niečo ako osvojenie normy priamo pri riešení konkrétneho prípadu. Takáto forma recepcie je v našich podmienkach predstaviteľná len v rozhodovacej činnosti ústavného súdu.

Recepcia MPV podľa slovenského ústavného práva

Slovenská ústava preberá MPV vo viacerých ustanoveniach. Základ recepcie nájdeme v tzv. generálnej recepcnej norme (čl. 1 ods. 2), ktorá znie takto:

„Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky.“

Ďalšie články ústavy bližšie špecifikujú spôsob, akým k tejto recepcii dochádza. Slovenská ústava je k MPV pomerne ústretová, za určitých podmienok prikazuje štátnym orgánom nielen to, aby MPV priamo aplikovali, ale aj aby mu dali prioritu pred slovenským právom. V ústave existujú dva hlavné spôsoby, akým sa favorizujú medzinárodné zmluvy:

Prednosť medzinárodnej zmluvy je tzv. aplikačná prednosť, t. j. povinnosť orgánu aplikácie práva v prípade konfliktu medzi medzinárodnou zmluvou a zákonom použiť zmluvu. Priame použitie zmluvy

nemá žiaden dopad na platnosť zákona, pred ktorým jej bola priznaná prednosť (je to podobné, ako v prípade aplikácie kolízneho pravidla *lex specialis* alebo *lex posterior*). Pozrime sa napr. na čl. 7 ods. 5 Ústavy SR, ktorý hovorí:

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.

Inštitút vyššej právnej sily naopak odráža hierarchiu prameňov práva a v konečnom dôsledku je predovšetkým smernicou adresovanou orgánom tvorby práva a ústavnému súdu. Ak ústava SR priznáva nejakej medzinárodnej zmluve vyššiu právnu silu, potom primárne nejde o to, aby sudcovia pri konflikte medzi zmluvou a zákonom dali prednosť zmluve, ide o to, že parlament má tvoriť zákony tak, aby neboli s danou zmluvou v rozpore, pričom ak tak nespraví, ústavný súd má možnosť a povinnosť daný zákon v rámci abstraktnej kontroly ústavnosti zrušiť. Inštitút právnej sily medzinárodnej zmluvy je upravený v článku 125 Ústavy ods. 1.:

Ústavný súd rozhoduje o súlade

a) zákonov s ústavou, s ústavnými zákonmi a s medzinárodnými zmluvami, s ktorými vyslovila súhlas Národná rada Slovenskej republiky a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom,

2. Právo Európskej únie

a) V rámci európskej integrácie sa podarilo prekonať zásadu zvrchovanej rovnosti štátov. V práve EÚ teda neplatí to, čo platí v MPV – EÚ má osobitné **centrálne inštitúcie s legislatívnou právomocou**, ktoré môžu prijať všeobecne záväzné právne akty spravidla už **na základe väčšinového hlasovania**. EÚ má aj osobitný súdny systém, na ktorého vrchole stojí **Súdny dvor EÚ** so sídlom v Luxemburgu. Tento súd má obligatórnu jurisdikciu, takže všetky členské štáty sú povinné sa podriaďiť jeho verdiktom.

b) Druhý zásadný rozdiel medzi právom EÚ a MPV spočíva v tom, že európske právo sa riadi **zásadou priameho účinku**. To znamená, že súkromné osoby sa môžu dovolávať európskeho práva pred národnými súdmi aj bez toho, aby bolo toto právo oficiálne recipované do ich národných poriadkov. Judikatúra Súdneho dvora stanovuje tieto podmienky priameho účinku: **i)** daný právny akt obsahuje jasne a jednoznačne vymedzené povinnosti; **ii)** jeho aplikácia je nepodmienená voľnou úvahou príslušného vnútroštátneho orgánu; **iii)** jeho uplatnenie nezávisí od prijatia iného opatrenia, či už na európskej alebo vnútroštátnej úrovni.

c) Tretí a najkontroverzejší znak práva EÚ spočíva v jeho **nadradenosti**, ktorú formuloval Súdny dvor vo svojom case law. V prípade **Costa v. Enel** Súdny dvor povedal, že európske právo „nemôže byť podrobené vnútroštátnym právnym pravidlám v akejkoľvek podobe,“ pričom v nasledujúcej rozhodovacej činnosti explicitne uviedol, že právo EÚ je nadradené dokonca aj samotnej ústave členského štátu. Nadradenosť má dva rozmery: **i)** nadradenosť v užšom slova zmysle, v zmysle ktorej vnútroštátne orgány tvorby práva nesmú prijať žiadny právny predpis, ktorý by bol v rozpore s právom EÚ; **ii)** zásada prednosti, v zmysle ktorej vnútroštátne orgány aplikácie práva musia aplikovať právo EÚ aj keď majú pochybnosť o tom, či je v súlade s vnútroštátnymi predpismi. Vnútroštátne súdy teda nemôžu preskúmať napr. to, či je európska smernica v súlade s ľudskými právami stanovenými v ústavách členských štátov.

3. Právne kultúry (rozdiel medzi anglo-americkou a kontinentálnou právnou kultúrou)

Už na minulej prednáške sme si povedali, že právna kultúra je historicky podmienené hodnotové a inštitucionálne zázemie, v ktorom sa tvorí a uplatňuje právo. Načrtli sme si aj základný rozdiel medzi kultúrou common law a európskou právnou kultúrou.

V prvom rade treba uviesť, že obidve tieto kultúry možno chápať ako dve vetvy jedného stromu – ako vetvy **západnej právnej kultúry**. Podľa Reného Davida sú pre západnú právnú kultúru charakteristické tri veci: demokracia, kapitalistická ekonomika a kresťanstvo. Axiologické zázemie západnej právnej kultúry obsahuje napríklad úctu k ľudským právam, náboženskú toleranciu či sekularizovaný právny štát. Rozdiel medzi týmito kultúrami leží skôr v spôsoboch, akými sa prevádzkujú spoločenské inštitúcie a v technikách, pomocou ktorých sa tvorí a aplikuje právo.

Všeobecné rozdiely: i) dominantný prameň práva: common law je kultúrou nepísaného práva, kontinentálny systém kultúrou písaného práva; ii) postoj k zmene: anglické common law je konzervatívne, zatiaľ čo európske predpisy sú skôr progresívne; iii) spôsob poznávania sveta: Angličania preferujú empirické poznanie založené na indukcii, Európania uprednostňujú abstraktné poznanie založené na dedukcii; iv) spôsob zmeny práva: v common law je prípustná skôr len postupná zmena od prípadu k prípadu, zatiaľ čo kontinent je otvorený komplexným reformám prostredníctvom kódexov; v) záväznosť súdnych rozhodnutí: precedentná záväznosť vs. **kasačná záväznosť**.

Rozdiely v sudcovskej tvorbe práva:

a) počet rozhodnutých prípadov: v common law si vrcholové súdy vyberajú prípady, takže ich rozhodnú pár desiatok ročne, zatiaľ čo na kontinente vrcholové súdy musia prejednať všetky prípady, takže ročne ich rozhodnú tisícky;

b) precedens vs. konštantná judikatúra: v common law zaväzuje už prvý prípad v rade, samotné prelomové rozhodnutie vrcholového súdu, zatiaľ čo na kontinente rozhodnutia získavajú tým väčšiu silu, čím konštantnejšie sa rozhoduje, niekedy sa hovorí, že záväzná je až tzv. konštantná judikatúra.

c) koncentrácia právomoci: v common law sa právotvorná funkcia súdov koncentruje najmä vo vrcholových súdoch, pretože len tie smú prelamovať precedensy, zatiaľ čo na kontinente je táto funkcia rozptýlenejšia: v zásade každý súd môže vyskúšať prelomiť konštantnú judikatúru, ak má na takýto postup závažné dôvody.

1. Úvod

- a) V spoločnosti môže fungovať právo, aj keď si ľudia myslia, že ho nevytvárajú. Príkladom sú archaické kultúry, v ktorých ľudia verili, že právo je dané vyššou mocou. Kľúčovou právnou inštitúciou sú súdy, ktoré právo hľadajú.
- b) Aj pri hľadaní či nachádzaní práva však súdy právo v skutočnosti tvoria. Základnými metódami súdnej tvorby práva sú *distinguishing* a *overruling* (pozri bližšie prednášku o prameňoch práva).
- c) Tvorba práva sa delí na sociatívnu a etatistickú. Sociatívna tvorba je živelná, prebieha v rámci spontánnych spoločenských procesov a prejavuje sa vznikom právnych obyčají. Etatistická tvorba je cieľavedomá, prebieha v réžii štátnych orgánov a prejavuje sa najmä tvorbou právnych predpisov, legislatívnym procesom.

Legislatíva v užšom slova zmysle je výsledok parlamentnej tvorby práva, teda u nás uplatnenia právomoci ústavodarného alebo zákonodarného orgánu. V širšom slova zmysle sem zahŕňame aj výsledky tvorby práva výkonnými orgánmi, referendum a zmluvy. Ide teda o písané právo („lex“ → „legere“ → predniesť, predčítať).

2. Politický pohľad na legislatívu

„So zákonmi je to podobne ako s párkami. Je lepšie, keď nevidíme, ako sa vyrábajú.“ Otto von Bismarck

Každá politická moc sa snaží získať podiel na tvorbe práva, pretože právo je technicky najúčinnším prostriedkom vládnutia.

Kooperačný model politiky: politika je vec, ktorá sa týka každého, je to spoločné úsilie o dosiahnutie dobra; cieľom politiky je dosiahnutie kompromisu o všeobecne záväzných pravidlách správania; základnou stratégiou je dialóg a inklúzia. Tvorba legislatívy v kooperačnom modeli kopíruje demokratickú teóriu o presune moci z občanov na volených zástupcov. **Zvolení poslanci majú morálny záväzok presadzovať ciele, resp. vecné politiky, ktoré sľubovali vo voľbách. Poslanci sú zodpovední za obsah zákonov. Parlament je symbolickým vyjadrením občianskej spoločnosti.**

Konkurenčný model politiky: politika je boj o moc; cieľom politiky je dosiahnuť čo najviac moci, obsadiť čo najviac pozícií; základnou stratégiou je delenie ľudí na priateľov a nepriateľov. Voľby sa chápu skôr ako záležitosť politického marketingu; predvolebné sľuby nevyjadrujú záväzky presadzovať určité ciele, ide skôr o demagógiu. **Predkladanie a hlasovanie o zákonoch sa chápe ako pokračovanie marketingovej komunikácie, parlament je skôr divadlo; hlasuje sa prísne podľa straníckych línií; obmedzuje sa diskusia...**

Prezentované modely sú iba ideálne typy, ktoré sa nevyskytujú v čistej forme. Legislatívna prax je vždy ich zmiešaninou, v ktorej sú obidva modely zastúpené v rôznom pomere.

Legislatívny optimizmus – je viera, že každý problém možno vyriešiť prijatím nového zákona. Táto viera vznikla odklonom od religiózneho myslenia a je podporovaná demokratickou politickou súťažou.

3. Technický pohľad na legislatívu

Technický pohľad na legislatívu sa sústreďuje na formálno-technické náležitosti legislatívy v najširšom slova zmysle. Pod týmito náležitosťami rozumieme **určitosť, adresnosť, vnútornú štruktúru, konzistenciu, úplnosť, náležité vyjadrenie predpisov**. Ide o náležitosti, ktoré sa prekrývajú s vnútornou morálkou práva. Niektoré z formálno-technických náležitostí sú upravené v zákone č. 400/2015 Z. z. a v Legislatívnych pravidlách vlády.

Technický aspekt legislatívy majú na starosti tzv. **legislatívci** – je to vysoko profesionalizovaný aparát fungujúci pri výkonnej moci (napr. Legislatívna rada vlády, legislatívne odbory na ministerstvách), ktorý formuluje vecné politiky do paragrafového znenia zákonov. Platí, **že legislatívci sú zodpovední za technicko-formálnu stránku predpisov, zatiaľ čo politici sú zodpovední za obsah predpisov.**

4. Procedurálny pohľad na legislatívu

Pramene upravujúce legislatívny proces v SR: Ústava SR, zákon č. 350/1996 Z. z. o rokovacom poriadku NR SR, zákon 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a Zbierke zákonov, Legislatívne pravidlá vlády (uznesenie vlády č. 164 z roku 2016).

Legislatívny proces má nasledujúce **štádiá**:

a) legislatívna iniciatíva: právo iniciatívy má poslanec NR SR, výbory NR SR a vláda. Právu iniciatívy zodpovedá povinnosť parlamentu predložený návrh prerokovať. *Vládne návrhy zákonov musia prejsť tzv. pripomienkovým konaním.* Návrhy môžu pripomienkovať ministerstvá, ostatné orgány ale aj priamo občania. Zásadné pripomienky sa prejednávajú v tzv. rozporovom konaní. Ak nedôjde k zhode, návrh sa predkladá do parlamentu aj so zápisnicou o výsledkoch rozporového konania. Porušenie týchto pravidiel však nevedie k neplatnosti zákona (odstrániteľný nedostatok vo formálnych náležitostiach predpisu).

b) prerokovania a c) hlasovanie: o návrhoch sa rokuje a hlasuje v troch čítaniach. **V prvom čítaní** sa vedie všeobecná rozprava o podstate návrhu. **V druhom čítaní** už možno podávať aj *pozmeňujúce a doplňujúce návrhy*. Druhé čítanie má dve fázy: v prvej sa rokuje vo výboroch, v druhej sa rokuje v pléne. Vo výbore môže pozmeňujúci návrh podať aj jeden poslanec, v pléne ich musí byť aspoň 15. *Gestorský výbor* vypracováva spoločné stanovisko všetkých výborov a zároveň určí *spravodajcu*, ktorý toto stanovisko prezentuje v pléne. Po skončení rozpravy sa na konci druhého čítania hlasuje v pléne o pozmeňujúcich návrhoch. **V treťom čítaní** sa hlasuje o návrhu ako o celku. V tomto čítaní možno navrhnúť len technické a jazykové úpravy. Ak by chceli poslanci obsahovú zmenu, musia návrh posunúť naspäť do druhého čítania, na čo ich musí byť aspoň 30. Na schválenie návrhu zákona je potrebná *nadpolovičná väčšina prítomných* poslancov, pričom musí byť prítomná nadpolovičná väčšina celého zboru. Ak prezidentka vetuje zákon, ten sa vracia do druhého čítania, kde sa rokuje o jej výhradách. Na schválenie zákona vráteného prezidentkou je potrebná *nadpolovičná väčšina všetkých* poslancov. Na schválenie ústavného zákon je potrebná *trojpäťtinová väčšina všetkých*.

d) signácia: zákon podpisuje predseda parlamentu, predseda vlády a prezidentka, ktorá má suspenzívne veto.

e) vyhlásenie: zákona sa vyhlasuje v Zbierke zákonov, v súčasnosti stačí vyhlásenie aj v elektronickej podobe prostredníctvom Slov-lexu.

1. Úvod

Hlavným účelom práva je usmerňovanie správania, ktoré prebieha v dvoch formách:

- a)** Tá prvá sa nazýva **realizácia práva v právnych vzťahoch** a ide o dobrovoľné dodržiavanie práva zo strany súkromných subjektov, ktoré iniciatívne medzi sebou uzatvárajú zmluvy a zároveň ich vo vlastnom záujme plnia. Tu ide o aplikáciu práva v širšom slova zmysle.
- b)** Tá druhá sa nazýva **aplikácia práva** v úzkom slova zmysle. Ide o proces, v ktorom príslušné orgány – najmä správne a súdne orgány – autoritatívne uplatňujú právne normy na konkrétne skutkové situácie vo forme individuálnych právnych aktov. Zjednodušene: ide teda o vydávanie administratívnych rozhodnutí a súdnych rozsudkov.

2. Orgány a akty aplikácie práva

Orgánmi aplikácie práva sú orgány, ktorých vecnú pôsobnosť tvorí vydávanie individuálnych právnych aktov. Patria sem súdy, rozhodcovské súdy, orgány ústrednej aj miestnej štátnej správy, orgány územnej samosprávy a orgány kontroly a dozoru.

2.1 Delenie aktov aplikácie práva

- a) Rozhodovanie sporov** patrí do právomoci súdov a predchádza mu uplatnenie nejakého nároku žalobcom proti žalovanému. Pre väčšinu sporov je typické, že výhra jednej strany znamená prehru druhej strany. Ide napríklad o žaloby o vydanie vecí, o zaplatenie dlžnej sumy, o určenie vlastníckeho práva a pod. Spor môže skončiť aj schválením súdneho zmieru.
- b) Konanie o osobnom stave** prichádza do úvahy, ak existuje potreba právne upraviť osobný stav adresáta práva, napr. rozhodnutie o obmedzení spôsobilosti na právne úkony alebo vyhlásenie nezvestného za mŕtveho.
- c) Trestné konanie** – rozhoduje sa o vine a treste za spáchaný trestný čin.
- d) Správne konanie** vedúce k vydávaniu správnych aktov, napr. kolaudačné rozhodnutie, rozhodnutie o zriadení dopravného označenia, rozhodnutie o pomenovaní ulice, udelenie pokuty v blokovom konaní...

2.2 Účinky aktov aplikácie práva

Spoločným účinkom aktov aplikácie práva je *záväzné priznanie právneho nároku alebo uloženie právnej povinnosti konkrétnemu adresátovi, resp. viacerým adresátom tohto aktu*. Akty aplikácie práva majú účinky **inter partes**, zatiaľ čo normatívne právne akty majú účinky **erga omnes**. Podľa kritéria účinkov delíme individuálne právne akty na **deklaratórne** a **konštitutívne**:

Deklaratórne majú účinky **ex tunc**, čiže od počiatku a **nemenia daný právny stav**, iba ho autoritatívne konštatujú. Napríklad rozhodnutie o určovacej žalobe neustanovuje nového vlastníka veci, ale deklaruje, kto ním podľa práva mal byť a bol aj pred rozhodnutím.

Konštitutívne akty **menia existujúci právny stav** vyvolávajú účinky **ex nunc**, čiže od okamihu ako sa stanú právoplatnými. Sú to právne skutočnosti, ktoré zakladajú, menia alebo rušia právny vzťah. Príkladom je rozsudok rozvádajúci manželstvo.

3. Proces aplikácie práva

Procesom aplikácie práva nazývame *procesným právom upravený postup orgánov aplikácie práva pri uplatňovaní všeobecne záväzných právnych predpisov*. Procesnoprávna situácia môže byť pre ochranu konkrétneho práva dôležitejšia ako samotné hmotnoprávne normy.

Prameňmi procesného práva sú **Ústava SR** (princíp legality, justičné práva, konanie pred ústavným súdom) ale aj procesné **kódexy**, z ktorých najdôležitejšie sú tieto:

Civilný sporový poriadok (CSP) upravuje proces v oblasti občianskeho práva, konkrétne postup súdu a sporových strán pri prejednávaní a rozhodovaní **sporov** týkajúcich sa ohrozenia alebo porušenia subjektívnych občianskych práv. Je to tzv. prednostný kódex, čiže kódex, ktorý sa v civilnoprávnom kontexte uplatní vždy, ak vec patrí do právomoci súdu a ak sa podľa výslovnej úpravy v inom zákone nemá použiť iný kódex.

Civilný mimosporový poriadok upravuje konania špecifickej povahy, konkrétne postup súdu v niektorých otázkach rodinného práva (napríklad určenie rodičovstva, starostlivosť súdu o maloletých, osvojenie, dedičstvo, rozvod...) a tiež v tzv. statusových veciach (vyhlásenie za mŕtveho, spôsobilosť na právne úkony, detencia v zdravotníckych zariadeniach...), vo veciach obchodného registra, notárskych úschov...

Správny súdny poriadok upravuje konanie vo veciach, v ktorých sa domáha ochrany ten, kto tvrdí, že jeho práva boli porušené rozhodnutím, opatrením, nečinnosťou alebo iným zásahom orgánu verejnej správy. Ide teda o kódex, ktorý sa uplatňuje v správnom súdnictve.

Trestný poriadok, ktorý upravuje postup orgánov činných v trestnom konaní a súdov pri zisťovaní trestných činov, rozhodovaní o vine a ukladaní trestov. Úlohou trestného poriadku je vyvážiť záujem na riadnom odhalení trestnej činnosti a na potrestaní jej páchatelov so záujmom na ochrane práv osôb, voči ktorým sa trestné právo uplatňuje.

4. Štádiá procesu aplikácie

4.1 Začatie konania

Návrhové konania sú také, kde súd ani iný orgán aplikácie práva nemôže začať konanie bez návrhu podaného aktívne legítimovanou osobou. Návrhové konania sú typické najmä pre súkromnoprávne spory, v ktorých platí tzv. **dispozičná zásada** (konaním disponuje žalobca). Návrhové konania vychádzajú aj zo zásady **vigilantibus iura** – každý má dbať o ochranu vlastných práv. **Aktívna legítimácia** žalobcu je spôsobilosť žalobcu byť nositeľom hmotnoprávneho nároku, o ktorého uplatnenie sa v súdnom konaní usiluje. **Pasívna legítimácia žalovaného** je spôsobilosť žalovanej strany byť zaviazaný na splnenie nároku, ktorý si voči nemu žalobca uplatňuje.

Beznávrhové konania, teda konania *ex offio*, môže orgán aplikácie práva začať aj z vlastnej iniciatívy, napríklad keď sa dozvie o skutočnosti, ktorá zakladá potrebu upraviť danú okolnosť individuálnym právnym aktom. Beznávrhové sú niektoré konania o osobnom stave alebo o ochrane maloletých alebo trestné konanie.

Pri začatí konania súd skúma, či má **právomoc**, teda zisťuje, či vec nespadá do vecnej pôsobnosti iných ako súdnych orgánov. Ak súd zistí, že má právomoc o danej veci rozhodovať, musí ďalej určiť, či je **príslušný**:

Vecná príslušnosť určuje, súd ktorého stupňa o veci rozhoduje, napr. vecne príslušnými v správnom súdnictve sú v zásade krajské súdy.

Miestna príslušnosť určuje, ktorý konkrétny krajský alebo okresný súd má konať. Tá môže byť vymedzená ako všeobecná (napríklad súd podľa miesta trvalého pobytu alebo sídla žalovaného) alebo

ako osobitná (napríklad obvod, v ktorom sa nachádza nehnuteľnosť, ak je predmetom sporu vecné právo k nej).

Kauzálna príslušnosť sa od vecnej aj miestnej líši tým, že neurčuje kritériá, na základe uplatnenia ktorých vieme vecne a miestne príslušný súd identifikovať, ale väčšinou priamo označuje konkrétny súd, do pôsobnosti ktorého vec daného typu spadá, napr. na konanie o správnej žalobe v hospodárskej súťaži je kauzálne príslušný Krajský súd v Bratislave, na exekučné konanie je kauzálne príslušný Okresný súd Banská Bystrica...

Následne súd zisťuje, či existujú **prekážky konania**. Prekážka **res iudicata** znamená, že ak o rovnakej veci už súd rozhodol, nemôže o nej konať znova. Druhá prekážka sa nazýva **lis pendens** (litispendencia), čo znamená prebiehajúci spor. Teda táto prekážka existuje v prípade, ak o totožnej veci rozhoduje iný orgán, ktorý aj disponuje právomocou o nej konať.

4.2 Dokazovanie skutkového stavu

V rámci dokazovania súd zisťuje, či nastal skutkový stav, ktorý predpokladá hypotéza právnej normy.

Dôkazné bremeno znamená, že ten, kto niečo tvrdí, je povinný to preukázať. Každé skutkové tvrdenie teda musí byť preukázané, pričom sa nedokazujú len skutočnosti všeobecne známe alebo známe súdu z jeho činnosti, prípadne právne predpisy.

V rámci dokazovania sa súd môže riadiť princípom materiálnej pravdy alebo princípom formálnej pravdy.

Materiálnou pravdou je to, ako to „naozaj“ bolo, materiálna pravda je totožná s realitou. **Formálna pravda** spočíva v tom, čo sa ktorej strane podarilo procesne prípustným spôsobom preukázať. Princíp formálnej pravdy prevažuje v občianskom konaní, v konaní trestnom sa však do určitej miery uplatňuje princíp materiálnej pravdy. Je to preto, že dôkazy sa obstarávajú z úradnej povinnosti, pričom súd môže vykonať aj dôkazy, ktoré strany nenavrhli. V trestnom konaní navyše platí zásada **in dubio pro reo** (v pochybnostiach prospech obžalovaného).

4.3 Právna kvalifikácia skutkového stavu (subsumpcia)

Právna kvalifikácia skutkového stavu spočíva v subsumpcii či v podradení dokázaného skutkového stavu pod hypotézu príslušnej právnej normy. Takto vzniká tzv. **subsumpčný sylogizmus**:

1.	$p \rightarrow q$	(To, čo hovorí zákon, resp. iný prameň práva – právny stav.)
2.	p	(To, čo tvrdí žalobca – dokazovaný skutkový stav.)
q		(To, čo deklaruje sudca vo výroku rozsudku.)

Ak príslušný orgán dospeje k záveru, že určitý skutkový stav spadá pod hypotézu právnej normy, právny poriadok môže poskytnúť tomuto orgánu priestor na uváženie, aké následky má z danej situácie vyvodiť.

Viazané uváženie dáva orgánu aplikácie práva konkrétne mantinely (napr. trestné sadzby pri ukladaní trestov). **Voľné uváženie** (resp. **diskrečné právo**) je také, ktorým zákonodarcu zmocňuje orgán aplikácie práva, aby sám uvážil, aké právne následky vyvodí z dokázaného skutkového stavu (napr. udeľovanie štátneho občianstva).

4.4 Vydanie rozhodnutia

Meritórne rozhodnutie obsahuje výrok, odôvodnenie a poučenie. Vo **výroku** súd stanovuje, ako rozhodol v merite veci. Nasleduje jeho **odôvodnenie**. Napr. zákonná dikcia CSP v § 220 stanovuje:

„(2) V odôvodnení rozsudku súd uvedie, čoho sa žalobca domáhal, aké skutočnosti tvrdil, aké dôkazy označil, aké prostriedky procesného útoku použil, ako sa vo veci vyjadril žalovaný a aké prostriedky procesnej obrany použil. Súd jasne a výstižne vysvetlí, ako posúdil podstatné skutkové tvrdenia a právne argumenty strán, ktoré skutočnosti považuje za preukázané a ktoré nie, ktoré dôkazy vykonal, z ktorých dôkazov vychádzal a ako ich vyhodnotil, prečo nevykonal ďalšie navrhnuté dôkazy a ako vec právne posúdil, prípadne odkáže na ustálenú rozhodovaciu prax. Súd dbá, aby odôvodnenie rozsudku bolo presvedčivé.

(3) Ak sa súd odkloní od ustálenej rozhodovacej praxe, odôvodnenie rozsudku obsahuje aj dôkladné odôvodnenie tohto odklonu.“

Po odôvodnení nasleduje **poučenie** o možnosti podať opravný prostriedok a za ním dátum vydania rozhodnutia, podpis kompetentnej osoby a pečiatka súdu. Dátum vyhlásenia rozhodnutia sa môže rozchádzať s dátumom vyhotovenia rozhodnutia v jeho písomnej forme, ktoré môže trvať až 30 dní od vyhlásenia.

4.5 Výkon rozhodnutia (a rozhodovanie o opravných prostriedkoch)

Právoplatnosť je vlastnosť individuálneho právneho aktu, ktorá spočíva v jeho *záväznosti, nezmeniteľnosti a nenapadnuteľnosti* riadnym opravným prostriedkom. Právoplatnosť nastáva rôznym spôsobom, napr. márnym uplynutím lehoty na podanie odvolania.

Riadny opravný prostriedok, napríklad odvolanie, je procesný prostriedok, ktorým sa strana konania môže domáhať, aby súd vyššieho stupňa preskúmal rozhodnutie súdu nižšieho stupňa. Súd vyššieho stupňa disponuje tzv. **úplnou jurisdikciou**, čo znamená, že môže preskúmať nielen právne otázky, ale aj skutkové otázky. Pri *mimoriadnych opravných prostriedkoch* je pravidlom, že vrcholový súd preskúma iba *právne otázky*.

Apelačnou právomocou disponuje nadriadený orgán, ktorý môže napadnuté rozhodnutie nielen zrušiť a vrátiť vec na nižší stupeň, ale ju aj sám rozhodnúť. **Kasačnou právomocou** disponuje orgán, ktorý môže napadnuté rozhodnutie len zrušiť, nie zmeniť ho.

Vykonateľnosť je spôsobilosť rozhodnutia byť predmetom núteného výkonu. Pri súdnych rozhodnutiach v občianskych veciach napríklad právoplatné rozhodnutie môže dostať doložku vykonateľnosti až po uplynutí troch dní od nadobudnutia právoplatnosti, čím sa vytvára lehota pre dobrovoľné splnenie právoplatne uloženej povinnosti.

Termín **vymáhateľnosť** označuje celkovú spôsobilosť orgánov aplikácie práva presadzovať právne normy v právnych vzťahoch a skutočnú možnosť adresátov práva účinne sa domôcť svojich nárokov. Vymáhateľnosť práva závisí od efektivity verejnej moci pri reálnom zabezpečovaní práv a právom chránených záujmov. V širšom slova zmysle pod vymáhateľnosťou možno rozumieť všetky faktory, ktoré ovplyvňujú, či bude exekučný titul garantujúci nárok veriteľa efektívne vynútený.

Úvod

Realizácia práva v právnych vzťahoch je najmä dobrovoľné dodržiavanie práva zo strany súkromných subjektov, ktoré iniciatívne medzi sebou uzatvárajú zmluvy a zároveň ich vo vlastnom záujme plnia. Až keď realizácia práva zlyháva, nastupuje na scénu **aplikácia práva**, teda autoritatívne určovanie a vynucovanie povinností zo strany úradov a súdov.

Pojmová schéma realizácie práva

Predpokladmi právneho vzťahu sú:

- právne skutočnosti
- subjekty právneho vzťahu,
- objekt právneho vzťahu.

Prvkami právneho vzťahu sú:

- subjekty právneho vzťahu
- objekt právneho vzťahu
- obsah právneho vzťahu.

Klasifikácia právnych skutočností

1. vôľové ľudské správanie:

1.1. ...ktoré je v súlade s právom – **právne úkony** / náležitosti a podmienky platnosti:

1.1.1. vôľa: *musí byť slobodná, vážna a neomylná*

1.1.2. prejav vôle: *musí byť určitý, zrozumiteľný a spĺňať predpísanú formu*

1.1.3. subjekt: *musí mať spôsobilosť na právne úkony*

1.1.4. objekt: *musí byť možný a dovolený*

1.2. ...ktoré je v rozpore s právom – **protiprávne konanie** / druhy zavinenia:

1.2.1. úmysel

1.2.1.1. priamy: viem, že môžem svojím konaním spôsobiť zlo a aj ho spôsobiť chcem

1.2.1.2. nepriamy: viem, že môžem svojím konaním spôsobiť zlo a je mi jedno, či ho spôsobím

1.2.2. nedbanlivosť

1.2.2.1. vedomá: viem, že môžem spôsobiť zlo, ale bez dôvodu sa spolieham, že nenastane

1.2.2.2. nevedomá: neviem, že môžem svojím konaním spôsobiť zlo, ale vedieť som to mal a mohol

2. **právne udalosti** (je právne bezvýznamné, či sú spôsobené ľudským konaním: *vis maior*, smrť, nájdenie pokladu...)

2.1. plynutie času (najtypickejšia právna udalosť):

2.1.1. premlčanie: uplynutím zaniká procesný nárok, ale hmotné právo ostáva

2.1.2. preklúzia: uplynutím zaniká procesný nárok ako aj hmotné právo

3. **domnienky a fikcie** (sú to právne skutočnosti, ktoré z pragmatických dôvodov nahrádzajú iné právne skutočnosti)

3.1. prezumpcie (domnienky): môžu, ale nemusia zodpovedať skutočnosti

3.1.1. vyvrátiteľné: pripúšťajú dôkaz opaku, napr. prezumpcia neviny alebo domnienky otcovstva

3.1.2. nevyvrátiteľné: nepripúšťajú dôkaz opaku, napr. prezumpcia znalosti práva

3.2. fikcie: vedome fingujú skutočnosť, napr. fikcia doručenia

4. **individuálne právne akty** (konštitutívne individuálne akty zakladajú nový právny stav)

Ad 1.1) Právne úkony delíme podľa počtu strán na **jednostranné** (odstúpenie od zmluvy) alebo **dvojstranné** (darovacia zmluva). Podľa formy ich delíme na **formálne** (kúpa bytu – písomná forma) a **neformálne** (darovanie hnuteľnosti – aj ústne). Podľa prejavu vôle na **komisívne** (aktívny prejav) a **omisívne** (pasívny prejav – zdržanie sa). Podľa podmienenosti právneho úkonu existenciou konkrétneho účelu delíme právne úkony na **kauzálne** (vydedenie) a **abstraktné** (vystavenie zmenky) .

Nesplnenie podmienok platnosti právnych úkonov môže viesť k **neplatnosti** alebo **odporovateľnosti**

Absolútne neplatný právny úkon:

- nemá žiadne právne účinky (nulitný *ab initio*)
- nemožno konvalidovať/napraviť
- na neplatnosť sa prihliada *ex offio*
- môže namietnuť ktokoľvek
- možno namietnuť kedykoľvek
- plnenie zakladá bezdôvodné obohatenie

Relatívne neplatný právny úkon:

- považuje sa za platný, kým súd nevysloví opak
- možno konvalidovať
- neplatnosť je potrebné namietnuť
- môže namietnuť len ním dotknutá osoba
- možno namietnuť len v určitej lehote
- plnenie nezakladá bezdôvodné obohatenie

Odporovateľnosť právneho úkonu je možnosť veriteľa domáhať sa, aby súd určil, že úkony dlžníka, smerujúce k ukráteniu jeho pohľadávok, sú voči nemu neúčinné.

Ad 1.2) Okrem zavinenej (subjektívnej) zodpovednosti poznáme aj **objektívnu zodpovednosť** za protiprávny stav, napr. zodpovednosť prevádzkara za veci vnesené alebo zodpovednosť zamestnávateľa za pracovný úraz. Právna zodpovednosť môže inak vzniknúť porušením povinnosti stanovenej i) zmluvou, ii) zákonom, iii) rozhodnutím súdu.

Subjekty právneho vzťahu

Subjekty v právnom slova zmysle sa nazývajú aj ako **osoby**. Osoby sú nositelia práv a povinností. Rozlišujeme fyzické osoby (ľudské bytosti) a právnické osoby, čo je strešný termín pokrývajúci rôzne zoskupenia osôb a majetku vytvorené za určitým účelom a konajúce vo vlastnom mene.

Podľa povahy rozlišujeme právnické osoby **s personálnym substrátom** (obchodné spoločnosti, občianske združenia) a **s majetkovým substrátom** (nadácie, účelové fondy).

Podľa spôsobu vzniku zase rozlišujeme právnické osoby **založené rozhodnutím zakladateľov** (občianskej združenie), **zriadené zákonom** (Rozhlas a televízia Slovenska) či **registrované úradom** (akciová spoločnosť).

Podľa účelu si zase môžeme odlíšiť **verejnoprávne korporácie** a **súkromnoprávne korporácie**.

Právna subjektivita sa skladá z viacerých spôsobilostí. Rozlišujeme **spôsobilosť byť nositeľom práv a povinností** (narodenie), **spôsobilosť na právne úkony** (dovršenie 18. roku života), **deliktuálnu spôsobilosť** (dovršenie 14. roku života) a **procesnú spôsobilosť** (dovršenie 18. roku života).

Objekt právneho vzťahu

Objektom právneho vzťahu je v širokom zmysle **dôvod** jeho vzniku, čiže jeho *causa*. V užšom slova zmysle je to **predmet**, ku ktorému sa vzťahujú práva a povinnosti účastníkov právneho vzťahu. Medzi predmety právneho vzťahu zaraďujeme **veci, práva a oprávnené záujmy** ale aj **imateriálne hodnoty**.

Za **vec** v právnom slova zmysle možno považovať všetko, s čím môžu subjekty právneho vzťahu nakladať a čo môžu užívať, a čo má alebo môže nadobudnúť uchopiteľnú a ľudským silami ovládateľnú podobu.

Veci sa delia na **hnuteľné** a **nehnuteľné** (pozemky a stavby, spojené so zemou pevným základom), ale aj na **individuálne** a **druhovo určené**, **hromadné** a **jednotlivé** či **deliteľné** a **nedeliteľné**.

Vo verejnom práve sa pod objektom právneho vzťahu myslia predovšetkým chránené **hodnoty** a **záujmy**. Napr. objektom trestného činu vraždy je ľudský život, objektom trestného činu krádeže je majetok.

Obsah právneho vzťahu

Obsah právneho vzťahu je tvorený tými právami a povinnosťami subjektov tohto vzťahu, ktoré sa vzťahujú k jeho predmetu. Obsah právneho vzťahu je vždy vyjadrený v tej časti normatívnej právnej vety, ktorú označujeme ako dispozíciu.

Subjektívne právo (oprávnenie) spočíva v tom, že objektívne právo stanovuje určitému subjektu možnosť konať alebo zdržať sa konania. **Nárok** spočíva v možnosti domáhať sa na súde realizácie svojho oprávnenia zo strany povinnej osoby. V niektorých situáciách sa stáva, že hoci subjekt má určité oprávnenie, zároveň nemá nárok na to, aby mu súd efektívne toto oprávnenie garantoval. Príkladom sú premlčané dlhy, ktoré sú tzv. **naturálnymi obligáciami**.

1. Prečo potrebujeme výklad práva?

Úsudok, ktorým aplikujeme právo, sa nazýva **modus ponens** alebo **subsumpčný sylogizmus**:

1.	$p \rightarrow q$	(Kto vstúpi do mestského parku s vozidlom, potrestá sa pokutou 20 eur.)
2.	p	(Šofér Ondrej S. vstúpil do Zámockého parku na aute značky Peugeot 508.)
	q	(Šofér Ondrej S je povinný zaplatiť pokutu 20 eur.)

Príklad: Aký bude záver úsudku, ak do parku vstúpi Andrej H. na elektrickom invalidnom? Alebo Zuzana K. na bicykli? Alebo správca parku na traktorovej kosačke? Alebo smetiarske auto? Čo je to „vozidlo“?

Pri odpovedaní na tieto otázky podávame výklad práva, teda **objasňujeme význam právneho textu za účelom jeho uplatnenia v konkrétnej situácii**. Výklad práva potrebujeme, pretože:

- a) Jazyk je len nedokonalým nástrojom uchopenia okolitého sveta** či myšlienok človeka. Výklad predpisu sa používa na odstraňovanie významových nejasností, komunikačného nedorozumenia.
- b) Právny jazyk je v oveľa väčšej miere všeobecný ako prirodzený jazyk** a sudcovia ho musia aplikovať na konkrétne prípady s povinnosťou odôvodniť svoje rozhodnutie.
- c) Právo reguluje správanie v nadväznosti na dosahovanie verejnoprospešných cieľov**, takže rozhodnutie, ktorý z výkladov uplatniť v konkrétnom prípade, má aj svoju morálnu či politickú dimenziu.
- d) Potrebu výkladu umocňuje aj kontradiktórne nastavenie súdneho procesu**, v ktorom výhra jednej strany znamená prehru druhej strany. Strany si teda protirečia a uplatňujú aj tvorivý výklad práva.

2. Čo je to význam: intencionalizmus a hermeneutika (B. Fay)

a) Intencionalistický prístup vychádza z predpokladu, že **význam textu je to, čo ním chcel povedať jeho autor**. Úlohou vykladača zákona je rekonštruovať myšlienky zákonodarcu, ktoré mal v čase prijímania zákona.

b) Hermeneutický prístup vychádza z predpokladu, že **význam textu nespočíva v texte samotnom, ale až v jeho pochopení zo strany čitateľa**, ide tu teda o význam „pre niekoho“.

Intencionalistický význam

- **monadický** (Význam vychádza z jedného subjektu – autora textu.)
- **univalentný** (Text má jeden význam fixovaný v čase, kedy vznikol.)
- Najlepším vykladačom je autor textu.
- v USA **teória originalizmu**: Úlohou ústavy je konzervovať určité hodnoty, preto sa význam textu ústavy nemôže meniť.

Nedostatky: V práve sa nedá jednoznačne určiť, kto je autorom textu a čo je jeho úmyslom.

Hermeneutický význam

- **dyadický** (Význam vychádza zo vzťahu medzi autorom a čitateľom textu.)
- **polyvalentný** (Význam textu sa môže meniť plynutím času a zmenou prostredia.)
- Čitateľ je lepším vykladačom ako autor.
- v USA **teória živej ústavy**: Ústava nie je muzeálna fosília, ale živý dokument.
- v Európe **evolutívny výklad**: ESLP v prípade Tyrer: „Bičovanie je ponižujúci trest.“

Nedostatky: Čitateľ projektuje do textu svoje vlastné subjektívne preferencie.

Kombináciou týchto prístupov právnici konštruujú tzv. **hermeneutický predpoklad racionálneho zákonodarcu**: význam zákona pochopíme lepšie, keď budeme predpokladať, že ho napísal autor, ktorý nám chcel povedať niečo zmysluplné a ktorý aj väčšinou vie, ako to má urobiť. Ide o požiadavku výkladovej ústretovosti.

3. Metódy výkladu

Metodológia výkladu práva obsahuje viacero metód, pričom *ich paralelné uplatnenie na jeden skutkový stav môže viesť k protichodným výsledkom*. Jednotlivé výkladové metódy sú nasledujúce:

Gramatický výklad – všímame si jazykové znenie pravidla, jeho syntax, etymológiu či štylistiku. Niekedy stačí zacitovať uznávaný slovník spisovného jazyka, ak je interpretovaný výraz súčasťou prirodzeného jazyka, alebo uznávaný právnický slovník, učebnicu či komentár, ak je interpretovaný výraz súčasťou ustálenej právnej terminológie.

Systematický výklad – všímame si vzájomnú súvislosť viet, ich situovanie v rámci predpisu, celkovú štruktúru textu a právneho poriadku. K vytrhávaniu z kontextu dochádza nielen vtedy, keď jednotlivé slová či vety interpretujeme izolovane od seba, ale naopak aj vtedy, keď ich včleňujeme do kontextov, do ktorých nepatria. Systematickým argumentom je **argument a rubricam**.

Logická metóda výkladu – právnici používajú tzv. **argumenty právnej logiky**, tie však nemajú čisto logickú štruktúru a bežne sa používajú aj mimo oblastí práva.

Argument a contrario znamená dôkaz opaku. Ak právna norma viaže právny následok na nejakú nevyhnutnú podmienku, potom dôkaz opaku hovorí, že ak daná podmienka nenastala, nemôže nastať ani právny následok. Tento argument sa používa pri taxatívnych hypotézach. Príklad: Policajt má povinnosť vykonať služobný zákrok, iba ak tým neohrozí vlastný život. *A contrario* z toho vyplýva, že ak je život policajta ohrozený, ten zákrok vykonať nemusí.

Argument per analogiam znamená vztiahnutie rovnakého pravidla na podobné prípady. Príklad: Ústava zakazuje diskrimináciu z dôvodu pohlavia, rasy, politického či iného zmýšľania, majetku, rodu alebo iného postavenia. Analógiou pridáme k záveru, že je zakázaná diskriminácia aj z dôvodu filozofického zmýšľania. *Argument per analogiam* použijeme namiesto *argumentu a contrario*, pretože uvedený výpočet je demonštratívny, čo znamená, že ho možno dopĺňať o podobné prvky.

Argument a fortiori („o to viac“, „zo silnejšieho dôvodu“) má dve základné podoby:

Argument a minori ad maius, od menšieho k väčšiemu. Tento argument má dve verzie: **i) ak je uložená určitá povinnosť subjektu s menšou mierou zodpovednosti, o to viac musí byť uložená daná povinnosť subjektu s väčšou mierou zodpovednosti**, napr. ak musia obchodné zmluvy zverejňovať orgány obce, o to viac ich musia zverejňovať orgány štátu. **ii) ak je zakázané konanie s menej vážnymi spoločenskými dopadmi, o to viac musí byť zakázané aj také konanie rovnakého druhu, ktoré má vážnejšie spoločenské dopady**. Napríklad ak je zakázané vstúpiť na kultúrne podujatie s bodnými zbraňami, o to viac to bude zakázané so zbraňami strelnými.

Argument a maiori ad minus, od väčšieho k menšiemu. Tento argument má dve verzie: **i) ak určité obmedzenie platí pre subjekt s lepším normatívnym postavením, o to viac musí platiť aj pre subjekt s horším normatívnym postavením**, napr. ak v čase vojnového stavu možno obmedziť vecné práva vlastníka veci, o to viac možno obmedziť vecné práva nájomcu. **ii) ak je dovolené konanie so závažnejšími spoločenskými dopadmi, o to viac musí byť dovolené aj menej závažné konanie rovnakého druhu**, napr. ak je dovolené vyhotoviť si z podujatia videozáznam, o to viac to musí platiť aj pre audiozáznam.

Ďalším logickým argumentom je smernica logického výkladu, podľa ktorej **subjekt práva je povinný rozlišovať, ak rozlišuje aj zákonodarca**. Týka sa to najmä rozlišovania medzi pojmami na základe ich jazykového vyjadrenia. Príklad: Ak ústava v čl. 101 ods. 4 rozlišuje medzi „oprávnenými voličmi“ a „zúčastnenými voličmi“, potom výraz „nadpolovičná väčšina platných hlasov oprávnených voličov“ treba vykladať tak, že ide o väčšinu hlasov z množiny všetkých voličov, nielen z množiny tých voličov, ktorí sa zúčastnili volieb.

Historický výklad – význam právneho textu možno objasniť aj pomocou historických okolností jeho vzniku. Pri historickom výklade skúmame rozdiely v porovnaní s predchádzajúcimi úpravami a motívy, ktoré k danej zmene viedli. Príkladom historického výkladu je aj posudzovanie procesu vzniku právnej normy, čiže to, ako sa jej obsah menil v jednotlivých fázach legislatívneho procesu. Pri historickom výklade hľadáme **subjektívny úmysel** zisťovaný podľa skutočnej vôle konkrétnych ľudí, ktorí vykladaný predpis tvorili. Nástrojmi tejto verzie historického výkladu sú záznamy z parlamentnej rozpravy, z priebehu pripomienkového konania či dôvodová správa. Historický výklad sa používa iba subsidiárne, t. j. na podporu záverov, ku ktorým sme sa dostali pomocou inej výkladovej metódy.

Teleologický výklad alebo tiež výklad *e ratione legis* je výkladom podľa účelu, ktorý právna norma sleduje. Pri teleologickom výklade hľadáme **objektívny účel**, ktorý je konštruovaný len na základe textu a systematiky predpisu. Ide teda o účel, ktorého dosiahnutie sleduje pomyslený racionálny zákonodarca a ktorý dokáže identifikovať každý priemerný adresát predpisu. Teleologický výklad sa používa ako korekcia ku gramatickému výkladu, problém však spočíva v tom, že ak je normatívna veta príliš vágna, nedá sa s istotou určiť, aký má objektívny účel, resp. ktorý z jej potenciálnych účelov máme uprednostniť.

Za podmnožinu teleologickej metódy považujeme tzv. **axiologický výklad**. Pri axiologickom výklade nechápeme normu v jej logickej štruktúre $p \rightarrow q$, odhliadame od predpokladaného právneho následku a sústreďujeme sa na hodnotu, ktorú má daná norma chrániť a rozvíjať. Pointou axiologického výkladu je uprednostnenie hodnoty pred normou samou, v istom zjednodušení napríklad uprednostnenie etickej spravodlivosti pred tou legálnou.

Porovnávací výklad – posudzujeme úpravu nejakého inštitútu v perspektíve právnej úpravy rovnakého alebo podobného inštitútu v inej jurisdikcii. Uplatňuje sa pri výklade práva so zahraničným, medzinárodným a európskym rodokmeňom. Takýto postup sa používa napríklad, keď ústavný súd posudzuje, či je určitý zákon v súlade s ľudskými právami. Keďže dané práva sú chránené aj medzinárodnými dohovormi, ústavný súd sa môže nechať inšpirovať rozhodnutiami súdov tých štátov, ktoré sú zmluvnou stranou príslušných dokumentov. Komparatívny výklad má iba subsidiárnu funkciu.

4. Subjekty výkladu

Legálny výklad – podáva orgán, ktorý je na to výslovne zmocnený, napr. podľa čl. 128 ústavy „ústavný súd podáva výklad ústavy alebo ústavného zákona, ak je vec sporná“.

Autentický výklad - podáva autor predpisu. Príkladom je legálna definícia alebo dôvodová správa.

Forezný výklad – podávajú orgány určené na zjednocovanie výkladu, napr. najvyššie súdy alebo GP.

Výklad orgánov aplikácie práva – je výsledkom konkrétnej rozhodovacej činnosti a je záväzný len pre konkrétnu vec (napr. v rámci kasácie).

Interný organizačný výklad – vydávajú správne orgány a je záväzný pre nižšie orgány (napr. metodické pokyny).

Doktrinálny výklad – podáva právna veda, má len orientačný význam (komentáre, učebnice...).

1. Úvod

a) Ultraklasický obraz nespravodlivosti od Sofokla:

Kreón zakáže Antigone pochovať jej brata, pretože ho považuje za zradcu. Antigona zákaz poruší a na Kreónovu otázku, prečo to spravila, odpovedá, že okrem zákonov pozemských existujú aj „nepísané a neochvejné zákony bohov“. Antigonu za porušenie Kreónovho zákazu zaživa pochovávajú v kamennej hrobke.

b) Klasický obraz nespravodlivosti od svätého Augustína:

Augustín opisuje anekdotu, v ktorej sa stretáva Alexander Veľký so zajatým pirátom. Keď sa ho panovník pýta, ako mu napadlo, že bude ohrozovať more, on mu odpovedá: „*Presne tak ako tebe, že ohrozuješ svet, ale pretože ja to robím s nepatrným korábom, hovoria mi lúpežník; ale tebe panovník, pretože to robíš s veľkým loďstvom.*“

c) Postmoderný obraz nespravodlivosti od Hansa Hattenhauera:

Na konci októbra 1939 vydal Adolf Hitler príkaz vybraným členom svojej strany, aby v najprísnejšej tajnosti uskutočnili „*celkom nebyrokratické riešenie*“. Príkaz bol vydaný na súkromnom korešpondenčnom papieri, nemal sa o ňom dozvedieť žiadny štátny orgán, ani minister vnútra či spravodlivosti, pričom jeho obsahom bol príkaz adresovaný spriazneným lekárom, aby poskytl nevyliciteľne chorým „smrť z milosti“. Stranícky sekretár v nadväznosti na to vybudoval tajnú organizáciu, ktorá mala za úlohu pripraviť duševne chorých ľudí o život. Celá operácia dostala názov **T4**. Personál vraždiacich ústavov bol preťažený a tak vymyslela fantázia zabijakov plynové komory ako nástroj továrenskej popravy, pomocou ktorej Hitler realizoval svoju politiku čistej rasy.

Všetky tri obrazy nás provokujú k nasledujúcej otázke:

Máme za právo považovať aj taký systém noriem, ktorý spĺňa všetky náležitosti rekogničnej normy, ale ktorý zároveň dovoľuje, či dokonca prikazuje páchanie hrubo nemorálnych či nespravodlivých skutkov?

Právni pozitívisťi odpovedajú kladne, zatiaľ čo **jusnaturalisti** či **právni nonpozitívisťi** odpovedajú záporne.

Právni pozitívisťi tvrdia, že právo je vymedzené prostredníctvom formálnych znakov, pomocou rekogničnej normy stanovujúcej pramene práva. Právo je premenlivým ľudským dielom, jeho obsah je teda celkom závislý od rozhodnutia konkrétnych ľudí, ktorí sú oprávnení ho tvoriť a meniť. Medzi právom a morálkou teda neexistuje žiadne nevyhnutné spojenie. Nemorálny zákon môžeme kritizovať, dokonca sa môžeme prihovárať za jeho porušovanie, tak či onak, podľa pozitívisťu pôjde stále o platný zákon, za ktorého porušenie hrozí sankcia.

Jusnaturalisti veria, že popri pozitívnom práve existuje aj právo prirodzené, univerzálne princípy spravodlivosti, ktorým pozitívne právo nesmie odporovať. Ak teda parlament prijme zákon, ktorý zjavne protirečí prirodzenému právu, nepôjde o platné právo. Jeho nespravodlivosť spôsobuje jeho neplatnosť. Klasické **prirodzené právo** je večné a všeobecne platné, platí pre všetky časy a pre všetky národy. Názory na zdroj jeho záväznosti sa však plynutím času menili (antika – príroda, stredovek – Boh, novovek – rozum).

Právni nonpozitivist nahradili klasickú predstavu prirodzeného práva za modernejšiu predstavu morálky, ktorej základné elementy sú síce trvácne, ale nie nemeniteľné, ani univerzálne.

V základnom posolstve sa však nonpozitivist zjednávajú s jusnaturalistami: **existuje nevyhnutné spojenie práva a morálky**. Právni nonpozitivist sú presvedčení, že okrem formálnych kritérií je pre platnosť práva *nevyhnutne* potrebná ešte jedna vec – právo nesmie byť v hrubom rozpore so základnými zásadami morálky. Hrubo nemorálny predpis nie je právom.

2. Konkrétni autori

Gustav Radbruch – nemecký právny mysliteľ sa snažil vysporiadať s povojnovým dedičstvom nacizmu. Zo zločinov, ktoré nacisti spáchali počas dvanástich rokov svojej krutovlády, Radbruch obviňuje právny pozitivismus:

„V skutočnosti to bol pozitivismus spolu so svojím princípom „zákon je zákon“, ktorý ponechal nemeckú právnu profesiu napospas svojvoľným a zločinným zákonom úplne bezbrannú. Pritom pozitivismus sám osebe vôbec nie je spôsobilý odôvodniť platnosť zákonov. ... Pravdaže, s každým pozitívnym zákonom bez ohľadu na jeho obsah ide ruka v ruke jedna špecifická hodnota: Akýkoľvek zákon je vždy lepší ako zákon nijaký, pretože každý zákon vytvára aspoň právnu istotu. Právna istota však nie je jedinou hodnotou, ktorú právo musí realizovať, a nie je ani hodnotou rozhodujúcou.“

Radbruch vyvažuje právnu istotu s materiálnou spravodlivosťou takto (**Radbruchova formula**):

„Konflikt medzi spravodlivosťou a právnou istotou sa má riešiť len tak, že pozitívne právo, garantované zákonmi a štátnou mocou, má prednosť aj vtedy, ak je obsahovo nespravodlivé či neúčelné, no to okrem prípadu, kedy rozpor medzi pozitívnym zákonom a spravodlivosťou dosiahne tak neznesiteľnej miery, že zákon musí ako „nenáležité právo“ spravodlivosti ustúpiť.“

Základný nonpozitivistický princíp – neznesiteľne nespravodlivé právo nie je právom – možno účinne využiť ako námietku proti zosadeným totalitným funkcionárom, ktorí odmietajú svoju vinu za perzekúcie s odôvodnením, že konali na príkaz nadriadeného alebo v súlade s vtedy platnými predpismi.

Lon Fuller – americký jusnaturalista tvrdí, že každé právo musí mať ambíciu regulovať ľudské správanie. Aby však túto ambíciu bolo schopné dosiahnuť, musí naplňovať požiadavky tzv. **vnútornej morálky práva**: i) právo má byť všeobecné, ii) zverejnené, iii) jasné, iv) nerozporné, v) splniteľné, vi) má platiť do budúcnosti, vii) nemá sa meniť príliš často a viii) má byť rešpektované zo strany úradov. Fullerove požiadavky vnútornej morálky práva majú teda skôr formálny charakter a z veľkej časti sa prekrývajú so systémovými hodnotami práva. Z tejto perspektívy hodnotí Fuller aj nacistické panstvo: *Tretia ríša nebola ríšou práva, pretože jej spoločenský poriadok bol v hrubom rozpore so základnými princípmi formálneho panstva práva*. Klasickí jusnaturalisti inklinujú skôr k prirodzenému právu hmotnému, Fuller skôr k **prirodzenému právu procesnému**.

Ronald Dworkin – americký právny mysliteľ kritizujúci právny pozitivismus. Podľa Dworkina sú pre pozitivismus charakteristické dve tézy: i) právo je určené svojím **rodokmeňom**, t. j. právo má podobu systému zjednoteného pomocou rekogničnej normy, pričom tá vychádza z pôvodu, rodokmeňa, nie z obsahu pravidiel. ii) zložité prípady rozhodujú sudcovia na základe svojej **diskrécie**, t. j. ak pozitívne právo nedáva jasnú odpoveď na súdny prípad, sudca môže aplikovať morálku, ale nie je povinný to urobiť. Teda pri rozhodovaní zložitého prípadu má sudca tzv. diskreciu, voľnú úvahu. Dworkin argumentuje proti obojm týmto tézám nasledujúcim spôsobom:

Jeho argumentom proti téze rodokmeňa sú **právne princípy**, o ktorých sme hovorili pri prameňoch práva. Dworkin považuje princípy za súčasť práva aj bez toho, aby ich existenciu niekedy v minulosti

deklaroval súd či parlament; pre ich platnosť a váhu nie je dôležitá (len) právna autorita, ale (aj) spoločenská morálka či „*pocit vhodnosti, ktorý sa časom sformoval medzi právnikmi i na verejnosti*“.

Dworkinovým argumentom proti téze sudcovskej diskrecie je jeho **teória jedinej správnej odpovede**. Totiž ak by sudca rozhodol zložitý prípad tak, že by naň aplikoval morálny štandard správania, ktorý si vybral v rámci svojej diskrecie, potom by jeho rozhodnutie bolo *de facto* retroaktívne: určovalo by práva a povinnosti podľa štandardov, ktoré v čase, keď sa odohral skutkový stav prípadu, neboli právne záväzné, ale iba morálne záväzné. Naopak, ak sudca aplikuje právne princípy, na konci procesu vydá rozhodnutie, na ktoré mala sporová strana právo od samého začiatku. *Teória jedinej správnej odpovede nehovorí to, že právne normy sú vyčerpávajúce a dávajú jednoznačnú odpoveď na každú otázku; skôr nám hovorí to, že sudcovia majú právnu povinnosť vydať také rozhodnutie, ktoré považujú za najlepšie možné.*

3. Pozitivistická reakcia

a) Pozitivist **Hans Kelsen** tvrdí, že spravodlivosť je iracionálny ideál, a preto ním nemožno podmieňovať platnosť práva. Pozitivisti rozlišujú medzi objektívne platným právom (právny stav **de lege lata**) a právom, aké by malo platiť (právny stav **de lege ferenda**). To prvé sa dá dokázať odkazom na pramene práva, to druhé sú skôr len subjektívne morálne predstavy. Ak je jedným z účelov práva aj zabezpečenie spolupráce medzi ľuďmi s odlišnými morálnymi postojmi, potom je kľúčové, aby sme pri poznávaní práva odhliadli od vlastného morálneho svetonázoru. Pozitivist **Herbert Hart** dodáva, že **len striktným oddelením práva od morálky získavame priestor na to, aby sme vôbec mohli právo morálne kritizovať**. Ak by sme totiž prijali tézu, že právo je nevyhnutne spojené s morálkou, mohli by sme prepadnúť presvedčeniu, že všetko, čo určitý štát vydal vo forme zákona, je automaticky morálne správne. To však nie je pravda. Skutočnosť, že právnici ako aj laici bežne kritizujú oficiálne prijaté zákony tak z morálnych, ako aj ekonomických či politických dôvodov, je jasným dôkazom toho, že právo nie je nevyhnutne prepojené s morálkou, že jedna vec je to, čo právne normy stanovujú a druhá vec je to, čo by právne normy stanovovať mali.

b) **Pozitivisti neobhajujú spoločenský poriadok totalitného štátu**. Ak pozitivist tvrdia, že nacistické panstvo bolo platným právom, potom to neznamena, že ho aj morálne schvaľujú. Tieto dve veci treba podľa pozitivistov jasne odlíšiť: jedna vec je to, aké zákony platia v určitom štáte, druhá vec je to, či ich máme dodržiavať. Pozitivist neschvaľujú ani beztretnosť pre nacistických zločincov. Namiesto Radbruchovej formuly však odporúčajú, aby boli títo zločinci trestaní podľa retroaktívnych zákonov.

c) **Hodnotenie úlohy právneho pozitivizmu v Tretej ríši je oveľa komplikovanejšie**. Nacistické panstvo sa dá totiž vierohodne interpretovať tak, že stálo predovšetkým na učení prirodzenoprávnej školy. Už v antike sofista Trasymachos vymedzil prirodzené právo ako právo silnejšieho a v tomto duchu vymedzovali prirodzené právo aj nacistickí právni myslitelia. Napríklad podľa nacistického filozofa **Alfreda Rosenberga** prirodzené právo žiada aj také opatrenia ako „rasovú hygienu“ či „šľachtenie rasy“. Navyše ako sme si ukázali vyššie na príklade tajnej operácie T4, tie najväčšie perzekúcie v Tretej ríši sa odohrávali nie v súlade, ale v rozpore s oficiálne prijatými predpismi, takže z nastickej krutovlády nemožno viniť formálne panstvo zákona.

1. Ľudská povaha

V teórii štátu a v politickej filozofii sa pomerne často argumentuje tzv. „povahou človeka“. Pomocou tohto výrazu sa vysvetľuje vzťah jednotlivca k spoločnosti a čiastočne aj príčiny vzniku štátu. Proti sebe stoja dve teórie ľudskej prirodzenosti:

Aristoteles

- človek je štátotvorná bytosť (**zoon politikon**)
- človek má reč, rozlišuje medzi dobrom a zlom
- štát (*polis*) je miestom pre hľadanie spoločného dobra na základe diskusie

Hobbes

- človek je človeku vlkom (**homo homini lupus**)
- človek je rozumný egoista
- štát vzniká ako nevyhnutný kompromis na základe spoločenskej zmluvy

Záver: Nedá sa určiť, ktorá z týchto teórií je výstižnejšia, pri budovaní štátnych inštitúcií je však rozumné predpokladať, že ľudská povaha je zlá. Deľbu moci nesplodila láska k človeku, ale strach z neho.

2. Sloboda

Sloboda je súčasťou slovníka demokratického a právneho štátu: sloboda pohybu, myslenia, svedomia, náboženského vyznania, prejavu..., princíp zmluvnej slobody a vlastníckej slobody, trest odňatia slobody...

Vo formálnoprávnom vyjadrení má sloboda jednotlivca podobu *dovolenia*, ktoré súdy chránia tak, že zakazujú protiprávne zásahy do jeho nerušeného výkonu (napr. *zapieracia* či *negatívna žaloba*).

Všeobecné vymedzenie slobody vo vzťahu k štátnej moci nachádzame v článku 2 ods. 3 Ústavy SR, podľa ktorého „každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá“.

Pojem slobody je však oveľa širší: nejde len o absenciu nútenia či zákazov (negatívna sloboda), ale aj o prístup k primeranému množstvu príležitostí pre vlastnú sebarealizáciu (pozitívna sloboda).

Rozdiel medzi negatívnou a pozitívnou slobodou bližšie približuje *Isaiah Berlin*:

Negatívna sloboda

- Ako veľmi smie štát zasahovať do môjho života?
- sloboda od moci
- patrí jednotlivcom
- najmä prvá generácia ľudských práv

Pozitívna sloboda

- Kto nám má vládnuť?
- sloboda k moci
- patrí štátotvornému kolektívu (národu, ľudu)
- najmä suverenita ľudu

Poznámka: Negatívna sloboda sa môže dostať do kolízie s pozitívnou slobodou (napr. Francúzska revolúcia). Pnutie medzi ochranou nezrušiteľných ľudských práv (materiálny právny štát) a vládou suverénneho ľudu (demokracia) je prítomné aj v Ústave SR (čl. 12 ods. 1 v kombinácii s čl. 93 ods. 3).

3. Moc

Moc možno chápať ako **schopnosť** presadiť vlastnú vôľu aj proti odporu druhých. V tomto poňatí majú moc bližšie určené subjekty (jednotlivci alebo korporácie), pričom takáto moc je v nepriamej úmERE k negatívnej slobode: napr. čím väčšiu moc má štát, tým menšiu slobodu má občan.

Moc možno chápať aj ako **štruktúru**. V tomto zmysle moc nepatrí nikomu, nie je vedome vykonávaná v prospech či neprospech nejakého subjektu; ide o výsledok štrukturálneho usporiadania spoločenských vzťahov či vecí. Napr. dopravná infraštruktúra, kyberpriestor, klimatické zmeny a voľný trh vytvárajú štruktúry globalizovaného sveta, v ktorom národné štáty prichádzajú o svoju suverenitu.

Mocenské prostriedky rozdeľujeme na **násilné** a **nenásilné**. Tie prvé pôsobia na telo, tie druhé na myseľ človeka. Len štát má monopol na výkon násilia, ku ktorému sa môže schýliť pri priamom vynucovaní práva. Medzi nenásilné prostriedky radíme napríklad propagandu, cenzúru, sledovanie či distribúciu ekonomických zdrojov.

V medzinárodných vzťahoch sa uchytil výraz **soft power** označujúci komplex faktorov, vďaka ktorým štát vytvára o sebe priaznivú predstavu, čím zvyšuje svoj medzinárodný vplyv (príťažlivosť kultúry, turizmus, úspech vo vede či športe, počet ambasád, rozvojová pomoc, digitálna diplomacia...).

V súčasnosti sa hovorí aj o tzv. **hybridnej vojne**. Pre vojenské operácie v tomto type vojny sa využívajú armádne, politické, ekonomické, sociálne a informačné prostriedky, pričom na útok možno využiť aj existujúcu infraštruktúru napadnutej krajiny.

1. Autorita

Moc musí byť oprávnená, teda legitímna, keďže jej výkon zasahuje do slobody druhých. Oprávnená, resp. legitímna moc sa nazýva **autorita**.

Z **normatívneho** hľadiska budeme tvrdiť, že moc je legitímna iba vtedy, keď sa opiera o dobré morálno-politické dôvody. Z **faktického** hľadiska budeme tvrdiť, že moc je legitímna vtedy, keď sú ľudia voči nej fakticky lojálni, keď sú fakticky presvedčení, že ju treba poslúchať. Tieto hľadiská sa v praxi prekrývajú.

Normatívna legitimita sa najčastejšie opiera o tri typy dôvodov:

- a) **pôvod moci**: moc je legitímna, pretože pochádza z nejakej zdroja, napr. od Boha, od ľudu...
- b) **účel moci**: moc by mala sledovať morálne akceptovateľné ciele, napr. ochranu ľudských práv...
- c) **spôsob výkonu moci**: moc získava legitimitu aj vtedy, keď sa vykonáva určitým spôsobom, napr. v súlade s pravidlami (legalita), alebo keď sa v parlamente neobchádza riadny legislatívny proces...

Typológiu **faktickej legitimacy** ponúka *Max Weber*:

- a) **tradícia** – čím staršie, tým lepšie (legitimita obyčaje; používala sa v archaických spoločnostiach)
- b) **charizma** – ľudia poslúchajú jednotlivcov s výnimočnými schopnosťami (Ježiš, Gándhí...)
- c) **formálnoprávna racionalita** – moc konajúca v súlade s pravidlami je predvídateľná, a preto dobrá

2. Teórie vzniku štátu

S otázkou legitimacy moci súvisia aj **teórie vzniku štátu**, pretože otázka „Prečo vzniká štát?“ sa môže pýtať nielen na historické okolnosti vzniku štátu, ale aj na jeho morálne opodstatnenie.

- a) **deskriptívne teórie** (skúmajú historické okolnosti vzniku štátu – **vysvetlenie** vzniku štátu):

Evolučná teória – štát vznikol ako dôsledok evolúcie spoločnosti, ktorá sa v určitom štádiu už nemohla ďalej reprodukovat' bez toho, aby bola spravovaná štátom. Zvyčajne sa za túto historickú udalosť považuje neolitická revolúcia, počas ktorej sa z lovcov a zberačov stali poľnohospodári.

- b) **preskriptívne teórie** (skúmajú morálne opodstatnenie štátu – **ospravedlnenie** existencie štátu):

Tradicionalistické teórie:

- i) **Náboženská** – moc pochádza od Boha: ak sa previniš voči štátu (kráľovi), previniš sa aj voči Bohu.
- ii) **Patriarchálna** – moc hlavy štátu pochádza z moci hlavy rodiny, malý štát = veľká domácnosť, kráľ sa musí starať o svojich poddaných ako o deti a poddaní musia preukazovať úctu kráľovi ako otcovi.

Mocenská teória – spoločnosť sa nachádza v neustálom konflikte, takže štát je tým najúčinnnejším prostriedkom, ako si môže jedna spoločenská trieda podriadit tú druhú (napr. v marxizme).

Teória spoločenskej zmluvy – obyvatelia určitého územia si na základe vzájomnej dohody vytvárajú štát a dobrovoľne sa podriaďujú jeho moci výmenou za to, že štát bude garantovať verejný poriadok (Hobbes), prípadne bude chrániť aj ich ľudské práva a slobody (Locke).

Teória spoločenskej zmluvy našla pokračovanie v teórii spravodlivosti **Johna Rawlsa**, ktorý uvažuje nad tým, kedy je rozumné súhlasiť s určitým štátom. Ak sú ľudia zahalení závojom nevedomosti, je pre nich rozumné súhlasiť s princípom slobody (*každá osoba má právo k súboru základných práv a slobôd*) a s princípom sociálnej spravodlivosti (*distribúcia má byť k čo najväčšiemu prospechu najmenej zvyhodnených osôb*).

Úvod

Slovo „štát“ používame v bežnej reči, akoby označovalo osobu s vlastnou myslou a schopnosťou autonómneho konania. Štát nie je len personifikáciou právneho poriadku, ide aj o spoločenskú realitu, ktorej súčasťou je územie a obyvateľstvo štátu. Každý štát má svoje špecifické znaky:

Primárne znaky štátu

- obyvateľstvo (personálny substrát)
- územie (vecný substrát)
- štátna moc (organizačno-normatívny substrát)

Sekundárne znaky štátu

- dane a štátny rozpočet
- štátne symboly
- represívny aparát

1. Personálny substrát: národ, ľud, občania, obyvateľstvo...

Poznáme dve koncepcie národa: *politický* či **občiansky národ** – sem patrí každý, kto má občianstvo príslušného štátu (angloamerické krajiny); *kultúrny* či **etnický národ** – sem patrí každý, kto zdieľa s ostatnými príslušníkmi národa spoločnú kultúru, jazyk, spoločný historický osud (Európa).

Štátne občianstvo je špecifický verejnoprávny vzťah, ktorého obsahom sú vzájomné práva a povinnosti medzi občanom a jeho štátom (napr. povinnosť slúžiť vo vojsku, záväzok vernosti, právo či povinnosť voliť...). Občianstvo možno nadobudnúť tromi spôsobmi:

- narodením (princíp *ius soli* alebo *ius sanguinis*)
- naturalizáciou (udelenie občianstva štátnym orgánom)
- uplatnením opcie (pri rozpade štátu, napr. ČSFR)

V širšom slova zmysle pod personálnym substrátom štátu rozumieme jeho **obyvateľstvo**, t. j. osoby *natrvalo usadené* na jeho území, či už sú to občania, cudzinci alebo *apolíti*.

Rozlišujeme dva všeobecné **režimy zaobchádzania s cudzincami**: buď s nimi štát zaobchádza v danej oblasti rovnako ako s vlastnými občanmi (*režim identický*), alebo s občanmi štátu zaobchádza rovnako, ako v danej oblasti predmetný štát zaobchádza s jeho občanmi (*režim recipročný*).

2. Vecný substrát

Ide o územie, ktoré sa chápe ako trojrozmerný priestor vymedzený štátnymi hranicami. **Prírodná**, resp. miestopisná (ortografická) hranica môže byť napríklad vodný tok alebo horský masív. **Umelé** hranice nereflektujú reliéf krajiny a vymedzujú sa v dvoch fázach: delimitácia (na papieri) a demarkácia (v teréne). Územie je priestorom panstva (**imperium**), nie predmetom vlastníctva (**dominium**).

Spôsoby nadobudnutia štátneho územia

- prvotná okupácia
- anexia
- cesia
- územná adjudikácia
- vydržanie
- akcesia

Spôsoby zániku št. moci na určitom území

- pričlenenie (integrácia)
- rozčlenenie (dismemberácia)
- odčlenenie (secesia, separácia)
- opustenie územia (derelikcia)

3. Organizačno-normatívny substrát

Jurisdikciu štátu tvorí jeho zvrchovaná moc majúca podobu platného právneho poriadku a sústavy orgánov, ktoré tento poriadok tvoria a uplatňujú. Špecifické znaky právneho poriadku sme rozoberali v minulom semestri (forma, záväznosť, výlučnosť, donútenie). K tomu možno pripojiť špecifické znaky štátnej moci: **suverenita, legitimita, legalita, efektivita**.

3.1 Suverenita štátnej moci

Suverenitu ako nevyhnutný pojmový znak štátnej moci formuloval *Jean Bodin*, ktorý pod vplyvom náboženských nepokojov v 16. storočí povedal: „*Štátna moc je absolútna, oslobodená od akýchkoľvek pút, neobmedzená moc nad občanmi a poddanými*.“ Obsah pojmu suverenity:

i) štátna moc je **nezávislá** smerom navonok (vo vzťahu k ostatným štátom) – v medzinárodnom práve platí zásada zvrchovanej rovnosti stanovujúca, že štát nemožno nútiť k plneniu záväzkov, s ktorými nesúhlasil. Pri kolektívnom rozhodovaní je potrebná jednomyseľnosť. V rámci EÚ bola táto zásada prelomená.

ii) štátna moc je **najvyššia** smerom dovnútra (vo vzťahu k vnútroštátnym subjektom) – každý štát má ústavodarný orgán, ktorý má tzv. kompetenčnú kompetenciu (*Kompetenzkompetenz*), t. j. právomoc rozhodovať o tom, aké právomoci majú mať ostatné orgány. Štátu sa musia podriaďovať aj všetky súkromné subjekty pod hrozbou štátneho donútenia.

Diskusia: iii) Je štátna moc aj **neobmedzená**? Bodin, Hobbes a ďalší zástancovia absolutistickej moci tvrdili, že suveréna nemožno obmedziť, pretože nad ním z povahy veci nemôže stáť žiadny vyšší vládca. Táto téza je však mylná, pretože myšlienka absolútnej moci je vnútorne protirečivá, pričom podriadenie sa určitým pravidlám môže byť prejavom vlastnej sebalimitácie.

Obmedzenie suverenity môže byť **právne a faktické**:

Právne obmedzenie má podobu povinnosti dodržiavať dobrovoľne prijaté právne pravidlá patriace predovšetkým do systému medzinárodného práva alebo do systému práva EÚ. Právne obmedzenie suverenity je možné aj prostredníctvom ústavného práva (napr. klauzula večnosti či ľudské práva).

Faktické obmedzenie sa prejavuje v tom, že štát má zmenšený manévrovací priestor pri realizácii svojej moci, hoci sa dobrovoľne nepodriadil žiadnym právnym pravidlám. Zdrojom obmedzenia môže byť mocenská realita medzinárodnej politiky (napr. okupácia), úzka ekonomická integrácia, nedostatok strategického nerastného bohatstva, rozsiahle živelné pohromy a pod.

3.2 Legitimita štátnej moci

Štátna moc musí byť legítimná, teda uznaná obyvateľmi štátu (faktická legitimita) alebo hodná ich uznania (normatívna legitimita). Túto problematiku sme rozobrali v predchádzajúcej prednáške ako aj v prednáške o preskriptívnych teóriách vzniku štátu.

3.3 Legalita štátnej moci

Štátna moc musí konať v súlade s vopred stanovenými pravidlami (formálno-právna racionalita moci podľa Maxa Webera). Bez právnych pravidiel sa ani nedá určiť, či konkrétna osoba vystupuje v mene štátu. Bez práva niet žiadneho štátu.

3.4 Efektivita štátnej moci

Štátna moc musí byť reálne schopná presadzovať svoje mocenské zábery a vynucovať právo na svojom štátnom území. V opačnom prípade právo stráca výlučnú normativitu a príslušný štát zanikne.

Úvod

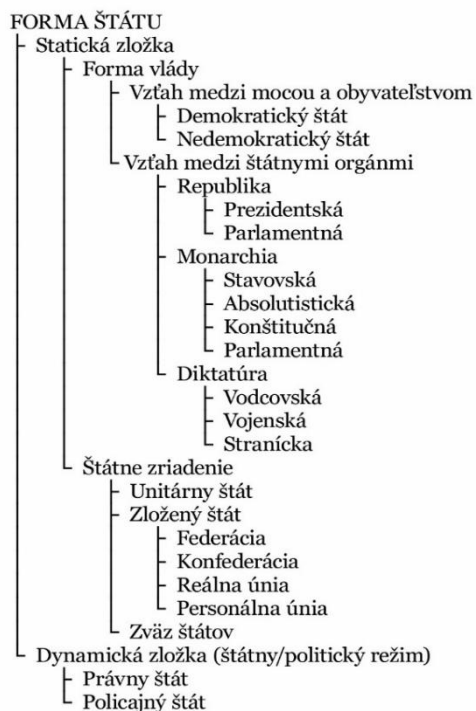
Pod formou štátu rozumieme **spôsob** usporiadania štátnej moci a spôsob jej skutočného uplatňovania. Otázky pýtajúce sa na formu štátu spravidla začínajú opytovacím zámenom **Ako?** Ako je štátna moc rozdelená? Aká je väzba štátnej moci na obyvateľstvo? Aké je územno-organizačné členenie moci? Ako sa štátna moc vykonáva v každodennej praxi?

V **preskriptívnej** rovine sa otázka formy štátu chápe ako hľadanie optimálneho modelu štátneho usporiadania. Takéto hľadanie môže mať podobu utopického projektu (Platón), avšak môže ísť aj o koncipovanie ústavy s dôrazom na limitáciu štátnej moci (Popper).

V **deskriptívnej** rovine sa otázka formy štátu chápe ako popis a triedenie už existujúcich štátov. Postupujeme induktívne: všímame si rozmanitosť štátnych foriem – či už súčasných alebo historických – a následne tieto formy zatriedujeme do určitej všeobecnej typológie s cieľom vniesť do neprehľadnej zmesi faktov poriadok. Prvú deskriptívnu typológiu formy štátu navrhol Aristoteles:

Počet vládncich	Záujem vládncich	
	Verejný	Súkromný
Jeden	Monarchia	Tyrania
Niektorí	Aristokracia	Oligarchia
Mnohí	Politeia	Demokracia

Dnes vyzerá deskriptívna typológia formy štátu takto:

Forma vlády a štátne zriadenie je súčasťou **statickej zložky** formy štátu z dôvodu, že označujú existujúcu inštitucionálnu architektúru štátu, ktorú je možné z veľkej časti vyčítať z ústavy. Politický režim tvorí **dynamickú zložku**, pretože na to, aby sme zistili, aký režim panuje v určitom štáte, potrebujeme poznať aj reálnu mocenskú prax jeho orgánov.

1. Forma vlády

Forma vlády závisí od dvoch vzťahov. Jedným je **vzťah medzi zdrojom moci a jej držiteľmi**, druhým **vzťah medzi štátnymi orgánmi navzájom**.

Podľa obsahu prvého vzťahu rozlišujeme formu vlády **demokratickú** a **nedemokratickú**. Moc demokratického štátu pochádza od občanov, ktorí ju vykonávajú buď sami alebo pomocou svojich

zástupcov. Nedemokratickú formu vlády majú všetky ostatné štáty.

Podľa obsahu druhého vzťahu, čiže podľa štruktúry vzájomných väzieb medzi osobami, vykonávajúcimi štátnu moc, rozlišujeme **republiky**, **monarchie** a **diktatúry**, resp. totalitné formy vlády.

Republika je historickým protipólom monarchie. Ide o modernú formu vlády, v ktorej nemajú vládnuť konkrétni ľudia, ale abstraktné orgány. V republikách sa vzťah medzi monarchom a poddanými nahrádza vzťahom medzi štátom a občanmi. Je v nich úplne potlačený rodový princíp v prospech princípu rovnosti. Teda zatiaľ čo v monarchiách je funkcia hlavy štátu (kráľ) dedičná, v republikách sa funkcia hlavy štátu (prezident) odvodzuje priamo či nepriamo od ľudu. Podľa mocenského postavenia prezidenta sa republiky delia na **parlamentné** a **prezidentské**. Rozdiel medzi parlamentarizmom a prezidentským systémom bude predmetom osobitnej prednášky.

Monarchia – funkcia hlavy štátu je dedičná. Dedenie trónu je znakom a garanciou politickej neutrality, kráľ stojí nad stranami, o svoju moc nemusí bojovať, a preto v čase politických kríz alebo pri obvyklom striedaní vlád dokáže reprezentovať jednotu národa. V súčasnom západnom svete sa moc monarchu obmedzuje väčšinou na plnenie ceremoniálnych funkcií, jeho vplyv na formovanie politiky je len minimálny. Táto forma vlády má rôzne historické varianty: **stavovská**, **absolutistická**, **konštitučná** a **parlamentná** monarchia.

Diktatúra – typická je silná koncentrácia moci v jednom mocenskom centre, ktorým môže byť jednotlivец, politická strana alebo armádne velenie. Ďalším neprehliadnuteľným znakom je potláčanie práv a slobôd, obzvlášť politických práv ako je sloboda slova či právo účasti na správe verejných vecí.

2. Štátne zriadenie

Ide o územno-organizačné členenie štátu. Tento prvok formy štátu definuje vzťah medzi ústrednou štátnou mocou na jednej strane a povahou moci, ktorou disponujú jednotlivé územnosprávne jednotky štátu. V zásade platí, že čím väčšie je územie, tým väčšia je potreba decentralizácie moci. V základnom členení rozlišujeme medzi **jednotnými** (unitárnymi) a zloženými štátmi, ktorých typickým reprezentantom sú **federácie**.

Znaky unitárneho štátu

- neexistencia zvrchovaných územnosprávnych jednotiek
- jedna ústava a jednotný právny poriadok
- jednotná sústava štátnych orgánov
- jednotná sústava štátnych symbolov

Znaky zloženého štátu

- existencia zvrchovaných územnosprávnych jednotiek
- viacero ústav a viacero právnych poriadkov
- viacnásobná sústava štátnych orgánov
- viacnásobná sústava štátnych symbolov
- spoločný ústavný dokument zakotvujúci vertikálnu deľbu moci
- dvojkomorový parlament

Voľnejším typom zloženého štátu je **konfederácia**, v ktorej platia spoločné rozhodnutia, ak sú schválené členskými štátmi. Ďalším typom zloženého štátu sú únie, v ktorej majú členské štáty spoločnú buď len hlavu štátu (**personálne únie**), alebo aj kompetencie v oblasti financií, obrany a zahraničných vecí (**reálne únie**).

Okrem zložených štátov štátoveda rozlišuje aj tzv. **zväzy štátov**, čo je voľné zoskupenie štátov spojených skôr len symbolicky (britský *Commonwealth*).

3. Štátny/politický režim

Politický režim definujú **spôsoby výkonu verejnej moci**. Hlavným predmetom skúmania pri posudzovaní režimu sú (i) úroveň ochrany základných práv a slobôd, (ii) úroveň ochrany a rozvoja občianskej spoločnosti, a (iii) metódy výkonu moci najmä, ale nielen, v procese aplikácie práva. Podľa týchto kritérií rozlišujeme medzi **právnym štátom** a **policajným štátom**. Právny štát bude predmetom osobitnej prednášky.

4. Funkcie štátu

Vymedzujú ciele činnosti štátnej moci, resp. účely vládnutia. Z *právneho* hľadiska delíme funkcie štátu na **tvorbu práva** a **aplikáciu práva**. Z *politického* hľadiska plní štát **vnútorné funkcie** a **vonkajšie funkcie**.

Vnútorné funkcie nazývame aj vnútornou politikou štátu a patrí sem:

- ochrana základných práv a slobôd
- ochrana verejného poriadku
- tvorba a zabezpečovanie pravidiel ekonomického života a hospodárskej súťaže
- ochrana životného prostredia
- ochrana kultúrneho dedičstva
- zabezpečenie a podpora rozvoja školstva, vedy a kultúry.

V závislosti od rozsahu a intenzity nasadenia štátu pri plnení týchto funkcií možno ďalej rozlišovať medzi **minimálnym štátom** a **štátom blahobytu** (*welfare state*). Rozdiel medzi týmito typmi je kontinuálny, pričom postavenie konkrétneho štátu na tomto kontinuu je dané nielen jeho ústavou (garancia negatívnych a pozitívnych ľudských práv) ale aj výsledkom politickej dohody.

Vonkajšie funkcie tvoria zahraničnú politiku štátu a patrí sem:

- pestovanie spolupráce s inými štátmi a ďalšími subjektmi medzinárodného práva verejného
- ochrana pred agresiou a zabezpečovanie územnej celistvosti štátu
- vytváranie priaznivej predstavy o štáte v zahraničí

1. Deľba moci

1.1 Opodstatnenie deľby moci

Deľba moci **zvyšuje legitimitu štátu na výstupe**, je teda opodstatnená svojím účelom, ktorým je **ochrana slobody občanov** prostredníctvom limitácie štátnej moci. Vychádza sa pritom z predpokladu, že príliš veľa moci v rukách jednej osoby či orgánu zvyšuje riziko jej zneužitia, a preto treba túto moc rozdeliť (**Montesquieu, Madison**). Proti deľbe moci vystupovali zástancovia suverenity (**Hobbes, Rousseau**).

1.2 Negatívne vymedzenie (Čo deľba moci nie je)

a) Deľba moci nie je len jednoduchou deľbou práce, pretože základným účelom deľby práce je zvýšiť efektivitu ľudskej činnosti, zatiaľ čo základným účelom deľby moci je vytvorenie garancií proti zneužitiu moci.

b) Deľba moci nie je ani zmiešanou formou vlády (Aristoteles), pretože zmiešaná forma vlády môže viesť k absolútnej moci (Blackstone). Navyše štruktúra moderného štátu nekopíruje štruktúru spoločnosti, pretože každá zložka štátnej moci má konať v prospech všetkých, nielen v prospech určitého stavu či triedy.

1.3 Pozitívne vymedzenie (Čo deľba moci je)

a) **Deľba moci vo vlastnom zmysle slova** je štruktúra orgánov verejnej moci, v ktorej rôzne orgány vykonávajú rôzne právomoci. Rozoznávame **vertikálnu deľbu moci**, teda deľbu moci medzi ústrednými orgánmi štátu a orgánmi jeho územnosprávnych jednotiek, a **horizontálnu deľbu moci**, v rámci ktorej sa moc rozdeľuje podľa právomoci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu. Ak sa vo všeobecnosti používa termín „deľba moci“, spravidla sa myslí práve toto **trojdelenie**.

b) **Deľba moci v užšom zmysle** je osobitný model deľby moci charakteristický predovšetkým pre prezidentské republiky. V tomto kontexte sa hovorí aj o *veľkej deľbe moci*, o *tradičnej deľbe moci*, o *systéme deľby moci* či o **prezidentskom systéme**. Uvedený model sa dáva do kontrastu s tzv. *klasickým parlamentarizmom* typickým pre parlamentné republiky alebo parlamentné monarchie.

2. Rozdiel medzi systémom deľby moci a klasickým parlamentarizmom

2.1 Prezidentský systém

Systém deľby moci je charakteristický týmito zásadami:

Oddelenosť – zákonodarnú, výkonnú a súdnu právomoc majú vykonávať osobitné inštitúcie (*inštitucionálny aspekt trojdelenia moci*).

Nezlučiteľnosť – jedna a tá istá osoba nesmie vykonávať funkcie spadajúce pod viaceré zložky moci (*personálny aspekt trojdelenia moci*).

Samostatnosť – jednotlivé zložky moci nie sú navzájom podriadené či nadriadené (*funkčný aspekt trojdelenia*).

Kreačná nezávislosť vlády od parlamentu – vláda vzniká nezávisle od vôle parlamentu, nepotrebuje jeho dôveru.

Ústavno-politická nezodpovednosť vlády voči parlamentu – parlament nemá právomoc ukončiť činnosť vlády vyslovením nedôvery podľa vlastnej politickej úvahy.

Týchto päť zásad vytvára **systém brzd a protiváh**, v rámci ktorého si jednotlivé zložky moci vzájomne konkurujú a niektoré ciele sú schopné dosiahnuť len vo vzájomnej spolupráci.

2.2 Klasický parlamentarizmus

Prezidentský (americký) model je postavený na racionálnych zásadách stelesnených v písanej ústave, zatiaľ čo parlamentný (britský) model je výsledkom stáročia trvajúceho historického vývoja a má čiastočne nepísanú podobu.

Historicky dôležitá bola právomoc britského parlamentu vyslovovať súhlas s novými daňami (**no taxation without representation**), ktorá postupne zmuťovala do štandardnej legislatívnej právomoci.

Postavenie britskej hlavy štátu sa kodifikovalo v zásade, že kráľ nenesie žiadnu zodpovednosť (**King can do no wrong**). S touto zásadou je spojený **inštitút kontrasignácie** – akty hlavy štátu môžu platiť, iba ak ich podpíše príslušný člen vlády, ktorý za ne preberá zodpovednosť. Časom sa vládny kabinet od kráľa osamostatnil a začal ho viesť predseda vlády, ktorý musí požívať dôveru parlamentu.

V britskom parlamentnom systéme **platí zásada oddelenosti** mocí (formálne zavŕšená až vznikom Najvyššieho súdu UK v roku 2009) **ako aj zásada samostatnosti mocí**.

Neplatí však úplne **zásada nezlučiteľnosti**, keďže členovia vládneho kabinetu môžu byť súčasne poslancami parlamentu. V dôsledku dominantného postavenia parlamentu **neplatí kreačná nezávislosť vlády od parlamentu**, pretože vláda pre svoju činnosť potrebuje dôveru parlamentu. Rovnako **neplatí zásada ústavnopolitickej nezodpovednosti vlády voči parlamentu**, keďže parlament môže vládne vysloviť nedôveru a takto ukončiť jej činnosť.

Parlament dokáže byť akcieschopný vďaka činnosti politických strán, ktoré integrujú rôznorodé spoločenské záujmy do jedného vládneho programu a organizujú poslanecké hlasovanie podľa línie vláda/opozícia. Takto **stranícky systém prispieva k politickej stabilite parlamentarizmu**.

Sprievodným znakom je však presúvanie mocenského centra z parlamentu do straníckych centrál a sprostredkovane aj do vládneho kabinetu.

3. Závery

a) Parlamentný systém v kombinácii s pomerným volebným systémom sa zdá byť lepšou formou vlády, a to minimálne pre posttotalitné spoločnosti. Takéto inštitucionálne nastavenie predpokladá, že vláda sa vytvorí na základe širšieho spoločenského kompromisu medzi viacerými stranami, pričom existuje šanca, že pri vládnutí budú zastúpené aj záujmy aspoň niektorých menšín.

b) V praxi sú však rozšírené rôzne **zmiešané modely formy vlády**, ktoré vznikajú kombináciou oboch modelov delby moci. Ani Slovenská republika nie je čistým príkladom parlamentarizmu.

c) Delba moci je vysoko komplexný pojem, pričom **trojdelenie moci s ohľadom na zásadu oddelenosti moci nemožno brať kategoricky**. Rozoznávame aj tzv. **orgány sui generis** (prokuratúra, NKÚ, NBS...).

d) Delba moci ako argument v súdnom konaní pred ústavným súdom **môže viesť k celkom protichodným výsledkom**. Súd totiž vždy musí odpovedať na nasledujúcu otázku: Má prevážiť potreba nezávislosti orgánu alebo potreba spolupráce medzi orgánmi? Nie je pritom jasné, na základe akého kritéria má na túto otázku odpovedať.

1. Úvod

1.1 Čo je to štátny orgán?

Štátny **orgán je základnou organizačnou jednotkou štátnej moci, pre ktorú je typické, že má právom vymedzenú právomoc a kompetenciu**. **Právomoc** vymedzuje spôsob, akým orgán smie alebo musí konať a **kompetencia** vymedzuje okruh spoločenských vzťahov, v ktorých orgán smie alebo musí svoju právomoc uplatniť (rozdelenie orgánov na základe týchto kritérií pozri nižšie).

V právnej terminológii existuje veľa výrazov, ktoré sa podobajú na termín „štátny orgán“. Pojmové vzťahy medzi nimi sú znázornené v tomto diagrame:

Orgány verejnej moci					
Orgány samosprávy		Štátne orgány			Št. organizácie
Územná samospráva (obce, VÚC)	Záujmová samospráva (stavovské komory...)	Zákonodarná moc (tvorí pravidlá)	Výkonná moc (vykonáva pravidlá a implementuje politiky)	Súdna moc (aplikuje pravidlá v konkrétnych prípadoch)	(múzeá, správa ciest...)
Štátne inštitúcie					

Od štátnych organizácií treba odlišovať mimovládne organizácie. Pre tie prvé platí, že:

- sú zriadené zákonom alebo založené na základe zákona,
- ich personálny substrát býva často tvorený buď priamo štátnym orgánom alebo s jeho účasťou,
- sú viac-menej priamo napojené na štátny rozpočet (nie cez granty a jednorazové dotácie).

1.2 Prečo práve „orgán“?

Ide o pozostatok tzv. **organicznej teórie štátu** a spoločnosti, v ktorej sa každý jednotlivec chápal ako jedna časť celku (organizmu), ktorému treba slúžiť. Celý tento organizmus mala riadiť „hlava štátu“, pod ktorou sa myslel väčšinou monarcha. Táto teória nadraduje záujem celku nad jednotlivca a bezdôvodne konzervuje spoločenské *status quo*.

1.3 Vzťah medzi ľuďmi konajúcimi v mene štátu a štátnymi orgánmi

Štátny orgán je v prvom rade abstraktný právny pojem vymedzený cez právomoci a kompetencie, na druhej strane jeho personálny substrát tvoria konkrétni jednotlivci meniaci sa v čase.

Personálny substrát sa skladá zo **štátnych funkcionárov**, ktorí vykonávajú právne funkcie štátu, t. j. vydávajú právne akty. Vyšší štátni funkcionári sú menovaní prezidentom, ďalší štátni funkcionári vládou. Ďalej rozlišujeme osoby v **štátnej službe**, ktoré sa podieľajú na príprave právnych aktov v štátnej správe. Osoby vo **verejnej službe** väčšinou poskytujú skôr technický ako expertný servis.

Rozlišujeme tri systémy štátnej služby: i) **kariérny** (celoživotná kariéra, apoliticnosť, mlčanlivosť, lojalita, definitíva, zakazuje sa výkon vedľajšej činnosti); ii) **spoliálny** (štátna služba sa poskytuje ako odmena za politickú podporu vo voľbách, je to „korisť“); iii) **meritný** (dôležité je vzdelanie, špecializácia a skutočný výkon, neposkytuje sa definitíva).

2. Klasifikácia štátnych orgánov

Právomoc

- Zákonodarná moc (NR SR)
- Výkonná moc (Vláda SR)
- Súdna moc (Najvyšší súd SR)

Kompetencia

- Osobná
 - Osobitná (Výbor pre nezlučiteľnosť funkcií)
 - Všeobecná (Okresný súd v Galante)
- Vecná
 - Osobitná (Ministerstvo školstva SR)
 - Všeobecná (Krajský súd v Košiciach)
- Územná
 - Miestna (Okresný úrad v Trnave)
 - Ústredná (Ústavný súd SR)
- Časová
 - Dočasný orgán (volebné komisie)
 - Trvalý orgán (NR SR)
- Funkčná
 - Nižšia inštancia (okresné súdy vo vzťahu ku krajským súdom)
 - Vyššia inštancia (krajské súdy vo vzťahu k okresným súdom)

Spôsob kreácie

- Dedičný orgán (monarcha)
- Volený orgán (parlament)
- Menovaný orgán (vláda)
- Voľba + menovanie (Generálny prokurátor)

Zloženie

- Monokratický (prezident)
- Kolegiálny (parlament)

Vzájomné vzťahy

- Podriadené/nadriadené (okresný úrad vo vzťahu k ministerstvu vnútra)
- Zodpovedné/vyvodzujúce zodpovednosť (vláda vo vzťahu k parlamentu)
- Kontrolované/kontrolujúce (ministerstvo vnútra vo vzťahu k Úradu pre verejné obstarávanie)

1. Predpoklady demokracie

Predpoklady demokracie opodstatňujú demokraciu ako dobrú formu vlády a zároveň vysvetľujú, za akých podmienok môže demokracia pretrvať. Medzi tieto predpoklady možno zaradiť:

1.1 Epistemologické predpoklady

Téza: Ak neexistujú objektívne kritériá poznávania všeobecného dobra, potom bude najlepšie, ak o týchto otázkach necháme rozhodovať každého. Preto je demokracia vládou ľudu a nie vládou pre ľud.

Vysvetlenie: Demokracia sa bežne definuje ako vláda ľudu a pre ľud. Tieto znaky však odkazujú na odlišné veci:

Vláda ľudu

- pôvod moci
- procedurálne kritériá tvorby práva
- Kto právo tvorí? Ako sa právo tvorí?

Vláda pre ľud

- účel moci
- materiálne kritériá tvorby práva
- V koho prospech sa právo tvorí?

Keďže účasť občanov na vláde nie je garanciou, že vláda bude brať ohľad na ich záujmy a keďže každá vláda o sebe vyhlasuje, že koná v záujme svojich občanov, prospech ľudu nie je spoľahlivým kritériom demokracie. Z tohto dôvodu väčšina súčasných teoretikov uprednostňuje procedurálne vymedzenie demokracie, v rámci ktorého demokracia požíva **procedurálnu legitimitu**:

- i) **agregačný**: v demokratickom procese sa sčítavajú (agregujú) individuálne záujmy každého voliča,
- ii) **deliberačný**: v demokratickom procese hrá kľúčovú úlohu racionálny diskurz či rozprava o zákonoch,
- iii) **epistemický**: z dlhodobého hľadiska sa v demokracii prijímajú kvalitatívne lepšie zákony ako v totalite.

1.2 Axiologické predpoklady

Téza: Všetci príslušníci ľudu (občania) sa rodia s rovnakou morálnou hodnotou a všetci majú právo, aby sa táto rovnosť rešpektovala. Teda jeden môže vládnuť nad druhým iba s jeho súhlasom, čo znamená, že moc sa legitimizuje teóriou spoločenskej zmluvy.

Problém: Aj keď tvrdíme, že všetci sme si rovní, stále je potrebné vyriešiť otázku, v rámci akej množiny ľudí táto rovnosť platí. Suverenita **ľudu** nie je suverenitou **ľudí** a ani suverenitou **ľudstva** (C. Schmitt). Koncept ľudu (národa) môže byť vymedzený rôzne; podľa niektorých dokonca ľud definuje sám seba (J. Schumpeter). V praktickej rovine sa „ľud“ definuje podmienkami získania štátneho občianstva príslušného štátu.

Riešenie: Ľud by mal zahŕňať všetkých dospelých členov spoločnosti okrem hostí a duševne postihnutých osôb. Od žiadneho dospelého človeka by sa nemal žiadať dôkaz jeho spôsobilosti chrániť si vlastné záujmy; bremeno dôkazu spočíva vždy v požiadavke na výnimky (R. Dahl).

1.3 Sociologické predpoklady

1.3.1 Rovnosť alebo rovnakosť?

Téza: Ak má byť demokracia stabilná, je dôležité, aby princíp rovnosti platil medzi ľuďmi, ktorí sú relatívne rovnakí. Nejde teda len o rovnosť ako hodnotu, ale aj o rovnakosť ako fakt, o homogenitu spoločnosti.

Indície: V klasických Aténach sa demokracia rozšírila potom, čo základ aténskej armády začala tvoriť pechota namiesto jazdcov, takže zbrane sa dostali do rúk širším vrstvám obyvateľstva, nielen šľachte. V 19. storočí sa demokracia rozšírila v krajinách, kde bola dostatočná úroveň dôchodku na osobu, vysoká úroveň urbanizácie, rozmanitosť povolání, gramotnosť, rozvinutý trh, nízka detská úmrtnosť atď., čo pomohlo rozptýliť ekonomické a politické zdroje naprieč celou spoločnosťou (R. Dahl).

1.3.2 Železný zákon oligarchie

Téza: K politickej moci má prístup iba malá skupina ľudí, ktorá ovláda zvyšok spoločnosti (V. Pareto). Táto elitárska zákonitosť platí aj v demokraciách, pretože aj v masových demokratických stranách sa postupom času vyvinie oligarchická štruktúra, v rámci ktorej vládne úzka skupina osôb (R. Michels).

Námietka: Vo fungujúcej demokracii existuje silná konkurencia medzi politickými stranami, takže ak si chce strana získať alebo udržať moc, musí reflektovať očakávania občanov. Teda aj keby platilo, že reálne rozhodovacie právomoci má iba elita, tá je nútená ich uplatňovať v súlade s vôľou ľudu.

2. Inštitúcie demokracie

2.1 Väčšinové alebo jednomyseľné hlasovanie?

Téza: Väčšinové hlasovanie vernejšie odzrkadľuje princíp rovnosti ako jednomyseľné hlasovanie.

Vysvetlenie: Čím kvalifikovanejšia väčšina sa vyžaduje na prijatie rozhodnutia, tým väčšiu moc má nesúhlasiaci menšina, pričom pri jednomyseľnom hlasovaní môže jeden člen skupiny vydierať svojím právom veta všetkých ostatných. Naopak prostá väčšina je najdemokratickejšia, pretože v takomto systéme sa menšina môže najjednoduchšie stať väčšinou (H. Kelsen). Jednomyseľnosť (na rozdiel od väčšiny) sa používa v skupinách, v ktorých neexistuje dostatočná súdržnosť medzi jej jednotlivými členmi (napr. v MPV).

2.2 Priama alebo nepriama demokracia?

V **priamej** demokracii sa rozhodnutia prijímajú v procedúre, ktorej sa môže priamo zúčastniť každý občan. V **nepriamej** demokracii občania prijímajú rozhodnutia prostredníctvom svojich reprezentantov. Až do polovice 19. storočia sa pod termínom „demokracia“ myslela iba priama demokracia známa z klasických Atén.

V Aténach sa občania zhromažďovali na **ľudovom sneme**, kde diskutovali a prijímali zákony a iné opatrenia. V praxi však rozhodnutia prijímali zhruba 2 % obyvateľstva (vylúčené boli ženy, deti, usadení cudzinci a otroci).

V súčasnosti sa priama demokracia realizuje prostredníctvom **referenda**, všeľudového hlasovania o otázkach verejného záujmu. Z pohľadu agregatívnej legitimacy sú referendá demokratickejšie, no z pohľadu deliberatívnej legitimacy sú menej demokratické. Na referendovú otázku sa totiž dá odpovedať len áno alebo nie, čo vylučuje spoločenský kompromis, ktorý je bežnou súčasťou legislatívneho procesu. Referendum neodstavuje politické elity od moci, pretože tie iniciovaním, podporovaním alebo popieraním referenda presadzujú vlastnú agendu.

V nepriamej demokracii majú poslanci **reprezentatívny mandát**, ktorý sa odlišuje od splnomocnenia:

Reprezentatívny mandát	Splnomocnenie
- poslanec nie je povinný prijímať inštrukcie od voličov - poslanec nemôže byť odvolaný cez funkčné obdobie - poslanec realizuje verejné záujmy (všetkých voličov)	- splnomocniteľ môže dávať splnomocnencovi inštrukcie - splnomocnenec môže byť predčasne odvolaný - splnomocnenec realizuje súkromný záujem

Reprezentácia je fiktívny vzťah, v ktorom sa vôľa parlamentného zboru považuje za vôľu ľudu. Ľud koná a hovorí takmer výlučne prostredníctvom uznesení priamo voleného parlamentu.

Demokratické voľby musia byť všeobecné, rovné, slobodné a pravidelné.

Väčšinový volebný systém – existuje tu presne toľko volebných obvodov, koľko sa delí mandátov. V obvode získava mandát ten, kto získal väčšinu hlasov. Tento volebný systém vedie k vzniku dvoch veľkých strán.

Pomerný (proporcionálny) volebný systém – existuje v zásade jeden volebný obvod pre celú krajinu. Volený zbor reflektuje rozloženie voličských preferencií. Uplatňuje sa tu **volebný prah**, ktorý bráni drobeniu politických síl v parlamente a filtruje extrémistické či antisystémové strany.

1. Vzťah demokracie a právneho štátu

O demokracii sa hovorí už v antike, o právnom štáte sa začína hovoriť až v druhej polovici 19. storočia.

Demokracia	Právny štát
- Kto má vládnuť?	- Ako sa má vládnuť?
- pozitívna sloboda (suverenita ľudu)	- negatívna sloboda (princíp legality)
- parlament volený občanmi	- ústavný súd chrániaci ľudské práva

Na jednej strane platí, že základná požiadavka právneho štátu – **princíp legality** – je dôsledkom **demokratickej požiadavky vlády ľudu**, keďže vôľa ľudu sa premieta do obsahu zákonov, ktoré musia byť dodržiavané. Na druhej strane pointou právneho štátu je **ochrana ľudských práv, ktoré platia nezávisle od vôle ľudu**, čo spôsobuje pnutie medzi právnym štátom a demokraciou viditeľné v rámci abstraktnej kontroly ústavnosti.

2. História pojmu

Pojem právneho štátu v kontinentálnej Európe vznikol ako **reakcia na osvietenský absolutizmus**. Absolutistické monarchie budovali profesionálnu byrokráciu, ktorou nahrádzali starú feudálnu správu. Takto vznikol **policajný štát**, v ktorom sa polícia starala nielen o bezpečnosť, ale aj o mravné obrodzenie poddaných.

Proti tomuto trendu sa postavili nemeckí liberáli, ktorí navrhli, aby sa štát prestal starať o blaho občanov, aby riešil len vnútornú a vonkajšiu bezpečnosť, urovnával spory a aby sa jeho výkonná moc (polícia) držala v medziach zákona (napr. *Wilhelm von Humboldt*).

Záver: Právny štát historicky vyšiel z liberálnej ideológie a je s ňou nerozlučne spojený. **Termín „demokratický a právny štát“ môžeme preto považovať za synonymum termínu „liberálna demokracia“**. Politická sila, ktorá chce nahradiť liberálnu demokraciu inou formou demokracie, chce v podstate odstrániť právny štát.

3. Vymedzenie pojmu

3.1 Základné princípy

Princíp legality: „Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“ (čl. 2 ods. 2 Ústavy SR)

Princíp slobody (*iura merae facultatis*): „Každý môže konať, čo nie je zákonom zakázané a nikoho nemožno nútiť, aby konal niečo, čo zákon neukladá.“ (čl. 2 ods. 3 Ústavy SR)

V právnom štáte, v ktorom by neplatil ani jeden zákon, by občania smeli všetko a štátna moc nemohla nič. Naopak v policajnom štáte by občania nesmeli nič a štát mohol všetko.

Právna pozícia	Súkromná osoba	Verejný orgán
<i>Secundum et intra legem</i> (podľa práva a v jeho medziach)	musí	musí
<i>Praeter legem</i> (mimo práva)	smie	nesmie
<i>Contra legem</i> (proti právu)	nesmie	nesmie

Záver: Účelom základných princípov právneho štátu je ochrana slobody súkromných osôb prostredníctvom limitácie verejnej moci.

3.2 Zavedenie základných princípov do praxe

Formálne kvality (systémové hodnoty) práva

Účel právneho štátu možno dosiahnuť len vtedy, keď zákony, ktorými je štátna moc viazaná, vykazujú určité formálne kvality. Len takýmto zákonom totiž môže porozumieť priemerný adresát práva, ktorý chce právo dobrovoľne dodržiavať. Formálne kvality práva sú komplexne vymedzené a teoreticky odôvodnené vo Fullerovej koncepcii **vnútornej morálky práva** (právo musí byť zverejnené, všeobecné, splniteľné, neprotirečivé, zrozumiteľné, relatívne stabilné, aretroaktívne, dodržiavané úradmi).

Záver: Koncepcia právneho štátu nie je len abstraktnou technikou vládnutia; ide o teóriu vychádzajúcu z predpokladu, že **človek je rozumná bytosť, ktorá má svoju dôstojnosť**; človek je schopný sám si vyhľadať svoje zákonné povinnosti a dobrovoľne ich splniť bez toho, aby bol dirigovaný štátnymi úradmi.

Správne súdnictvo

S vytvorením právneho štátu v polovici 19. storočia pribudla súdom nová osobitná agenda – správne súdnictvo. Ide o osobitnú právomoc, v rámci ktorej súdy preskúmavajú zákonnosť rozhodnutí orgánov verejnej moci a správnosť ich úradných postupov. V niektorých krajinách (vrátane Slovenska) existujú osobitné správne súdy, v iných sa správne súdnictvo vykonáva na všeobecných súdoch.

Správne súdnictvo ako garancia právneho štátu predpokladá **delbu moci**: parlament vytvorí zákon, výkonná moc je povinná ho dodržiavať a súdy musia výkonnú moc kontrolovať. Cieľom pôvodnej koncepcie právneho štátu (u nás nazývanej aj „*formálny právny štát*“) bolo iba obmedzenie polície, resp. výkonnej moci.

4. Materiálny právny štát

Zatiaľ čo v 19. storočí sa uvažovalo o zákone ako o prostriedku garancie občianskej slobody, po 2. svetovej vojne bolo jasné, že zákon môže slúžiť aj ako prostriedok štátu na perzekúciu vlastného obyvateľstva.

Povojnová reflexia nacistického práva viedla Gustava Radbrucha k jeho téze, že neznesiteľne nespravodlivé právo musí ustúpiť spravodlivosti (**Radbruchova formula**). V inštitucionálnej rovine sa táto formula premietla do požiadavky na zavedenie **ústavného súdnictva**, ktorého úlohou bolo podriaďovať vláde práva nielen orgány výkonnej moci štátu, ale aj moc zákonodarnú. Takto vznikla

abstraktná kontrola ústavnosti, v rámci ktorej môže ústavný súd zrušiť zákon parlamentu, ak je v rozpore s ústavou (najmä s ľudskými právami).

V súvislosti s tým český a slovenský ústavný súd vytvorili doktrínu materiálneho právneho štátu, podľa ktorej **v právnom štáte je dôležité nielen dodržiavanie zákona, ale aj to, aby mal zákon určité obsahové kvality**. Formálny právny štát bol bezhodnotový, a preto umožnil zneužitie legislatívnych procedúr na presadzovanie nelegitímnych cieľov, čoho príkladom je nacistická Tretia ríša.

Slovenský ústavný súd vymedzuje obsahové kvality zákona ako **princípy materiálneho právneho štátu**: princíp delby moci, princíp všeobecnosti zákona, princíp zákazu retroaktivity, princíp ochrany dôvery občana v právo, princíp predvídateľnosti súdnych rozhodnutí, princíp ochrany ľudských práv, princíp prehľadnosti právneho poriadku...

Kritika: i) Pôvodná koncepcia právneho štátu („formálny právny štát“) nebola bezhodnotová, ale vychádzala z hodnoty slobody (2.). ii) Viaceré z princípov materiálneho právneho štátu majú skôr formálnu povahu, ide o systémové hodnoty práva, ktoré sú relatívne nezávislé od obsahu (3.2). iii) Nacisti zneužívali nielen formálne legislatívne postupy, ale aj hodnotovú jurisprudenciu: pri perzekúcii obyvateľstva ignorovali vlastné zákony odvolávajúc sa na vyššie princípy árijskej morálky a cti.

1. Opodstatnenie parlamentu

1.1 V stavovskej monarchii bol parlament (snem) stavovským orgánom – reprezentoval záujmy šľachty, duchovenstva a slobodných miest. V tejto podobe **parlament prispieval k spoločenskej stabilite**, pretože vytváral rovnováhu medzi rôznymi držiteľmi moci.

1.2 V 19. storočí sa parlament začína spájať s reprezentatívnou demokraciou. Spolu s rozširovaním volebného práva a posilňovaním parlamentných právomocí **sa parlament stáva reprezentantom ľudu** v národnom štáte.

2. Právomoci parlamentu

2.1 Podľa slovenskej ústavy je parlament (NR SR) **jediný zákonodarný a ústavodarný orgán**. Parlament teda prijíma obyčajné zákony, ako aj ústavné zákony či novú ústavu. Hoci tieto právne akty *de facto* prijíma ten istý orgán, *de iure* je potrebné rozlišovať medzi zákonodarným a ústavodarným orgánom (odlišná procedúra, odlišné právne účinky).

2.2 Parlament **prijíma rozpočet vo forme zákona** („zákon roka“). Súčasné štáty obmedzujú svoju rozpočtovú suverenitu v mene hospodárneho nakladania s verejnými prostriedkami.

2.3 Parlament **kreuje vládu**, pričom vláda je voči nemu politicky zodpovedná. Bez dôvery parlamentu vláda nemá plnohodnotný mandát a nemôže uplatňovať svoje právomoci v celej svojej šírke. Rozlišuje sa medzi deštruktívnym a konštruktívnym vyslovením nedôvery vláde.

2.4 Parlament má **ďalšie kreačné oprávnenia**, napr. podáva prezidentke návrh na vymenovanie GP, ústavných sudcov, volí ombudsmana, šéfa NKU, RTVS a pod. (podrobnejšie pozri čl. 86 ústavy).

3. Organizácia parlamentu

3.1 Parlament je kolegiálny (zborový) orgán, v ktorého rámci funguje vnútorná deľba moci. Typickým je rozdelenie parlamentu na dve komory (**bikameralizmus**). Členovia dolnej komory sú kreovaní na základe všeobecných volieb (snemovňa ľudu), členovia hornej komory zastupujú aristokratický princíp (v minulosti boli menovaní kráľom), alebo vo federáciách zastupujú jednotlivé členské štáty na základe **princípu paritného zastúpenia**. Horná komora zvyčajne konzervuje *status quo* a brzdí radikálne populistické návrhy.

3.2 Slovenský parlament je jednokomorový, avšak zriaďuje si **výbory** ako svoje iniciatívne a kontrolné orgány. Parlament si môže zriadiť aj **komisie** na konzultovanie otázok a prípravu stanovísk.

4. Postavenie parlamentu v rámci trojdelenia moci

4.1 V parlamentnom systéme má parlament dominantné postavenie. **Vláde schvaľuje jej programové vyhlásenie a môže jej vysloviť nedôveru**. Tento vzťah nie je založený na hierarchii ale na ústavnopolitickej zodpovednosti. Súčasťou realizácie tohto vzťahu je napríklad aj **interpelácia**, kedy člen parlamentu kladie členovi vlády otázku a on je povinný ju (z)odpovedať.

4.2 Aj keď parlament môže ovplyvniť znenie pravidiel, na základe ktorých majú súdy rozhodovať, **nemôže súdom prikázať, ako majú rozhodnúť v konkrétnom prípade**. Ak by si parlament

uzurpoval súdnu moc (právomoc aplikovať zákony na konkrétne prípady), porušil by deľbu moci, princíp všeobecnosti zákona, zákaz retroaktivity a princíp právnej istoty. Britský parlament si v minulosti takto uzurpoval súdnu moc vydávaním tzv. **bills of attainder**. Na Slovensku sa v súčasnosti intenzívne diskutuje o tom, kto má právo posledného slova v ústavnoprávnych otázkach: parlament ako tvorca ústavy alebo ústavný súd ako jej ochranca?

1. Čo je to „vláda“?

1.1 V najširšom zmysle slova „vláda“ znamená „vládnutie“. Tento široký význam pokrýva aj štátnu moc ako celok („vláda práva“, „forma vlády“...) a používa sa v anglo-americkom prostredí, kde sa bežne namiesto „state“ hovorí „government“.

1.2 V užšom zmysle slova „vláda“ označuje iba výkonnú moc, či už na ústrednej úrovni (Vláda SR, ministerstvá, Protimonopolný úrad...) alebo miestnej úrovni (okresné úrady, regionálny úrad verejného zdravotníctva...). V tomto zmysle možno pod vládu zahrnúť aj prezidenta či prezidentku.

1.3 V najužšom zmysle slova pod „vládou“ rozumieme konkrétny orgán – najvyšší kolektívny orgán exekutívy, ktorý sa u nás nazýva Vláda SR.

2. Špecifiká a kompetencie výkonnej moci

Povaha výkonnej moci je rôznorodá: táto moc tvorí právo a zároveň ho aj aplikuje.

2.1 Tvorba práva

2.1.1 Originálna a delegovaná normotvorba: Originálnu normotvorbu majú v rukách iba priamo volené kolegiálne orgány (najmä parlament), zatiaľ čo výkonné orgány tvoria právo iba v rámci delegovanej normotvorby. Predpisy výkonnej moci sú **vykonávacie právne predpisy** – t. j. predpisy, ktorých účelom je vykonať pôvodnú normotvorbu. Delegácia normotvorby má v našich podmienkach dve podoby.

Generálne splnomocnenie na vydávanie vykonávacích právnych predpisov má **Vláda SR** – tá môže svojím nariadením vykonať ktorýkoľvek platný zákon (táto delegácia vyplýva priamo z ústavy).

Špeciálne splnomocnenie majú **ministerstvá** a **iné orgány štátnej správy** – tie môžu svojimi právnymi predpismi vykonať iba také zákony, ktoré ich k tomu priamo a explicitne zmocňujú; iné zákony vykonať nesmú.

2.1.2 Vecná pôsobnosť: Rozdiel medzi originálnou a delegovanou normotvorbou spočíva v tom, že pri tej prvej môže orgán upraviť akýkoľvek spoločenský vzťah, zatiaľ čo pri tej druhej môže orgán upraviť len menej podstatné vzťahy. V delegovanej normotvorbe sa typicky upravujú skôr technické a expertné detaily.

2.1.3 Právna sila: Delegovaná normotvorba má nižšiu právnu silu ako normotvorba pôvodná. Preto musia byť nariadenia vlády a vyhlášky ministerstiev v súlade so zákonmi a ústavou parlamentu. A preto obecné VZN vydané vo veciach územnej samosprávy nemusia byť v súlade s nariadeniami vlády a vyhláškami ministerstiev.

2.2 Aplikácia práva

Rozdiel medzi aplikáciou práva výkonnou mocou a súdnou mocou spočíva v nasledujúcom:

2.2.1 Výkonná moc má pri aplikácii práva typicky **väčšiu mieru voľného uváženia**, čo súvisí s faktom, že výkonné orgány nerozhodujú len o právach a povinnostiach, ale aj o implementácii rôznych vládnych politík.

2.2.2 Organizačným princípom hierarchie výkonnej moci je **striktný princíp subordinácie**, zatiaľ čo organizačným princípom súdnej hierarchie je princíp inštančného postupu v kombinácii s princípom sudcovskej nezávislosti.

Poznámka: Verejná moc v demokracii by mala byť budovaná v súlade s **princípom subsidiarity**, t. j. princípom vertikálnej delby moci, podľa ktorého moc sa distribuuje od najnižšieho článku po najvyšší, pričom vyšší článok má konať iba v prípade, ak nižší článok zlyháva.

3. Štruktúra vrcholnej výkonnej moci: prezident a vláda

Podoba delby moci medzi prezidentom a vládou závisí od toho, či sa v danom štáte uplatňuje systém (veľkej) delby moci alebo systém parlamentarizmu.

3.1 Prezident

V systéme klasického parlamentarizmu je postavenie prezidenta slabé.

3.1.1 Právomoci súvisiace s **legislatívnym procesom**: právo suspenzívneho legislatívneho veta + aktívna legitimácia v konaní o súlade právnych predpisov.

3.1.2 Právomoci **v oblasti exekutívy**: prezident poveruje zostavením vlády osobu s predpokladom, že získa dôveru parlamentu, menuje predsedu vlády a členov vlády, vyšších štátnych funkcionárov, má kompetencie v oblasti zahraničných vecí, je hlavným veliteľom vojska, niektoré akty prezidenta sú platné len, ak ich **kontrasignuje** člen vlády...

3.1.3 *Priama voľba prezidenta neposilňuje právomoci prezidenta bezprostredne*. Skôr im len dáva väčšiu politickú váhu, pričom ak vôbec nejaké posilnenie prezidenta nastane, tak v dôsledku charizmy osoby, ktorá prezidentskú funkciu zastáva a v dôsledku toho, že ostatné orgány tejto expanzii nebránia.

3.2 Vláda (v najužšom zmysle slova)

V parlamentarizme je vláda zodpovedná za realizáciu svojho programového vyhlásenia parlamentu, ktorý jej vyslovuje dôveru, resp. nedôveru. V prezidentských republikách je vláda zodpovedná prezidentovi, ktorý môže odvolať ktoréhokoľvek člena vlády podľa svojej voľnej úvahy.

Vláda realizuje svoje programové vyhlásenie viacerými spôsobmi, z ktorých tie najvýznamnejšie sú:

- zákonodarná iniciatíva,
- vykonávanie zákonov,
- kreačné právomoci,
- podrobnejšie pozri čl. 119 ústavy.

1. Opodstatnenie súdnej moci

1.1 Bez súdov niet práva: súčasní pozitivistí tvrdia, že pravidlo uznania, resp. rekogničná norma, sa manifestuje v rozhodovacej praxi súdov. Práve skutočnosť, že súdy vo všeobecnosti dodržiavajú zákony, nás vedie k záveru, že právo máme hľadať v zákonoch. Ak by súdy zákony ignorovali, postupne by ich začala ignorovať celá spoločnosť.

1.2 Bez súdov niet regulatívnej funkcie práva: bez súdov by nebolo možné riešiť nezhody o výklade práva, čo by viedlo k situácii, ako keby právo ani neexistovalo. Súdy účinne odstraňujú väčšinu výkladových nezhôd, čím posilňujú regulatívnu funkciu práva.

1.3 Bez súdov niet ani systémových hodnôt práva: fungujúci systém súdnictva prispieva ku garancii systémových (formálnych) hodnôt práva, akou je právna istota alebo rovnosť pred zákonom. Súdne rozhodnutia sú obsahovo dobré iba vtedy, ak je dobré právo, ktoré sa v nich aplikovalo.

2. Organizačná výstavba súdnej moci

2.1 Všeobecné súdnictvo

V SR má **trojčlánkovú hierarchickú štruktúru** (okresné súdy – krajské súdy – najvyšší súd). Tieto súdy majú všeobecnú vecnú a všeobecnú osobnú kompetenciu a pojednávajú civilné a trestné veci. Súdna hierarchia je organizovaná na základe **dvojinštančného postupu**, pričom sa v nej uplatňuje väčšinou **kasačný princíp**. Aj všeobecné súdy sa môžu špecializovať, čoho príkladom je **Špecializovaný trestný súd** v Pezinku, ktorý rieši najzávažnejšie trestné veci. Úlohou **Najvyššieho súdu SR** je predovšetkým zjednocovať judikatúru.

2.2 Osobitné súdnictvo

V dnešných slovenských podmienkach je osobitným súdom Ústavný súd SR, ktorý je orgánom **koncentrovanej kontroly ústavnosti**. To sa odlišuje napr. od USA, kde ústavnosť chránia všetky všeobecné súdy v rámci **difúznej kontroly ústavnosti**: každý všeobecný súd sa môže rozhodnúť, že neuplatní zákon v konkrétnom prípade, ak si myslí, že je protiústavný. Slovenský ústavný súd zdieľa svoju kompetenciu chrániť ústavu spolu so všeobecnými súdmi len na základe **princípu subsidiarity**. V rámci **abstraktnej kontroly ústavnosti** ústavný súd posudzuje súlad právnych predpisov, zatiaľ čo v rámci **konkrétnej kontroly ústavnosti** rozhoduje najmä o sťažnostiach súkromných osôb namietajúcich porušenie svojich základných práv.

Príkladom osobitných súdov sú aj **správne súdy**, ktoré boli vyčlenené zo sústavy všeobecného súdnictva. Od 1. 1. 2021 funguje **Najvyšší správny súd SR**, ktorý je druhostupňovým súdom v otázkach posudzovania zákonnosti rozhodnutí orgánov verejnej správy a prvostupňovým súdom vo volebných veciach, vo veci rozpustenia pol. strany a je to aj disciplinárny súd. Od 1. 1. 2023 fungujú aj prvostupňové správne súdy v BA, BB a KE.

Príkladmi ďalších osobitných súdov je **Európsky súd pre ľudské práva** v Štrasburgu a **Súdny dvor Európskej únie** v Luxemburgu.

2.3 Mimoriadne súdnictvo

Tieto súdy sú ustanovené za výnimočných historických okolností ako sú revolúcie alebo vojny. Môže ísť o ľudové revolučné tribunály, ktorých úlohou je súdiť „zradcov“, t. j. predstaviteľov bývalého režimu alebo o vojnové súdy, ktoré sa vyrovnávajú s krivdami spáchanými porazeným štátom (Norimberský tribunál). Takéto súdy sú spravidla ustanovené na určitý čas, konajú podľa osobitných procesno-právnych predpisov a dokonca ani nemusia súdiť podľa vopred stanoveného práva.

3. Sudcovská nezávislosť

Nezávislosť súdnej moci má tri prvky: inštitucionálny, funkčný a statusový.

Podstatou **inštitucionálnej** nezávislosti je práve oddelenosť súdov od iných zložiek štátnej moci. Súdy sú usporiadané v osobitnej inštitucionálnej sústave, bez toho, že by súčasťou tejto sústavy boli aj orgány inej zložky štátnej moci.

Podstatou **funkčnej** nezávislosti súdov je absencia ich viazanosti čímkoľvek iným, než je ústava a zákon, prípadne medzinárodné zmluvy a priamo účinné pramene nadnárodného práva, napríklad práva EÚ.

Podstatou **statusovej** nezávislosti sudcov je ich kreačná nezávislosť, to znamená **neodvolateľnosť** z iných ako zákonom predpísaných dôvodov, ktoré však musia byť neutrálnymi vo vzťahu k výkonu súdenia. Súčasťou statusovej nezávislosti sudcov je **ochrana ich mzdových nárokov** pred zásahmi zákonodarnej a výkonnej moci.

Poznámka: Sudcovská nezávislosť nie je hodnotou osebe, má slúžiť nestrannosti súdneho rozhodovania, teda hodnotu rovnosti pred zákonom. Sudcovskú nezávislosť nemožno absolutizovať spôsobom, ktorý bude vylučovať akúkoľvek sudcovskú zodpovednosť. A naopak účinné vyvodzovanie sudcovskej zodpovednosti môže do určitej miery oslabiť sudcovskú nezávislosť.

4. Orgány *sui generis* (zvláštného druhu)

Orgány *sui generis* sú orgány, ktoré nevieme jednoznačne zatriediť v rámci trojdelenia moci, preto sa vymedzujú ako akási štvrtá kategória orgánov zvláštného druhu.

4.1 Prokuratúra

Najdôležitejšia úloha prokurátorov spočíva v tom, že **podávajú obžalobu v trestnom konaní**, t. j. plnia funkciu štátnej žaloby v trestných veciach. Ďalej **dohliadajú nad dodržiavaním zákonnosti** napr. vo veciach policajného vyšetrovania trestných činov, ďalej v priestoroch, kde dochádza k obmedzeniu osobnej slobody a na ďalších úsekoch, napr. pri pozbavovaní spôsobilosti na právne úkony, pri výkone obecnej samosprávy a pod. Prokuratúra je organizovaná na **princípe striktnej hierarchie a subordinácie**.

4.2 Ombudsman

Úlohou ombudsmana je dohliadať na dodržiavanie ľudských práv pri výkone štátnej moci, a za týmto účelom **má rozsiahle vyšetrovacie právomoci** – môže nahliadať do spisov, môže žiadať vysvetlenia a pod. Špecifikum ombudsmana spočíva v tom, že **nemá žiadne rozhodovacie právomoci**, to znamená, že nevydáva žiadne právne akty, v ktorých by sa konštatovalo porušenie ľudských práv, ktoré by zrušovali nezákonné rozhodnutia a pod. Efektivita tohto úradu je teda závislá na prirodzenej autorite osoby, ktorá ho zastáva.

Úvod

Právnické povolanie je povolanie, pre ktorého výkon požaduje zákon dosiahnutie druhého stupňa vysokoškolského právnického vzdelania.

Medzi **tradičné právnické povolania** radíme povolanie sudcu, prokurátora, advokáta a notára. Je na diskusiu, či je takým povolaním aj povolanie vysokoškolského učiteľa na právnických fakultách.

Sudca: nestranne prisudzuje práva a povinnosti konkrétnym právnym subjektom na základe a podľa zákona, resp. objektívneho práva.

Prokurátor: podáva obžalobu v trestnom konaní a dohliada nad dodržiavaním zákonnosti zo strany orgánov verejnej správy.

Advokát: poskytuje poradenstvo a zastupuje klientov pred súdmi či inými orgánmi verejnej moci.

Notár: poskytuje poradenstvo, spisuje právne dokumenty, overuje ich pravosť, prevádzkuje úschovu...

Nezávislosť právnických profesií

- Každá právnická profesia je do určitej miery nezávislá od štátu, čím sa garantuje nerušený výkon spravodlivosti.
- Nezávislosť profesií sa zabezpečuje okrem iného stavovskou samosprávou (zriadenou buď zo zákona alebo z vlastnej iniciatívy príslušníkov profesie).
- Niektoré profesijné komory majú povinné členstvo (napr. Advokátska komora).
- Nezávislosť profesie však nie je hodnotou osebe a treba ju vyvažovať so zodpovednosťou.

Zodpovednosť právnických profesií

- V ideálnom prípade sa o vyvodzovanie zodpovednosti za nenáležitý výkon profesie starajú samosprávne orgány príslušnej právnickej profesie.
- Ak samospráva zlyháva, mala by sa zodpovednosť vyvodzovať aj pomocou externého prostredia (napr. pomocou štátu alebo osôb, ktoré nepatria do príslušnej profesie).
- Najvyšší správny súd rozhoduje o disciplinárnej zodpovednosti sudcov, prokurátorov, exekútorov a notárov.
- Disciplinárny senát je päťčlenný: 3 sudcovia + 2 prísediaci z radov prokurátorov, notárov, exekútorov či iných osôb s právnickým vzdelaním.
- Náležitý výkon právnickej profesie môže byť určený nielen zákonom, ale aj etickým kódexom.
- Vzťah medzi zákonom a etickým kódexom možno koncipovať buď ako vzťah medzi všeobecnou a špeciálnou úpravou, alebo ako vzťah medzi profesijnými povinnosťami a profesijnými aspiráciami.
- Úprava disciplinárnej zodpovednosti má z veľkej časti aj povahu precedentného práva.

Akademická etika

- Etické normy musia dodržiavať nielen učitelia, ale aj študenti.
- Plagiátorstvo je kopírovanie alebo napodobňovanie cudzieho diela bez priznania pôvodného zdroja.
- Plagiátorstva textu sa možno dopustiť jednak tak, že plagiátor neuvedie do úvodzoviek výraz či vetu, ktorú doslovne prebral z iného zdroja alebo tak, že riadne neoznačí pôvodný zdroj.

Praktické cvičenia

Cvičenie na typológiu noriem (TPI/2.)

Úloha: *Určite, či je príslušná norma prikazujúca, dovoľujúca alebo zmocňovacia. Porozmýšľajte nad tým, či z príslušného znenia normy vyplývajú nejaké práva alebo povinnosti a ak áno, tak komu.*

1. „Sídlo právnickej osoby musí byť určené pri jej vzniku.“ § 19c OZ
2. „Účastníci môžu dohodou zmeniť vzájomné práva a povinnosti.“ § 516 ods. 1 OZ
3. „Nikto nesmie byť pozbavený života.“ Čl. 15 ods. 2 Ústavy
4. „Cenzúra sa zakazuje.“ Čl. 26 ods. 3 Ústavy
5. „Hranice Slovenskej republiky sa môžu meniť len ústavným zákonom.“ Čl. 3 ods. 2 Ústavy
6. „Ak škodu spôsobí viac škodcov, zodpovedajú za ňu spoločne a nerozdielne.“ § 438 ods. 1 OZ
7. „Trestnosť činu sa posudzuje a trest sa ukladá podľa zákona účinného v čase, keď bol čin spáchaný.“ § 2 ods. 1 TZ
8. „Pokiaľ fyzické osoby nie sú spôsobilí na právne úkony, konajú za nich ich zákonní zástupcovia.“ § 26 OZ
9. „Slovenská republika je zvrchovaný, demokratický a právny štát. Neviaže sa na nijakú ideológiu ani náboženstvo.“ Čl. 1 ods. 1 Ústavy
10. „Každý má právo na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života.“ Čl. 19 ods. 2 Ústavy
11. „Národná rada Slovenskej republiky je jediným ústavodarným a zákonodarným orgánom Slovenskej republiky.“ Čl. 72 Ústavy
12. „Zástupcom je ten, kto je oprávnený konať za iného v jeho mene. Zo zastúpenia vznikajú práva a povinnosti priamo zastúpenému.“ § 22 ods. 1 OZ
13. „Kto v úmysle spôsobí ťažkú ujmu na zdraví inému z nebanlivosti spôsobí smrť, potrestá sa odňatím slobody na sedem rokov až desať rokov.“ § 147 ods. 1 TZ
14. „Po smrti fyzickej osoby patrí uplatňovať právo na ochranu jeho osobnosti manželovi a deťom, a ak ich niet, jeho rodičom.“ § 15 OZ
15. „Prezident podpisuje zákony.“ Čl. 102 ods. 1 písm. f) Ústavy
16. „Vláda rozhoduje v zbere o návrhoch zákonov.“ Čl. 119 písm. a) Ústavy
17. „Na čele prokuratúry je generálny prokurátor, ktorého vymenúva a odvoláva prezident Slovenskej republiky na návrh Národnej rady Slovenskej republiky.“ Čl. 150 Ústavy
18. „Štátne orgány môžu konať iba na základe ústavy, v jej medziach a v rozsahu a spôsobom, ktorý ustanoví zákon.“ Čl. 2 ods. 2 Ústavy
19. „Prejav vôle sa môže urobiť konaním alebo opomenutím; môže sa stať výslovne alebo iným spôsobom nevzbudzujúcim pochybnosti o tom, čo chcel účastník prejaviť.“ § 35 ods. 1 OZ

20. „Dedičstvo sa nadobúda smrťou poručiteľa.“ § 460 OZ

21. „Spôsobilosť fyzickej osoby vlastnými právnymi úkonmi nadobúdať práva a brať na seba povinnosti (spôsobilosť na právne úkony) vzniká v plnom rozsahu plnoletosťou.“ § 8 ods. 1 OZ

22. „Pri škode na zdraví sa jednorazovo odškodňujú bolesti poškodeného a sťaženie jeho spoločenského uplatnenia.“ § 444 OZ

23. „Splnením dlh zanikne.“ § 559 ods. 1 OZ

24. „Z kúpnej zmluvy vznikne predávajúcemu povinnosť predmet kúpy kupujúcemu odovzdať a kupujúcemu povinnosť predmet kúpy prevziať a zaplatiť zaň predávajúcemu dohodnutú cenu.“ § 588 OZ

25. „Ústavné zákony, zákony a ostatné všeobecne záväzné právne predpisy zostávajú v Slovenskej republike v platnosti, ak neodporujú tejto ústave. Meniť a zrušovať ich môžu príslušné orgány Slovenskej republiky.“ Čl. 152 ods. 1 Ústavy

26. „Neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom.“ § 39 OZ

27. „Kto bez súhlasu dlžníka dohodne písomne s veriteľom, že splní za dlžníka jeho peňažný záväzok, stáva sa dlžníkom popri pôvodnom dlžníkovi a obaja dlžníci sú zaviazaní spoločne a nerozdielne.“ § 533 OZ

28. „Záručná doba je 24 mesiacov. Ak je na predávanej veci, jej obale alebo návode k nej pripojenom vyznačená lehota na použitie, neskončí sa záručná doba pred uplynutím tejto lehoty.“ § 620 ods. 1 OZ

29. „Darovacou zmluvou darca niečo bezplatne prenecháva alebo sľubuje obdarovanému a ten dar alebo sľub prijíma.“ § 628 ods. 1 OZ

30. „Ak súd vzhľadom na okolnosti prípadu alebo vzhľadom na pomery páchatela má za to, že by použitie trestnej sadzby ustanovenej týmto zákonom bolo pre páchatela neprimerane prísne a na zabezpečenie ochrany spoločnosti postačuje aj trest kratšieho trvania, možno páchatelovi uložiť trest aj pod dolnú hranicu trestu ustanoveného týmto zákonom.“ § 39 ods. 1 TZ

31. „Zničením prenajatej veci nájomná zmluva zaniká.“ § 680 ods. 1 OZ

32. „Ak ide o dôležitú zmenu spoločnej veci, môžu prehlasovaní spoluvlastníci žiadať, aby o zmene rozhodol súd.“ § 139 OZ

33. „Mladistvému môže súd uložiť len

- a) trest povinnej práce,
- b) peňažný trest,
- c) trest prepadnutia veci,
- d) trest zákazu činnosti,
- e) trest zákazu účasti na verejných podujatiach,
- f) trest vyhostenia,
- g) trest domáceho väzenia,
- h) trest odňatia slobody.“ § 109 TZ

Cvičenie na štruktúru právnej normy (TPI/4.)

Vysvetlenie problematiky

Spôsob, akým uvažujú právnici a právničky pri aplikácii práva v jednoduchých prípadoch zvyčajne obsahuje dva komponenty:

- a) najskôr skúmajú právne relevantné fakty, t. j. či nastala právna skutočnosť, ktorá je vždy obsiahnutá v hypotéze právnej normy,
- b) potom vyvodzujú právne následky, teda práva a povinnosti účastníkov právneho vzťahu, ktoré sú vždy obsiahnuté v dispozícii pravidla.

Demonštrujeme si to na obvyklých príkladoch z praxe (**príklad č. 1**):

Máte prenajatý byt, za ktorý ste doteraz platili nájomné 500 eur. Jedného dňa príde vlastník bytu – prenajímateľ – a hovorí, že chce 550 eur. Vás jeho požiadavka zarazí, a preto budete skúmať právne relevantné fakty – budete zisťovať, či nastala nejaká podmienka, ktorá by vlastníka oprávňovala žiadať o 50 eur viac. Aby ste vedeli, ktorý fakt vlastne máte hľadať, prirodzene, musíte sa pozrieť do nájomnej zmluvy alebo Občianskeho zákonníka. A tam nájdete klauzulu, podľa ktorej: „Ak sa spotreba energií zvyšuje tri mesiace za sebou, prenajímateľ môže primerane zvýšiť nájomné.“

Skúmate teda právnu skutočnosť, fakt opísaný v hypotéze pravidla – buď sa pozriete na merač energií, alebo na posledné tri faktúry za energie a zistíte, či podmienka skutočne nastala. Na základe toho, buď vlastníkov právo uznáte alebo nie.

Z veci vyplýva, že to, čo je obsiahnuté v hypotéze môže byť v prípade sporu predmetom súdneho dokazovania. Teda aj v súdnom konaní má daný myšlienkový proces dva kroky: najskôr sa určia podmienky aplikácie (ktoré môžu byť prípadne predmetom dokazovania) a potom sa vyvodí právny následok.

Štruktúra právnej normy je potom len forma vety, ktorá nám pomáha tieto kroky uskutočniť.

V prípade vyššie uvedenej normy z nájomnej zmluvy vyzerá takto:

Hypotéza: spotreba energií sa zvyšuje tri mesiace za sebou

Dispozícia: prenajímateľ má právo primerane zvýšiť nájomné.

Príklad č. 2: Stalo sa vám, že ste si v samoobsluže s potravinami kúpili pokazené mäso a zároveň viete, že v Občianskom zákonníku je norma: „V prípade vadného tovaru je predávajúci povinný tovar vymeniť alebo vrátiť kúpnu cenu.“ Najskôr budete skúmať (a to určite urobí aj predávajúci), či je tovar naozaj vadný a potom z toho vyvodíte právny následok. Štruktúra normy vyzerá takto:

Hypotéza: kupujúci si kúpil vadný tovar

Dispozícia: predávajúci má povinnosť tovar vymeniť alebo vrátiť kúpnu cenu

Štruktúra právnej normy sa v zásade dá určiť na základe týchto otázok:

Hypotéza: Čo musí v skutočnosti nastať, aby mohol nasledovať právny následok? Kedy? Za akých okolností má tento následok nastať?

Dispozícia: Aké práva a povinnosti vyplývajú z toho, že nastala hypotéza? Čo príslušný subjekt smie/nesmie v zmysle príslušnej normy urobiť?

Príklad č. 3: „Zmluvou o dielo zaväzuje sa objednávateľovi ten, komu bolo dielo zadané (zhotoviteľ diela), že ho za dojednanú cenu vykoná na svoje nebezpečenstvo.“

Hypotéza: Čo musí v skutočnosti nastať, aby zhotoviteľovi vznikla povinnosť vykonať dielo na svoje nebezpečenstvo? Alebo: Čo musí v skutočnosti nastať, aby bol objednávateľ povinný zaplatiť dojednanú cenu? Z danej normy možno vyvodiť len jedno, a síce že tieto následky podmieňuje **uzatvorenie zmluvy o dielo** (musí teda existovať dohoda, ktorá pre účely ľahšieho dokazovania máva písomnú podobu). Hypotéza teda znie: „zmluva o dielo“ alebo „uzavretie zmluvy o dielo“

Dispozícia: Aké práva a povinnosti vyplývajú z toho, že subjekty uzavreli zmluvu o dielo? Odpoveď: „Objednávateľ má povinnosť zaplatiť zhotoviteľovi dojednanú cenu,“ a zároveň „zhotoviteľ má povinnosť vykonať dielo na svoje nebezpečenstvo.“

Príklad č. 4: „Ak zhotoviteľa zdržali vo vykonávaní diela okolnosti na strane objednávateľa, patrí mu za to primeraná náhrada.“

Hypotéza: Zhotoviteľa zdržali vo vykonávaní diela okolnosti na strane objednávateľa

Dispozícia: Zhotoviteľ má právo na primeranú náhradu

Príklad č. 5: „Ak sa začalo na príslušnom orgáne konanie v spore o právo podať prihlášku priemyselného vzoru, Úrad v konaní o prihláške pokračuje, rozhodnutie však o nej vydá po právoplatnosti rozhodnutia príslušného orgánu.“

Hypotéza: začatie konania v spore o právo podať prihlášku priemyselného vzoru na príslušnom orgáne

Dispozícia: povinnosť Úradu pokračovať v konaní o prihláške a súčasne povinnosť úradu vydať rozhodnutie až po právoplatnosti rozhodnutia príslušného orgánu

Príklad č. 6: „Štátne občianstvo Slovenskej republiky narodením nadobúda dieťa,

a) ktorého aspoň jeden z rodičov je štátnym občanom Slovenskej republiky, alebo

b) narodené na území Slovenskej republiky, ktorého rodičia sú bez štátnej príslušnosti.“

Hypotéza: narodenie dieťaťa, ktorého aspoň jeden z rodičov je štátnym občanom SR alebo narodenie dieťaťa na území SR, ktorého rodičia sú bez štátnej príslušnosti

Dispozícia: právo dieťaťa na nadobudnutie štátneho občianstva SR narodením

Príklad č. 7: „Ak podniká spolu viac osôb pod spoločným označením bez založenia právnickej osoby, sú tieto osoby spoločne a nerozdielne povinné splniť záväzky vzniknuté pri podnikaní.“

Hypotéza: viac osôb podniká spolu pod spoločným označením bez založenia právnickej osoby

Dispozícia: Povinnosť týchto osôb spoločne a nerozdielne splniť záväzky vzniknuté pri podnikaní

Určenie sekundárnej hypotézy

V praxi sa niekedy stáva, že súkromné osoby alebo verejné orgány nedodržia práva a povinnosti stanovené v dispozíciách právnych noriem. Takýto stav je nežiaduci, a preto právo pamätá aj na takéto situácie – za porušenie povinností stanovuje sankciu alebo iný právny následok (napr. neplatnosť zmluvy). Z tohto dôvodu dochádza k reťazeniu štruktúry viacerých právnych noriem. Skúška z Teórie práva sa nezameriava na to, či viete určiť, aká sankcia nasleduje za porušenie povinnosti, ale či viete, čo túto sankciu podmieňuje – a to je tzv. „sekundárna hypotéza“ spočívajúca vždy v tom, že sa v nej uvádza porušenie práva alebo povinnosti, ktoré bolo stanovené v dispozícii.

Kvôli prehľadnosti je potrebné pracovať s upravenou terminológiou, ktorá zohľadňuje, že pri porušení práva interagujú medzi sebou dve právne normy: prvá, ktorá za určitých podmienok (primárna hypotéza) stanovuje určité povinnosti (primárna dispozícia), a druhá, ktorá pre prípad, že dôjde k porušeniu týchto povinností (sekundárna hypotéza), stanovuje sankciu (sekundárna dispozícia).

Skúsme si pre ilustráciu určiť primárnu hypotézu (PH), primárnu dispozíciu (PD) a sekundárnu hypotézu (SH), pri tých normách, ktoré figurovali v doterajších prípadoch. Pri doterajších riešeniach sme vždy určovali PH a PD, takže jediné, čo nám stačí doplniť, je SH.

Príklad č. 8:

PH: Spotreba energií sa zvyšuje tri mesiace za sebou.

PD: Prenajímateľ má právo primerane zvýšiť nájomné.

SH: *Prenajímateľovi sa upiera právo na primerané zvýšenie nájomného* (napr. tým, že nájomcovia odmietajú platiť primerane zvýšené nájomné).

Príklad č. 9:

PH: Kupujúci si kúpil vadný tovar.

PD: Predávajúci má povinnosť tovar vymeniť alebo vrátiť kúpnu cenu.

SH: *Predávajúci tovar nevymenil, ani nevrátil kúpnu cenu.*

Príklad č. 10:

PH: Uzavretie zmluvy o dielo.

PD: Objednávateľ má povinnosť zaplatiť zhotoviteľovi dojednanú cenu. Zhotoviteľ má povinnosť vykonať dielo na svoje nebezpečenstvo.

SH: *Objednávateľ nezaplatil zhotoviteľovi dojednanú cenu, **alebo** zhotoviteľ nevykonával dielo na svoje nebezpečenstvo*

Príklad č. 11:

PH: Zhotoviteľa zdržali vo vykonávaní diela okolnosti na strane objednávateľa.

PD: Zhotoviteľ má právo na primeranú náhradu.

SH: *Zhotoviteľovi nebola poskytnutá primeraná náhrada.*

Príklad č. 12:

PH: Začatie konania v spore o právo podať prihlášku priemyselného vzoru na príslušnom orgáne

PD: Povinnosť Úradu pokračovať v konaní o prihláške a súčasne povinnosť Úradu vydať rozhodnutie až po právoplatnosti rozhodnutia príslušného orgánu.

SH: *Úrad nepokračuje v konaní o prihláške, **alebo** Úrad nevydal rozhodnutie až po právoplatnosti rozhodnutia príslušného orgánu.*

Príklad č. 13:

PH: Narodenie dieťaťa, ktorého aspoň jeden z rodičov je štátnym občanom SR alebo narodenie dieťaťa na území SR, ktorého rodičia sú bez štátnej príslušnosti.

PD: Právo dieťaťa na nadobudnutie štátneho občianstva SR narodením.

SH: *Štátne orgány upierajú dieťaťu občianstvo.*

Príklad č. 14:

PH: Viac osôb podniká spolu pod spoločným označením bez založenia právnickej osoby.

PD: Povinnosť týchto osôb spoločne a nerozdielne splniť záväzky vzniknuté pri podnikaní.

SH: *Tieto osoby neplnia záväzky vzniknuté pri podnikaní spoločne a nerozdielne.*

Častá chyba, ktorú robia študenti, spočíva v tom, že sekundárnu hypotézu chápu ako *formálno-logickú negáciu* primárnej dispozície. To znamená, že uvedú významový opak dispozície, napr.:

PD: zhotoviteľ má právo na odmenu → SH: zhotoviteľ nemá právo na odmenu.

Ide o vážnu chybu, pretože porušenie práva nespočíva v negácii významu normatívnych právnych viet. Tieto vety ostávajú platné, kým ich zákonodarca nezruší alebo nezmení.

Pri formulovaní SH nejde o to významovo negovať právo, ale popísať faktickú situáciu, v ktorej dochádza k porušeniu práva. V uvedenom prípade SH znie: Zhotoviteľ, hoci má právo na odmenu, predsa len túto odmenu nedostal. Niekedy je zložité SH sformulovať správne, pretože dispozície sú stanovené veľmi stručne a nemusí byť z nich na prvý pohľad zrejmé, aké práva a povinnosti z nich vyplývajú. Porozmýšľajme nad nasledujúcim príkladom:

Príklad č. 15: „Splnením dlh zanikne.“

PH: Splnenie dlhu.

PD: Zánik dlhu (zánik príslušných práv a povinností zmluvných strán)

SH: Zmluvná strana porušuje práva vyplývajúce zo zániku dlhu, napr. domáha sa plnenia, hoci dlh už zanikol.

Ďalšou chybou, ktorú študenti občas robia je to, že negujú PH, napr.:

PH: ak nastalo omeškanie PD: zhotoviteľ má právo od zmluvy odstúpiť →

SH: nenastalo omeškanie, teda zhotoviteľ nemá právo...

Takéto riešenie je zlé, pretože SH nezachytáva porušenie pravidla, ale len situáciu, v ktorej sa pravidlo neaplikuje. V podstate ide len o použitie argumentu *a contrario* (viac pozri prednášku TPI./11), ktoré s určovaním SH nesúvisí. Preto ešte raz treba zopakovať: **Sekundárna hypotéza je hypotetický stav, ktorý spočíva v porušení pravidla, v nerešpektovaní práv alebo povinností.**

Posledné, na čo treba upozorniť je to, že primárna hypotéza (PH) normy sa môže skladať z viacerých podmienok a tie môžu byť rozptýlené po rôznych častiach normatívnej právnej vety. Nie vždy platí, že primárnou hypotézou je tá časť vety, ktorá sa nachádza za spojkou „ak“ alebo jej ekvivalentom. Pri jej hľadaní si vždy treba položiť otázku: Za akých okolností vznikajú subjektu nejaké práva alebo povinnosti?). Všimnime si nasledujúcu normatívnu právu vetu:

Príklad č. 16: „Účastníkovi, u ktorého sú predpoklady, aby bol súdom oslobodený od súdnych poplatkov, ustanoví sudca na jeho žiadosť zástupcu z radov advokátov, ak je to potrebné na ochranu jeho záujmov.“

PH: (Za akých okolností je sudca povinný ustanoviť zástupcu z radov advokátov?)

- existencia predpokladov, aby bol účastník oslobodený od súdnych poplatkov
- je to potrebné na ochranu jeho záujmov
- účastník podal žiadosť

PD: sudca má povinnosť ustanoviť zástupcu z radov advokátov

SH: sudca neustanovil....

Príklady na precvičenie štruktúry právnej normy

Úloha: Určite PH, PD a SH z nasledujúcich právnych noriem.

17. Ak sa za ten istý záväzok zaručí viac ručiteľov, ručí každý z nich za celý záväzok.

PH:

PD:

SH:

18. Ak banka, ktorá potvrdila bankovú záruku, poskytla na jej základe plnenie, má nárok na toto plnenie voči banke, ktorá ju o potvrdenie bankovej záruky požiadala.

PH:

PD:

SH:

19. Ak predávajúci dodá tovar pred určenou dobou, je kupujúci oprávnený tovar prevziať alebo ho odmietnuť.

PH:

PD:

SH:

20. Prevzatím vecí prechádza nebezpečenstvo škody na týchto veciach z predávajúceho na kupujúceho.

PH:

PD:

SH:

21. Ak sa po uzavretí zmluvy zmarí jej základný účel, ktorý bol v nej výslovne vyjadrený, v dôsledku podstatnej zmeny okolností, za ktorých sa zmluva uzavrela, môže strana dotknutá zmarením účelu zmluvy od nej odstúpiť.

PH:

PD:

SH:

22. Opatrovateľ nesmie bez súhlasu uložiteľa užívať vec alebo umožniť jej užívanie tretej osobe.

PH:

PD:

SH:

23. Vykonávateľ kontroly má nárok na odplatu po splnení povinnosti vykonať kontrolu a vydať kontrolné osvedčenie.

PH:

PD:

SH:

24. Pokiaľ fyzické osoby nie sú spôsobilé na právne úkony, konajú za ne ich zákonní zástupcovia.

PH:

PD:

SH:

25. Ak dôjde k stretnutiu záujmov zákonného zástupcu so záujmami zastúpeného alebo k stretnutiu záujmov tých, ktorých zastupuje ten istý zákonný zástupca, ustanoví súd osobitného zástupcu.

PH:

PD:

SH:

26. Oprávnený držiteľ sa stáva vlastníkom veci, ak ju má nepretržite v držbe po dobu troch rokov, ak ide o hnuteľnosť, a po dobu desať rokov, ak ide o nehnuteľnosť.

PH:

PD:

SH:

27. Ak objednávatel napriek upozorneniu zhotoviteľa trvá na objednávke, zhotoviteľ môže od zmluvy odstúpiť.

PH:

PD:

SH:

28. Zničením prenajatej veci nájomná zmluva zaniká.

PH:

PD:

SH:

29. Sudcovia sú vylúčení z prejednávania a rozhodovania vecí, ak so zreteľom na ich pomer k veci, k účastníkom alebo k ich zástupcom možno mať pochybnosti o ich nezáujatosti.

PH:

PD:

SH:

30. Prokurátor môže vstúpiť do začatého konania

- a) vo veciach spôsobilosti na právne úkony,
- b) vo veciach vyhlásenia za mŕtveho,
- c) vo veciach zápisu do obchodného registra,

PH:

PD:

SH:

31. Živnostenský úrad na požiadanie poskytne jednorazové informácie z verejnej časti živnostenského registra aj miestne príslušným orgánom štátnej správy.

PH:

PD:

SH:

32. Ak splnomocnenec prekročil svoje oprávnenie vyplývajúce z plnomocenstva, je splnomocniteľ viazaný, len pokiaľ toto prekročenie schválil.

PH:

PD:

SH:

33. Ak je zálohom hnutelná vec a záloh bol odovzdaný záložnému veriteľovi, záložný veriteľ je povinný zverený záloh chrániť pred poškodením, stratou a zničením.

PH:

PD:

SH:

34. Účastník, ktorý uzavrel zmluvu v tiesni za nápadne nevýhodných podmienok, má právo od zmluvy odstúpiť.

PH:

PD:

SH:

35. Osoba, ktorá má počas výkonu záložného práva záloh u seba, je povinná zdržať sa všetkého, čím by sa hodnota zálohu zmenšila, okrem bežného opotrebovania.

PH:

PD:

SH:

36. Ak je s prevádzkou niektorej činnosti spravidla spojené odkladanie vecí, zodpovedá ten, kto ju vykonáva, fyzickej osobe za škodu na veciach odložených na mieste na to určenom alebo na mieste, kde sa obvykle odkladajú, okrem ak by ku škode došlo aj inak.

PH:

PD:

SH:

37. Ak je viac dedičov, zodpovedajú za náklady poručiťovho pohrebu a za dlhy podľa pomeru toho, čo z dedičstva nadobudli, k celému dedičstvu.

PH:

PD:

SH:

38. Ak nemožno vadu odstrániť a ak nemožno pre ňu vec užívať dohodnutým spôsobom alebo riadne, je nadobúdateľ oprávnený domáhať sa zrušenia zmluvy.

PH:

PD:

SH:

39. Ak dôjde k dohode o tom, že sa už splatný dlh bude plniť v splátkach, a ak veriteľ chce, aby dlžník v splátkach plnil aj úroky z omeškania, musí sa to výslovne dohodnúť.

PH:

PD:

SH:

40. Deti, ktoré sú schopné samy sa živiť, sú povinné zabezpečiť svojim rodičom primeranú výživu, ak to potrebujú.

PH:

PD:

SH:

41. Ak sa rodičia nedohodnú o mene alebo priezvisku maloletého dieťaťa alebo ak žiadny z rodičov nie je známy, určí meno alebo priezvisko súd.

PH:

PD:

SH:

42. Kto iného úmyselne usmrť, potrestá sa odňatím slobody na 15 až 20 rokov.

PH:

PD:

SH:

43. Štát zodpovedá za škodu osobe, ktorá poskytla pomoc policajnému zboru alebo policajtom na ich žiadosť alebo s ich vedomím.

PH:

PD:

SH:

44. Ak sa z dôvodu fyzického alebo psychického násillia alebo hrozby takýmto násillím vo vzťahu k manželovi alebo k rozvedenému manželovi ako spoločnému užívateľovi bytu alebo k blízkej osobe, ktorá s ním býva spoločne v byte stalo ďalšie spolužitie neznesiteľným, môže súd na návrh jedného z manželov alebo rozvedených manželov obmedziť užívacie právo druhého z nich alebo ho z jeho užívania úplne vylúčiť.

PH:

PD:

SH:

45. Mandatár je povinný odovzdať bez zbytočného odkladu mandantovi veci, ktoré za neho prevzal pri vybavovaní záležitostí.

PH:

PD:

SH:

46. Kupujúci má právo na úhradu nevyhnutných nákladov, ktoré mu vznikali v súvislosti s uplatnením práv zo zodpovednosti za vady.

PH:

PD:

SH:

47. Ak vec má vady, o ktorých predávajúci vie, je povinný kupujúceho pri dojednávaní kúpnej zmluvy na ne upozorniť.

PH:

PD:

SH:

48. Darovacia zmluva musí byť písomná, ak je predmetom daru nehnuteľnosť, a pri hnuteľnej veci, ak nedôjde k odovzdaniu a prevzatíu veci pri darovaní.

PH:

PD:

SH:

49. Ak si zo zmluvy majú účastníci plniť navzájom, môže sa domáhať splnenia záväzku len ten, kto sám splnil svoj záväzok skôr alebo je pripravený ho splniť.

PH:

PD:

SH:

50. Dlžník je povinný bez zbytočného odkladu po tom, čo sa dozvie o skutočnosti, ktorá robí plnenie nemožným, oznámiť to veriteľovi.

PH:

PD:

SH:

51. Tomu, kto kúpi budúce úžitky nejakej veci vcelku alebo s nádejou na neisté budúce úžitky, patria všetky úžitky riadne vyťažené.

PH:

PD:

SH:

52. Ak dodatočne vyjde najavo vada, na ktorú predávajúci kupujúceho neupozornil, má kupujúci právo na primeranú zľavu z dojednanej ceny zodpovedajúcu povahe a rozsahu vady.

PH:

PD:

SH:

53. Ak je vzhľadom na všetky okolnosti zrejmé alebo ak pred uzavretím zmluvy kupujúci predávajúceho výslovne informoval o tom, že dodanie tovaru v určenej lehote alebo v určený deň je pre kupujúceho osobitne dôležité, a predávajúci tovar v tejto lehote nedodal, kupujúci má právo odstúpiť od zmluvy aj bez poskytnutia dodatočnej primeranej lehoty na dodanie veci.

PH:

PD:

SH:

54. Ak sa cena dohodla podľa rozpočtu, nesmie sa bez súhlasu objednávateľa zvýšiť.

PH:

PD:

SH:

55. Aj keď sa dielo nevykonalo, patrí zhotoviteľovi dojednaná cena, ak bol ochotný dielo vykonať a ak mu v tom zabránili okolnosti na strane objednávateľa.

PH:

PD:

SH:

56. Ak nájomca vynaložil na vec náklady pri oprave, na ktorú je povinný prenajímateľ, má nárok na náhradu týchto nákladov, ak sa oprava vykonala so súhlasom prenajímateľa alebo ak prenajímateľ bez zbytočného odkladu opravu neobstaral, hoci sa mu oznámila jej potreba.

PH:

PD:

SH:

Cvičenie na triedenie právnych noriem (TPI./4.)

Úloha: Určite, ktoré z nasledujúcich noriem (Občiansky zákonník 40/1964 Zb.) sú kogentné a ktoré dispozitívne.

1. Účastníci občianskoprávnych vzťahov si môžu vzájomné práva a povinnosti upraviť dohodou odchyľne od zákona, ak to zákon výslovne nezakazuje a ak z povahy ustanovení zákona nevyplýva, že sa od neho nemožno odchyliť.
2. Z kúpnej zmluvy vznikne predávajúcemu povinnosť predmet kúpy kupujúcemu odovzdať a kupujúcemu povinnosť predmet kúpy prevziať a zaplatiť zaň predávajúcemu dohodnutú cenu.
3. Ak nie je dohodnuté inak, prechádza na kupujúceho nebezpečenstvo náhodnej skazy a náhodného zhoršenia predmetu kúpy, včítane úžitkov, súčasne s nadobudnutím vlastníctva.
4. Ak kupujúci nadobudne vlastníctvo skôr, než dôjde k odovzdaniu predmetu kúpy, má predávajúci až do odovzdania práva a povinnosti uschovávaťa.
5. Ak je kupujúci v omeškaní s prevzatím, môže predávajúci predmet kúpy uložiť na náklady kupujúceho vo verejnom skladišti alebo u iného uschovávaťa alebo ho môže po upozornení predať na účet kupujúceho. Ak ide o vec podliehajúcu rýchlej skaze a ak nie je na upozornenie čas, upozornenie nie je potrebné.
6. Ak má predávajúci predmet kúpy odoslať na miesto splnenia alebo určenia, platí, že vec bola odovzdaná v čase, keď bola odovzdaná na prepravu, pokiaľ nebolo dohodnuté inak.
7. Ak vec má vady, o ktorých predávajúci vie, je povinný kupujúceho pri dojednávani kúpnej zmluvy na ne upozorniť.
8. Ak má vlastníctvo k predanej hnuteľnej veci prejsť na kupujúceho až po zaplatení ceny, musí sa táto výhrada dohodnúť písomne. Ak zo zmluvy nevyplýva niečo iné, prechádza nebezpečenstvo náhodnej skazy a náhodného zhoršenia na kupujúceho odovzdaním veci.

Cvičenie na pramene práva (TPI/5.)

Úloha: Prečítajte si úryvky z nálezu ÚS SR PL. ÚS 12/01 o súlade zákona o umelom prerušení tehotenstva s Ústavou SR a odpovedajte na tieto otázky:

- 1. Ktoré z úryvkov odkazujú na formálne pramene práva a ktoré na materiálne pramene práva?**
- 2. Ak sa v úryvku nachádza odkaz na formálny prameň práva, pokúste sa ho klasifikovať v rámci všeobecnej typológie. Ide o predpis, zmluvu, obyčaj, precedens alebo princíp?**
- 3. Ktoré z formálnych prameňov práva zaväzujú slovenský ústavný súd v konaní o súlade právnych predpisov?**
- 4. Identifikujte autoritu, orgán tvorby práva, ktorý stojí za príslušným formálnym prameňom práva.**

Výňatky z argumentácie účastníkov konania:

1. „Viaceré európske ústavné súdy, napríklad Spolkový ústavný súd v Nemecku, Ústavný tribunál Poľskej republiky alebo Španielsky ústavný súd, poskytli ľudskému životu ochranu už od okamihu počatia alebo od okamihu nidácie oplodneného vajíčka v maternici napriek absencii podobných ustanovení, akým je čl. 15 ods. 1 druhá veta ústavy. *A fortiori* je teda nevyhnutné prísť k záveru, že aj čl. 15 ods. 1 ústavy zakotvuje ochranu nenarodeného života od počatia.“
2. „Ustanovenie § 4 zákona o umelom prerušení tehotenstva však umožňuje vykonanie interrupcie v prvých 12 týždňoch tehotenstva bez preukázania konkrétneho dôvodu, len na základe žiadosti ženy, čo znamená, že nenarodený ľudský život do 12. týždňa svojho vývoja nepožíva žiadnu ochranu. Zákonná úprava interrupcií teda priznáva nenarodenému životu ochranu až po 12 týždňoch jeho vývoja, pričom však nenarodený život v prvých 12 týždňoch nie je o nič menej hodný ústavnej ochrany, ako nenarodený život po 12 týždňoch svojho vývoja. Zákonodarca nemá žiaden legitímny cieľ pre podobné rozlišovanie, čo potvrdil aj Spolkový ústavný súd v Nemecku vo svojom rozhodnutí z roku 1975, v zmysle ktorého *„nie je možné robiť žiadne rozdiely medzi jednotlivými fázami rozvíjajúceho sa života pred narodením, alebo medzi prenatalným a postnatálnym životom“* [BVerfGE, 39, 1 (1975)].“
3. „Právo na umelé prerušenie tehotenstva nie je chránené ani v rámci práva na súkromný život podľa čl. 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „dohovor“) ani v judikatúre Európskej komisie pre ľudské práva [(ďalej len „Komisia“), Brüggemann and Scheuten v. Federal Republic of Germany, European Human Rights Reports 3, 244 (1997)].“
4. „Podľa preambuly k Deklarácii práv dieťaťa (New York 20. november 1959) dieťa z dôvodu svojej fyzickej i duševnej nezrelosti potrebuje osobitné záruky a starostlivosť vrátane primeranej právnej ochrany pred aj po narodení. Toto ustanovenie sa však nepremieta, pokiaľ ide o štádium nascitura, do jednotlivých zásad Deklarácie práv dieťaťa. Aj Dohovor o právach dieťaťa (oznámenie FMZV č. 104/1991 Zb.) považuje na svoje účely každú ľudskú bytosť mladšiu ako 18 rokov, pokiaľ podľa právneho poriadku, ktorý sa na dieťa vzťahuje, nie je plnoletosť dosiahnutá skôr. To isté možno vyvodiť aj z Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (čl. 6 ods. 1 a čl. 24 ods. 1).

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (vyhláška Ministerstva zahraničných vecí č. 62/1987 Zb.) uvádza v čl. 16 bode 1 písm. e), že ženám treba zaručiť rovnaké práva rozhodnúť sa slobodne a zodpovedne o počte a čase narodenia ich detí a mať prístup k informáciám, vzdelaniu a prostriedkom, ktoré im umožnia uplatňovať tieto práva.”

5. „Podľa tabuľky o interrupčných politikách vydanéj populačným oddelením odboru ekonomických a sociálnych vecí Organizácie spojených národov v marci 1999 vyvolaná interrupcia je legálne povolená vo všetkých 193 krajinách. Z toho je vykonanie interrupcie povolené v 98 % krajinách na záchranu života ženy; v 63 % na zachovanie telesného zdravia ženy; v 62 % na zachovanie duševného zdravia ženy a v 43 % ak je tehotnosť výsledkom znásilnenia alebo incestu.“

6. „Podľa dôvodovej správy k zákonu o umelom prerušení tehotenstva sa slobodné rozhodovanie o ukončení nežiaduceho tehotenstva na žiadosť ženy odôvodňuje jej slobodným rozhodovaním; tomuto právu môžu brániť len kontraindikácie a prekročenie 12-týždňového tehotenstva. Ďalej sa v dôvodovej správe uvádza štatistika, podľa ktorej počty prerušenia tehotenstva sú nižšie v prípadoch, ak zákonodarstvo pristupuje k umelému prerušeniu tehotenstva liberálnejšie.“

7. „Právny zástupca národnej rady sa v plnej miere pridŕžiaval písomného stanoviska, ktoré bolo zaslané ústavnému súdu predsedom národnej rady 31. augusta 2001, a poukázal najmä na stupňovitý vývoj ľudskej bytosti, vychádzal pritom zo znaleckého posudku doc. RNDr. P. S., ktorý bol zadovaný ústavným súdom, pričom zdôraznil, že tento znalecký posudok by mal byť významným prameňom na rozhodnutie pléna ústavného súdu. Úryvok zo znaleckého posudku: „*Jednou hodnotou je úcta k ľudskému životu. Druhou hodnotou je osobná sloboda. Plné a absolútne uplatnenie jednej hodnoty by sa dialo vždy na úkor potlačenia druhej hodnoty. Preto rozhoduje miera a stupeň uplatnenia každej z týchto hodnôt v praxi. V prípade úcty k ľudskému životu sa táto odvíja od „stupňa ľudského života“, ktorý narastá s vekom ľudského plodu. Pokiaľ sa chceme vyhnúť potlačeniu jednej z týchto hodnôt, musíme usilovať o kompromisné stanovisko. Kompromisnosť morálneho stanoviska je podľa môjho názoru (teda názoru bioetika, pozn.), zakotvená v samotnej ústave tým, že rešpektuje obe spomínané humanitné hodnoty v práve na život osoby a ochranu života plodu pred narodením, ako aj v práve na osobnú slobodu tým, že svojou formuláciou nepovyšuje jednu z oboch hodnôt nad druhú. Súčasná interrupčná legislatíva na Slovensku je vyjadrením takéhoto kompromisného postoja spoločnosti. Nekompromisné presadenie v spoločnosti jednej z týchto humanitných hodnôt na úkor druhej humanitnej hodnoty, by znamenalo porušenie princípov liberálno-demokratického štátu.““*

Výňatky z argumentácie samotného Ústavného súdu SR:

8. „Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu ústava predstavuje právny celok, ktorý treba aplikovať vo vzájomnej súvislosti všetkých ústavných noriem. Len výnimočne a ojedinele môže nastať stav, keď sa spoločensky upravený vzťah upravuje jedinou normou ústavy (II. ÚS 128/95). Každé ustanovenie ústavy treba interpretovať a uplatňovať v nadväznosti na iné normy ústavy, pokiaľ existuje medzi nimi príčinná súvislosť (II. ÚS 48/97), a preto ústavný súd opakovane vyslovil názor, že ustanovenia ústavy sa vysvetľujú a uplatňujú vo vzájomnej súvislosti všetkých relevantných noriem (II. ÚS 31/97, PL. ÚS 13/97, PL. ÚS 15/98, II. ÚS 10/99, I. ÚS 53/01, m. m. PL. ÚS 9/04 atď.).“

9. „Právna úprava umelého prerušenia tehotenstva môže v konkrétnych okolnostiach predstavovať zásah nielen do čl. 15 ods. 1 ústavy upravujúceho právo na život a ochranu nenarodeného ľudského života, ale aj do základného práva tehotnej ženy na súkromie upraveného v čl. 16 ods. 1 a čl. 19 ods. 1 a 2 ústavy, a prípadne aj do jej ďalších práv, ako sú právo na ochranu zdravia (čl. 40 ústavy) či práva na slobodu myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery (čl. 24 ods. 1 ústavy). Zároveň je potrebné právnu úpravu umelého prerušenia tehotenstva posudzovať a interpretovať v kontexte s ústavnými princípmi a ústavou chránenými hodnotami, osobitne s princípom proporcionality, ktorý tvorí neoddeliteľnú súčasť generálneho princípu právneho štátu vyjadreného v čl. 1 ods. 1 prvej vete ústavy a je základom ústavného vyvažovania, či princípom slobody vyplývajúcim najmä z čl. 2 ods. 3 ústavy.“

10. „Je pritom bez akýchkoľvek pochybností, že pod pojmom každý, použitom v tomto (ale i v ďalších) ustanovení ústavy, treba rozumieť každého, kto sa narodí (pozri napr. Čič, M. a kol. Komentár k Ústave Slovenskej republiky. Martin: Matica Slovenská, 1977. 82 s., alebo Prusák, J. Teória práva. Bratislava: UK, 1995. 279 s.), t. j. spôsobilosť na práva vzniká narodením a končí smrťou, prípadne vyhlásením za mŕtveho.“

11. „Z čl. 7 ods. 5 a čl. 154c ods. 1 ústavy vyplýva, že zákonná úprava umelého prerušenia tehotenstva v Slovenskej republike musí byť nielen v súlade s ústavou, ale aj s medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, ktoré sa dotýkajú práva na život, resp. ochrany nascitura (nenarodeného ľudského života). ... Z uvedeného hľadiska bolo potrebné analyzovať napadnuté ustanovenia zákona o umelom prerušení tehotenstva najmä s dotknutými ustanoveniami Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, Medzinárodného paktu o ochrane občianskych a politických práv a Dohovoru o ochrane práv dieťaťa, ako aj Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, a to bez ohľadu na to, že navrhovatelia nenamietajú rozpor napadnutých ustanovení zákona o umelom prerušení tehotenstva s príslušnými ustanoveniami uvedených medzinárodných dohôd.“

12. „Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd: Podľa čl. 2 ods. 1 dohovoru právo každého na život je chránené zákonom. Nikoho nemožno úmyselne zbaviť života okrem výkonu súdom uloženého trestu nasledujúceho po uznaní viny za spáchanie trestného činu, pre ktorý zákon ukladá tento trest. ... Komisia sa k tejto otázke vyjadrila napr. vo veci Paton v. Spojené kráľovstvo (rozhodnutie z roku 1980), keď okrem iného uviedla, že *„Život plodu je úzko prepojený so životom tehotnej ženy a nemôže byť posudzovaný v izolácii od neho. Ak by článok 2 mal zahŕňať plod a jeho ochrana podľa tohto článku by bola, bez žiadneho výslovného obmedzenia, chápaná ako absolútna, interrupcia by musela byť považovaná za zakázanú dokonca vtedy, ak by pokračovanie tehotenstva predstavovalo vážne riziko pre život ženy. To by znamenalo, že „nenarodený život“ plodu by bol považovaný za majúci vyššiu hodnotu než život tehotnej ženy.“* Obdobne Komisia, resp. Európsky súd pre ľudské práva nepriznal nasciturovi ochranu garantovanú podľa čl. 2 dohovoru aj vo veci X. v. Spojené kráľovstvo (rozhodnutie z roku 1980), H. v. Nórsko (rozhodnutie z roku 1992) a naposledy napr. Evans v. Spojené kráľovstvo (rozsudok z roku 2006).

13. „Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach: Podľa čl. 6 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej aj „medzinárodný pakt“) každá ľudská bytosť má právo na život. Toto právo je chránené zákonom. Nikto nebude svojvoľne zbavený života. ... Z

histórie procesu dojednávania medzinárodného paktu je známe, že v ňom bol odmietnutý návrh, aby sa jeho čl. 6 ods. 1 vzťahoval aj na obdobie pred narodením. Potvrďuje to *Travaux preparatoires* Komisie, v ktorom sa uvádza, že bol navrhnutý a zamietnutý návrh, ktorý mal stanoviť, že „*Právo na život je späté s ľudskou osobou od momentu počatia, toto právo je chránené zákonom*“, pričom Komisia v pomere hlasov 55:0 so 17 zdržaniami definitívne hlasovala za schválenie čl. 6, ktorý neobsahoval odkaz na počatie [U. N. GAOR, 12th Sess., Bod programu 33, 119 s. (q), U. N. Doc. A/3764 (1957)]. Naopak zo záverečných zistení jurisdikcie Výboru pre ľudské práva, ktorý vykladá a monitoruje dodržiavanie medzinárodného paktu zmluvnými štátmi, vyplýva opakované odsúdenie striktných zákazov interrupcie, ktoré spôsobujú materskú úmrtnosť, ako porušenia práva žien na život v zmysle čl. 6, a odporúčenie štátom preskúmať a novelizovať legislatívu, ktorá kriminalizuje interrupciu (pozri napr. Záverečné zistenia Výboru pre ľudské práva Chile, 30. marec 1999, U. N. GAOR, Hum. Rts. Comm., 65th Sess., 1740th mtg. ods. 15, U. N. Doc. CCPR/C/79/Add.104, alebo Argentína, 15. november 2000, U. N. Doc. CCPR/CO/70/ARG, ods. 14 atď.). V roku 2005 išiel Výbor pre ľudské práva svojou jurisdikciou ešte ďalej, keď vo vzťahu k individuálnej sťažnosti K. L. v. Peru [Výbor pre ľudské práva, CCPR/C/85/D/1153/2003/(2005) UNHRC 64 (22. november 2006)] konštatoval, že záväzky štátu rešpektovať a zabezpečiť právo stanovené v čl. 7 medzinárodného paktu (podľa čl. 7 medzinárodného paktu nikto nesmie byť mučený alebo podrobovaný krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Najmä sa nebude nikto bez svojho slobodného súhlasu podrobovať lekárske alebo vedeckým pokusom, pozn.) od neho vyžadujú, aby zaručil prístup ženy k interrupcii v prípadoch, keď tehotenstvo ohrozuje jej fyzické alebo duševné zdravie vrátane prípadu ťažkého poškodenia plodu.“

14. „Dohovor o právach dieťaťa: Podľa čl. 1 Dohovoru o právach dieťaťa sa za dieťa považuje každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov, ak podľa právneho poriadku, ktorý sa vzťahuje na dieťa, nie je dospelosť dosiahnutá skôr. Podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o právach dieťaťa štáty, ktoré sú zmluvnými štátmi dohovoru, uznávajú, že každé dieťa má prirodzené právo na život, a podľa čl. 6 ods. 2 dohovoru štáty, ktoré sú zmluvnými stranami dohovoru, budú zabezpečovať v maximálnej miere zachovanie života a rozvoj dieťaťa. Dohovor o právach dieťaťa teda ustanovuje neodňateľné právo na život a záväzok štátu zabezpečiť prežitie a rozvoj dieťaťa. Aj jurisprudencia Výboru pre práva dieťaťa, ktorý interpretuje a monitoruje dodržiavanie Dohovoru o právach dieťaťa zmluvnými štátmi, taktiež odmieta plodu právo na život zdôrazňujúc opakovanú obavu o prístup dospievajúcich dievčat k bezpečným interrupčným službám. Výbor pre práva dieťaťa tiež vyslovil, že bezpečná interrupcia je súčasťou práva dospievajúcich dievčat na primerané zdravie alebo na základné zdravie a blahobyt. Vyzval tiež na preskúmanie štátnych praktík podľa existujúcej legislatívy povoľujúcej interrupcie zo zdravotných dôvodov s cieľom predchádzať nelegálnej interrupcii a zlepšiť ochranu fyzického a duševného zdravia dievčat. Z uvedeného tiež vyplýva, že definícia dieťaťa na účely Dohovoru o právach dieťaťa nezahŕňa plod.“

15. „Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien je v tejto oblasti koncipovaný jednak na princípe rovnoprávnosti mužov a žien a jednak na slobodnej voľbe plánovať svoju rodinu a slobodne sa rozhodnúť o počte a čase narodenia detí bez akýchkoľvek ďalších podmienok obmedzujúcich toto právo. Pritom je ale potrebné uviesť judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (napr. Boso v. Taliansko, rozhodnutie z roku 2002), podľa ktorej legislatívna úprava o prerušení tehotenstva sa dotýka najmä súkromného života, tehotnej ženy - budúcej matky, pričom prerušenie tehotenstva musí zohľadňovať predovšetkým jej právo, lebo ona je predovšetkým dotknutá

tehotenstvom a jeho pokračovaním alebo prerušením; práva potenciálneho otca, aj keď manžela, nemožno vykladať tak široko, aby zahŕňalo aj jeho právo konzultovať s ním túto otázku alebo podať žalobu v súvislosti s umelým prerušením tehotenstva, ktorému sa jeho manželka hodlá podrobiť.“

16. „Zákony o interrupcii prijaté väčšinou európskych štátov rešpektujú voľbu žien počas prvého trimestra tehotenstva a chránia práva žien na život a zdravie počas tehotenstva. Tento prístup implicitne prisudzuje právam žien väčšiu hodnotu než akémukoľvek nároku v mene plodu, charakterizovanému či už ako právo alebo ochrana. Zo 46 členských štátov Rady Európy, 40 z nich dovoľuje žene prerušiť tehotenstvo v prvom trimestri bez obmedzenia alebo len so symbolickým, resp. formálnym uvedením dôvodu alebo na základe rozsiahlych terapeutických dôvodov. Prísne obmedzenia interrupcií platia len v malom počte štátov (Andorra, Írsko, Lichtenštajnsko, Malta, Poľsko a San Marino).“

17. „Výrazným posunom v nazeraní na interrupcie prešlo Nemecko. Od rozhodnutia Spolkového ústavného súdu v Nemecku (BVerfGE, 39, 1 z roku 1975), v ktorom súd konštatoval protiústavnosť vykonávania interrupcií, sa nová právna úprava o umelom prerušení tehotenstva účinná od 1. októbra 1995 a novela trestného zákona posunuli v tejto otázke, vykonanie interrupcie nie je trestné/protiprávne, musí ju vykonať lekár do uplynutia 12. týždňa tehotenstva a tehotná žena sa musí podrobiť povinnej konzultácii najneskôršie tri dni pred prerušením tehotenstva, pričom sieť konzultačných stredísk zabezpečuje štát.“

18. „Čo sa týka judikatúry národných ústavných súdov, tieto sa dosiaľ pomerne často venovali právnemu statusu plodu v kontexte zákonov o prístupe k interrupciám. Navrhovatelia sa síce odvolávajú na porovnávacie právo a judikatúru niektorých ústavných súdov (Nemecko, Poľsko, Španielsko), z ktorého má vyplývať údajný európsky konsenzus o relatívne striktnom prístupe k právnej úprave umelého prerušenia tehotenstva, avšak takáto argumentácia nie je prijateľná z viacerých dôvodov. Na jednej strane je pravdou, že právo na život patrí k základným právam, ktoré sú ústavne garantované naprieč celou euroatlantickou civilizáciou. Obsah tohto základného práva sa však v jednotlivých štátoch značne líši. Okrem početne malej skupiny štátov, kde usmrtenie nascitura patrí k najzávažnejším trestným činom a prerušenie tehotenstva sa prakticky nepripúšťa (Írsko alebo Malta), existujú naopak štáty, kde prerušenie tehotenstva nie je upravené trestným právom vôbec, je zákonom garantované vo veľmi širokej miere a je dokonca uhrádzané zdravotným poistením (typicky Švédsko). Divergencie medzi ústavnými systémami potvrdzuje i to, že kým v niektorých európskych štátoch je ústavne chránené právo nascitura na život (napr. čl. 40.3.3 írskej ústavy), v iných je ústavne chránené právo ženy na umelé prerušenie tehotenstva (pozri čl. 55 slovinskej ústavy).“

19. „Oproti navrhovateľmi označeným štátom, v ktorých ústavné súdy dospeli k záveru, že prerušenie tehotenstva na žiadosť ženy bez akýchkoľvek obmedzení je protiústavné, možno uviesť celý rad štátov, kde ústavné súdy nenachádzali ani na veľmi široko koncipovanej úprave prerušenia tehotenstva (úprave obdobnej tej slovenskej) ústavný problém (napr. Rakúsko, Holandsko alebo Francúzsko). Rakúsky aj holandský ústavný súd zamietli podnet týkajúci sa „práva plodu“ na zmenu národnej legislatívy, ktorá liberalizovala prístup k interrupciám, tvrdiac okrem iného, že čl. 2 dohovoru by vôbec nemal byť uplatňovaný s cieľom ochraňovať nenarodeného. Francúzska ústavná rada v roku 1975 potvrdila francúzsky interrupčný zákon s tým, že plod nie je dieťa oprávnené podľa francúzskej ústavy. Spolkový ústavný súd v Nemecku síce rozhodol, že interrupcia by mala zostať

technicky nelegálnou, zároveň však špecifikoval, že ak si tehotná žena zvolí interrupciu po tom, čo navštívila odborného poradcu, nemala by byť trestne stíhaná.“

20. „V niektorých štátoch ústavné či obdobné súdy dospeli k záveru o zákaze štátu ingerovať legislatívou do právnej úpravy interrupcií v priebehu prvých dvoch trimestrov tehotenstva, pričom tento zákaz v daných právnych poriadkoch vyplýva z práva ženy na ochranu súkromia (USA a Kanada). Napríklad v USA na základe rozhodnutia Najvyššieho súdu *Roe v. Wade* 410 U. S. 113 (1973), ako bolo potvrdené, aj keď čiastočne modifikované rozhodnutím *Planned Parenthood of Southeastern PA. v. Casey*, 505 U. S. 833 (1992), sa ústavné právo tehotnej ženy na ochranu súkromia premieta v práve ženy ukončiť svoje tehotenstvo bez nadbytočnej štátnej ingerencie, a to až do okamihu životaschopnosti plodu (teda do konca druhého trimestra tehotenstva). V mnohých európskych štátoch úprava prerušenia tehotenstva, ktorá je obdobná slovenskej úprave, nevyvolala žiadne ústavné otázky (napr. škandinávské štáty, Holandsko alebo Česká republika).“

Precvičovanie metódy distinguishing pri aplikácii precedentného práva (TPI/5.)

Úloha: Prečítajte si úryvok z nálezu IV. ÚS 92/2012 a určite, či toto rozhodnutie možno použiť ako precedens v nasledujúcich modelových situáciách. Svoju odpoveď zdôvodnite.

Nález IV. ÚS 92/2012

Skutkový stav

V rozhodnutí so spisovou značkou IV. ÚS 92/2012 ústavný súd posudzoval sťažnosť fyzickej osoby namietajúcej porušenie jej práva na spravodlivý súdny proces a práva na prístup k voleným a iným verejným funkciám. Skutkový stav prípadu spočíval v tom, že sťažovateľovi ako úspešnému kandidátovi vo voľbách do obecného zastupiteľstva a po zložení poslaneckého sľubu bolo odopreté vykonávať túto volenú funkciu, a to s odôvodnením, že v čase zloženia sľubu vykonával činnosť, ktorá je podľa zákona nezlučiteľná s funkciou poslanca, konkrétne išlo o roznášanie lokálnych novín na základe dohody o pracovnej činnosti uzatvorenej medzi ním a obcou, v ktorej na funkciu poslanca kandidoval.³ Sťažovateľ sa proti takémuto postupu bránil na krajskom súde argumentujúc predovšetkým tým, že do inkriminovanej doby – teda do okamihu zloženia poslaneckého sľubu – vykonal úkony smerujúce k zániku príslušnej dohody o roznášaní novín, teda úkony zabraňujúce vzniku nezlučiteľnosti funkcií. Krajský súd túto jeho argumentáciu nezobral do úvahy a žalobu zamietol.

Argumentácia súdu

„Ústavný súd nie je zásadne oprávnený preskúmať a posudzovať právne názory všeobecného súdu, ktoré ho pri výklade a uplatňovaní zákonov viedli k rozhodnutiu vo veci samej, ani preskúmať, či v konaní pred všeobecnými súdmi bol náležite zistený skutkový stav a aké skutkové a právne závery zo skutkového stavu všeobecný súd vyvodil. Úloha ústavného súdu sa obmedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov takejto interpretácie s ústavou, prípadne medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách (II. ÚS 1/95, I. ÚS 4/00, I. ÚS 17/01). Z tohto postavenia ústavného súdu vyplýva, že môže preskúmať také rozhodnutie všeobecných súdov, ak v konaní, ktoré mu predchádzalo, alebo samotným rozhodnutím došlo k porušeniu základného práva a slobody. Skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť preto predmetom kontroly zo strany ústavného súdu vtedy, ak by boli zjavne neodôvodnené alebo arbitrárne a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (II. ÚS 58/98, I. ÚS 5/00). Ako ústavne nesúladne (porušujúce základné práva sťažovateľa) ústavný súd hodnotí aj také rozhodnutia všeobecných súdov, v ktorých boli zákony, prípadne podzákonné právne úpravy interpretované v extrémnom rozpore s princípmi spravodlivosti v dôsledku napr. prílišného formalizmu (IV. ÚS 192/08, IV. ÚS 69/2012, I. ÚS 26/2010, III. ÚS 163/2011, podobne aj Ústavný súd Českej republiky, napr. III. ÚS 150/99).

³ Podľa § 11 ods. 2 písm. b) zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení je funkcia poslanca nezlučiteľná s funkciou zamestnanca obce, v ktorej bol poslanec zvolený. Podľa § 25 ods. 2 písm. h) toho istého zákona mandát poslanca zaniká v prípade výskytu nezlučiteľnosti funkcií.

Súčasťou obsahu základného práva na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy je aj právo účastníka konania na dostatočné odôvodnenie súdneho rozhodnutia (napr. II. ÚS 209/04, III. ÚS 95/06, III. ÚS 206/07), t. j. na také odôvodnenie, ktoré jasne a zrozumiteľne dáva odpovede na všetky právne a skutkovo relevantné otázky súvisiace s predmetom súdnej ochrany, teda s uplatnením nárokov a obranou proti takému uplatneniu. Odôvodnenie rozhodnutia všeobecného súdu, ktoré stručne a jasne objasní skutkový a právny základ rozhodnutia, postačuje na záver o tom, že z tohto aspektu je plne realizované základné právo účastníka konania na spravodlivý proces (m. m. IV. ÚS 115/03, III. ÚS 209/04). Judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva nevyžaduje, aby v odôvodnení rozhodnutia bola daná odpoveď na každý argument účastníka konania. Ak však ide o argument, ktorý je pre rozhodnutie kľúčový, vyžaduje sa osobitná odpoveď práve na tento argument (Georgidias c. Grécko z 29. mája 1997, Higgins c. Francúzsko z 19. februára 1998). Potreba náležite odôvodniť súdne rozhodnutie je daná tiež vo verejnom záujme, pretože je jednou zo záruk toho, že výkon spravodlivosti nie je arbitrárny, neprehľadný a že rozhodovanie súdu je kontrolovateľné.

Do obsahu základného práva na súdnu ochranu patrí aj právo každého na to, aby sa v jeho veci rozhodovalo podľa relevantnej právnej normy právneho poriadku Slovenskej republiky. Súčasne má každý právo na to, aby sa v jeho veci vykonal ústavne súladný výklad aplikovanej právnej normy. Z toho vyplýva, že k reálnemu poskytnutiu súdnej ochrany dôjde len vtedy, ak sa na zistený stav veci použije ústavne súladne interpretovaná platná a účinná právna norma (II. ÚS 249/2011).

...

Krajský súd sa v napadnutom rozsudku podrobne zaoberal právnou klasifikáciou pracovnoprávneho vzťahu medzi sťažovateľom a obcou S., ktorý posúdil ako dohodu o pracovnej činnosti v zmysle § 228a zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákonník práce“) a činnosť, na ktorú sa sťažovateľ voči obci zaviazal, ako závislú prácu v zmysle § 1 ods. 2 Zákonníka práce. Krajský súd vo vzťahu k ukončeniu pracovnoprávneho vzťahu stručne uviedol, že *„Vzťah založený na základe dohody o pracovnej činnosti bol ukončený uplynutím doby, na ktorú bola táto dohoda uzavretá, tzn. dňom 30. 12. 2010, kedy bol navrhovateľ aj odhlásený z poistenia. To, že fakticky vykonal prácu v dňoch pred dohodnutým dňom skončenia platnosti dohody o pracovnej činnosti na veci nič nemení, resp. nemá na posúdenie tejto veci podstatný vplyv.“* Krajský súd sa ale vo vzťahu k tvrdeniu sťažovateľa o skončení jeho pracovnoprávneho vzťahu už k 9. decembru 2010 nevyjadril vôbec, hoci išlo o zásadnú námietku sťažovateľa, ktorá ostala v konaní spornou a na ktorú poukazujú nielen námietky sťažovateľa ako navrhovateľa v konaní pred krajským súdom obsiahnuté v návrhu na začatie konania, ale aj vyjadrenie obce S. (odporkyne v konaní) z 28. apríla 2011 k tomuto návrhu, podľa ktorého *„Pri osobnom stretnutí (sťažovateľ, pozn.) prehlásil, že v mesiaci december (pred zložením poslaneckého sľubu) opakovane navštívil obecný úrad v S., kde žiadal ukončiť Dohodu o pracovnej činnosti. Túto skutočnosť potvrdili zamestnanci obecného úradu v S. Dňa 9. 12. 2010 mi osobne oznámil, že... (sťažovateľ, pozn.) ukončil prácu pre obec S.“*.

Otázka, či pracovnoprávny vzťah medzi sťažovateľom a obcou ešte v čase, keď sťažovateľ zložil sľub poslanca, trval, bola na právny záver krajského súdu vzhľadom na použitú argumentáciu, ale aj vyjadrenie obce podstatnou otázkou, a preto bolo nevyhnutné, aby sa krajský súd touto otázkou v odôvodnení napadnutého rozsudku primeraným spôsobom zaoberal a ústavne akceptovateľným spôsobom sa s ňou aj vysporiadal. Tým, že sa krajský súd s námietkami sťažovateľa, ako aj zhodným vyjadrením obce vôbec nevysporiadal, je odôvodnenie napadnutého rozsudku

nedostatočné a napadnutým rozsudkom vzhľadom už len na toto pochybenie došlo podľa názoru ústavného súdu k porušeniu základného práva sťažovateľa na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, ako aj práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, a tým aj základných práv sťažovateľa podľa čl. 30 ods. 1 a 4 ústavy.

...

Aj keď podľa názoru ústavného súdu by mohlo postačovať samotné konštatovanie porušenia označených práv sťažovateľa už len z uvedených dôvodov, ústavný súd, napriek tomu považoval za potrebné venovať sa aj otázke, či by napadnutý rozsudok krajského súdu obstál tiež v prípade, ak by sa v konaní pred všeobecnými súdmi preukázalo, že v danej veci sťažovateľ neurobil kroky potrebné na zánik dohody o pracovnej činnosti, a to najmä v nadväznosti na jeho základné práva podľa čl. 30 ods. 1 a 4 ústavy, posudzované v ich vzájomnej súvislosti.

Základné právo na nediskriminačný prístup k voleným funkciám podľa čl. 30 ods. 4 ústavy ako predpoklad realizácie základného práva podieľať sa priamo na správe vecí verejných podľa čl. 30 ods. 1 ústavy (m. m. I. ÚS 13/02) nemôže byť bez osobitne významných dôvodov zabezpečujúcich práve nediskriminačný prístup k voleným funkciám odopreté ani osobám, ktoré v čase uchádzania sa o volenú funkciu vykonávajú činnosť nezlučiteľnú s touto volenou funkciou. Ak zákonodarca vytvorí mechanizmy, ktorými sa má chrániť verejný záujem na riadnom, nezávislom a nestrannom výkone verejnej funkcie určením činností, ktoré sú nezlučiteľné s výkonom verejnej funkcie, vyplýva mu z čl. 30 ods. 1 a 4 ústavy povinnosť vytvoriť takú právnu úpravu, ktorá by uchádzačovi o volenú funkciu umožňovala ukončiť činnosť nezlučiteľnú s funkciou voleného funkcionára až potom, ako bol na výkon funkcie zvolený, a tak, aby sa výkonu volenej funkcie mohol riadne ujať. Ak takáto právna úprava neexistuje, je úlohou súdu, povinnosťou ktorého je poskytnúť ochranu základným právam a slobodám, interpretovať príslušné právne normy tak, aby nedošlo k neprípustnému popretiu základného práva podľa čl. 30 ods. 4 ústavy.

Zákon o obecnom zriadení ani iný právny predpis upravujúci pracovnoprávne vzťahy nepredpokladá automatické skončenie pracovnoprávneho vzťahu zamestnanca s obcou potom, ako bol riadne zvolený za obecného poslanca. Ústavný súd na porovnanie dodáva, že v zmysle § 13a ods. 1 písm. h) zákona o obecnom zriadení v prípade, ak nastane dôvod nezlučiteľnosti mandátu starostu s inou aktivitou, nedochádza k zániku jeho mandátu okamžite, ale až potom, ako starosta do 30 dní odo dňa vzniku nezlučiteľnosti funkcie neurobí relevantný úkon na odstránenie tohto rozporu. Rovnakú lehotu a možnosť realizovať úkon na odstránenie dôvodu nezlučiteľnosti predpokladá aj ústavný zákon č. 357/2004 Z. z. o ochrane verejného záujmu pri výkone funkcií verejných funkcionárov v znení ústavného zákona č. 545/2005 Z. z. (ďalej len „ústavný zákon o ochrane verejného záujmu“).

Podľa názoru ústavného súdu zmyslu a účelu čl. 30 ods. 1 a 4 ústavy odporuje taký výklad podmienky nezlučiteľnosti výkonu funkcie poslanca obecného zastupiteľstva s pracovnoprávnym vzťahom s obcou, ktorý by fakticky odňal možnosť uchádzať sa o výkon volenej funkcie zamestnancom obce. Rovnako zmyslu a účelu čl. 30 ods. 1 a 4 ústavy odporuje taký výklad ustanovení zákona o obecnom zriadení, ktorý by zvolenému poslancovi upieral právo ukončiť svoj pracovnoprávny vzťah s obcou či právo inak odstrániť dôvod nezlučiteľnosti mandátu poslanca, ako aj taký výklad, ktorý by viedol k zániku mandátu poslanca obecného zastupiteľstva, hoci by tento urobil právne úkony potrebné na ukončenie pracovnoprávneho vzťahu, avšak tento pracovnoprávny

vzťah by vzhľadom na plynutie lehôt potrebných na jeho ukončenie ešte nezanikol pred ustanovujúcou schôdzou obecného zastupiteľstva, alebo sa zvolený funkcionár bez svojho zavinenia spoliehal na to, že pracovnoprávny vzťah zanikol, hoci tento v rozhodujúcom čase ešte trvá. Navyše, v prípade ak by pracovnoprávny vzťah skončil v dôsledku uplynutia doby, na ktorú bol uzatvorený, bolo by nadbytočným vyžadovať, aby zvolený poslanec obecného zastupiteľstva ešte aj uskutočnil právny úkon smerujúci k ukončeniu pracovnoprávneho vzťahu, ktorý by však dĺžku trvania pracovnoprávneho vzťahu (v dôsledku nevyhnutnosti uplynutia výpovednej doby) neskrátil.

V danom prípade je navyše voči sťažovateľovi namietaná aj nezlučiteľnosť výkonu verejnej funkcie s pracovnoprávnym vzťahom s obcou takej zanedbateľnej intenzity, že neodôvodňuje zásah orgánov verejnej moci, ktorý by narúšal podstatu základného práva priamo sa zúčastňovať na správe vecí verejných. Dôvod nezlučiteľnosti za predpokladu, že pracovnoprávny vzťah nezanikol už skôr, mohol trvať iba v rozmedzí štyroch dní, t. j. od pondelka 27. decembra 2010 (deň, keď sťažovateľ zložil sľub poslanca obecného zastupiteľstva) do štvrtka 30. decembra 2010, v období, keď sa nekonalo žiadne zasadnutie obecného zastupiteľstva, a teda v čase, keď nemohli dôsledky „dobiehajúceho“ pracovnoprávneho vzťahu s obcou žiadnym spôsobom reálne ovplyvniť výkon volenej funkcie zvoleného poslanca obecného zastupiteľstva. Zo súvisiaceho spisu, ako aj zo samotného napadnutého rozsudku krajského súdu vyplýva, že sťažovateľ fakticky svoju prácu už vykonal v dňoch 5. a 6. decembra 2010 a od obce ako zamestnávateľa už pokyny neprijímal a nebol viac ani v takom postavení vo vzťahu k obci, ktoré by ohrozovalo záujem na nestrannom a nezávislom výkone mandátu poslanca obecného zastupiteľstva. K reálnemu konfliktu medzi výkonom mandátu poslanca obecného zastupiteľstva a prácou pre obec spĺňajúcou podmienky by preto v okolnostiach danej veci nemohlo dôjsť, ani keby sťažovateľ úkon ku skončeniu pracovnoprávneho vzťahu nebol urobil.

Z uvedeného vyplýva, že krajský súd v napadnutom rozsudku aplikoval ustanovenia o nezlučiteľnosti mandátu poslanca obecného zastupiteľstva príliš formalisticky, nezohľadnil ich účel a zmysel a ani neporovnal zanedbateľné ohrozenie verejného záujmu na nestrannom a nezávislom výkone verejnej funkcie oproti zásadnému zásahu do základného práva sťažovateľa na nediskriminačný prístup k verejným funkciám a na účasť na správe vecí verejných. Právny následok zániku mandátu poslanca obecného zastupiteľstva sťažovateľa a s tým spojené obmedzenie jeho základného práva podľa čl. 30 ods. 1 v spojitosti so základným právom podľa čl. 30 ods. 4 ústavy je preto v danej veci neprimeraným a neodôvodneným zásahom do označených základných práv sťažovateľa a je výsledkom formalistického výkladu ustanovení zákona o obecnom zriadení zasahujúceho do základného práva sťažovateľa na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy, ako aj do práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

Ústavný súd zdôrazňuje, že k výkladu právnych predpisov a ich inštitútov nemožno pristupovať len z hľadiska textu zákona, a to ani v takom prípade, keď sa text môže javiť ako jednoznačný a určitý, ale predovšetkým podľa zmyslu a účelu zákona, ako aj v záujme ochrany ústavnoprávnych princípov vrátane ochrany základných práv. Jazykový výklad môže totiž v zmysle ustálenej judikatúry ústavného súdu predstavovať len prvotné priblíženie sa k obsahu právnej normy, ktorej nositeľom je interpretovaný právny predpis; na overenie správnosti či nesprávnosti výkladu, resp. na jeho doplnenie či spresnenie potom slúžia ostatné interpretačné prístupy postavené na roveň gramatickému výkladu, najmä teleologický a systematický výklad vrátane ústavne konformného

výkladu, ktoré sú spôsobilé v kontexte racionálnej argumentácie predstavovať významný korektív pri zistení obsahu a zmyslu aplikovanej právnej normy (I. ÚS 351/2010, m. m. I. ÚS 306/2010). Namietaný prístup zároveň odporuje základnému právu na súdnu ochranu a právu na spravodlivé súdne konanie. Požiadavka spravodlivosti osobitne zvýraznená v čl. 6 ods. 1 dohovoru, ako aj v § 1 Občianskeho súdneho poriadku, podľa ktorého má byť v rámci súdneho konania zabezpečená spravodlivá ochrana práv a oprávnených záujmov účastníkov, je totiž kritériom ukladajúcim každému všeobecnému súdu ústavnú povinnosť hľadať také riešenie prerokúvanej právnej veci, ktoré nebude možné vyhodnotiť ako extrémne nesúladne s princípom spravodlivosti a popierajúce zmysel a účel príslušných zákonných ustanovení.“

Modelové situácie:

- 1)** Právny predpis hovorí, že funkcia poslanca obecného zastupiteľstva je nezlučiteľná s pracovným pomerom uzatvoreným s obcou, v rámci ktorej daná funkcia vznikla, pričom táto nezlučiteľnosť spôsobuje zánik mandátu.⁴ Osoba X získala poslanecký mandát v tej obci, s ktorou bola v pracovnom pomere, avšak v čase, kedy už stihla urobiť všetky právne úkony potrebné na to, aby daný pomer, teda roznášanie obecných novín za odplatu, zanikol.
- 2)** Osoba Y získala poslanecký mandát v obecnom zastupiteľstve. V priebehu jeho výkonu začala roznášať obecné noviny, najskôr bezodplatne, neskôr za to, že jej príslušná obec nepravidelne poskytovala zeleninu z obecného podniku, samoobslužnej predajne potravín. Ich dohoda vyzerala takto: Osoba Y podmienila ďalšie roznášanie novín tým, že dostane rôzne druhy zeleniny, a to vždy takej, ktorá v obecnom obchode zostala nepredaná. Obec podmienila odovzdanie nepredanej zeleniny tým, že osoba Y bude naďalej roznášať obecné noviny.
- 3)** Osoba Z získala poslanecký mandát. V priebehu jeho výkonu sa dostala do politického konfliktu so starostom príslušnej obce. Predmet tohto konfliktu spočíval v nasledujúcom: Osoba Z tvrdila, že obec potrebuje prijať celkom nové všeobecne záväzné nariadenie o podmienkach maloobchodného predaja na obecnom trhovisku, starosta naopak tvrdil, že obec takéto nariadenie nepotrebuje, pretože si vystačí s tým nariadením, čo už má. Neskôr, s úmyslom vyvolať zdanie zmierenia, starosta ponúkol osobe Z dohodu o vykonaní práce, ktorej predmetom bolo odplatné vyhotovenie návrhu spomínaného všeobecne záväzného nariadenia a osoba Z túto ponuku prijala.
- 4)** Osoba Q bola v pracovnom pomere s obcou, v rámci ktorého odplatne vykonávala funkciu sekretárky starostu. V priebehu výkonu tohto zamestnania osoba Q úspešne kandidovala na funkciu poslanca v zastupiteľstve príslušnej obce. Osoba Q paralelne popri výkone svojho poslaneckého mandátu vykonávala aj funkciu sekretárky. Napriek zamestnaneckej lojalite osoby Q voči starostovi sa však nedalo preukázateľne zistiť, či mala existencia príslušného zamestnaneckého pomeru reálny vplyv na spôsob, akým osoba Q vykonávala svoj poslanecký mandát.

Cvičenie na určovanie sily právnych aktov (TPI/6.)

⁴ Pozri § 11 ods. 2 a § 25 ods. 2 zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení.

Úloha: Určite právnu silu nasledujúcich právnych aktov tak, že akt s najvyššou právnou silou označíte číslou 1, akt s bezprostredne nižšou právnou silou označíte 2 atď. Akt, ktorý SR neuznáva ako platný prameň práva, označte písmenom X.

- Ústavný zákon o bezpečnosti štátu v čase vojny
- Lisabonská zmluva
- Nariadenie ministerstva životného prostredia o posudzovaní vplyvov na životné prostredie
- Zákon NR SR o potravinách
- Nariadenie vlády o niektorých opatreniach v súvislosti s finančnou krízou
- Vyhláška Ministerstva obrany o udeľovaní vojenských hodností
- Opatrenie NBS o obehu peňazí v styku s cudzinou
- Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd
- Zákon NR SR o požiarnej službe
- VZN obecného zastupiteľstva Malá Mača vo veciach prenesenej štátnej správy
- Vyhláška Ministerstva financií o bankovom dohľade
- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach
- Ústavný zákon o zrušení amnestie
- Nález Ústavného súdu SR o nesúlade zákona s ústavou
- Zmluva z Nice
- Dekrét prezidenta SR o službe v cudzom vojsku
- Vyhláška Vlády SR o hnojivách
- Metodický pokyn Finančného riaditeľstva SR k určeniu základu dane z pridanej hodnoty
- VZN krajského zastupiteľstva Trnavského samosprávneho kraja o predaji majetku VÚC
- Vyhláška okresného úradu v Martine o zbere odpadov
- Všeobecná deklarácia ľudských práv prijatá VZ OSN
- Rozsudok Krajského súdu v Košiciach vo veci L.K. proti Telecomu
- Výnos Ministerstva poľnohospodárstva o podmienkach predaja poľnohospodárskej pôdy
- Nález Ústavného súdu SR o výklade ústavy
- Legislatívne pravidlá vlády

Cvičenie na medzinárodné právo a triedenie právnych noriem (TPI/4. a TPI/7.)

Úloha: Pri každej z nasledujúcich právnych noriem určite jednak to, či ide o normu medzinárodného práva súkromného alebo verejného a jednak to, či ide o normu hmotného alebo procesného práva. Svoju odpoveď zdôvodnite.

1. Spôsobilosť osoby na práva a na právne úkony sa spravuje, ak sa v tomto zákone neustanovuje niečo iné, právnym poriadkom štátu, ktorého je príslušníkom.
2. Súd môže prijímať sťažnosti od ktoréhokoľvek jednotlivca, mimovládnej organizácie alebo od skupiny osôb, ktoré sa považujú za poškodené v dôsledku porušenia práv priznaných dohovorom alebo jeho protokolmi jednou z Vysokých zmluvných strán. Vysoké zmluvné strany sa zaväzujú, že nebudú žiadnym spôsobom brániť účinnému výkonu tohto práva.
3. Nikoho nemožno mučiť alebo podrobovať neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu.
4. Procesná spôsobilosť cudzinca sa spravuje právom štátu, ktorého je príslušníkom. Stačí však, ak má procesnú spôsobilosť podľa slovenského práva.
5. Pracovné pomery pracovníkov dopravných podnikov sa v železničnej a cestnej doprave spravujú právom sídla podniku, v riečnej a leteckej doprave právom miesta registrácie a v námornej doprave právom štátu, pod vlajkou ktorého sa doprava vykonáva.
6. Ak prípad prejednávaný komorou vyvoláva závažnú otázku týkajúcu sa výkladu dohovoru alebo jeho protokolov alebo ak by rozhodnutie komory o danej otázke mohlo byť v rozpore so skôr vynesným rozsudkom súdu, komora môže, skôr ako vynesie rozsudok, postúpiť právomoc veľkej komore za predpokladu, že ani jedna zo zúčastnených strán proti tomu nevznesie námietku.
7. Osobné a majetkové vzťahy manželov sa spravujú právom štátu, ktorého sú príslušníkmi. Ak sú manželia príslušníkmi rôznych štátov, spravujú sa tieto vzťahy právom slovenským.
8. Ak ďalej nie je ustanovené inak, právomoc slovenských súdov je daná, ak osoba, proti ktorej smeruje návrh (žaloba), má na území Slovenskej republiky bydlisko alebo sídlo a ak ide o majetkové práva, ak tu má majetok.
9. Nikoho nemožno odsúdiť za konanie alebo opomenutie, ktoré v čase, keď bolo spáchané nebolo podľa vnútroštátneho alebo medzinárodného práva trestným činom. Takisto nesmie byť uložený trest prísnejší, než aký bolo možné uložiť v čase spáchania trestného činu.
10. V manželských veciach (konanie o zrušenie manželstva rozdomom, o neplatnosť manželstva a o určenie, či tu manželstvo je alebo nie je) je právomoc slovenských súdov daná, ak aspoň jeden z manželov je slovenským občanom.
11. Každá Vysoká zmluvná strana môže predložiť súdu na preskúmanie každé porušenie ustanovení dohovoru a jeho protokolov, za ktoré podľa jej názoru nesie zodpovednosť iná Vysoká zmluvná strana.
12. Návrh na určenie rodičovstva (zistenie a zapretie) možno podať na slovenskom všeobecnom súde navrhovateľa, ak odporca nemá v Slovenskej republike všeobecný súd. Ak ani navrhovateľ nemá v Slovenskej republike všeobecný súd, ale jeden z rodičov alebo dieťa je slovenským občanom, možno návrh podať na súde, ktorý určí Najvyšší súd.

13. Každý má právo na slobodu myslenia, svedomia a náboženského vyznania; toto právo zahŕňa slobodu zmeniť svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie, ako aj slobodu prejavovať svoje náboženské vyznanie alebo presvedčenie sám alebo spoločne s inými, či už verejne alebo súkromne, bohoslužbou, vyučovaním, vykonávaním náboženských úkonov a zachovávaním obradov.

14. Osvojenie sa spravuje právom štátu, príslušníkom ktorého je osvojiteľ.

15. Súd môže prejednávať vec až po vyčerpaní všetkých vnútroštátnych prostriedkov nápravy, podľa všeobecne uznávaných pravidiel medzinárodného práva a v lehote šiestich mesiacov odo dňa, keď bolo prijaté konečné rozhodnutie.

Cvičenie na realizáciu práva v právnych vzťahoch (TPI/10.)

Úloha: Určite prvky a predpoklady nasledujúcich právnych vzťahov.

1) Zmluvou o výpožičke vznikne vypožičiavateľovi právo vec po dohodnutú dobu bezplatne užívať.

Prvky:

Predpoklady:

2) Ak niekto bez toho, aby bol na to oprávnený, obstará cudziu záležitosť, aby odvrátil hroziacu škodu, je ten, ktorého záležitosť bola obstaraná, povinný nahradiť konateľovi bez príkazu nevyhnutné náklady, aj keď sa výsledok bez zavinenia konajúceho nedostavil.

Prvky:

Predpoklady:

3) Zmluvou o úschove vznikne zložiteľovi právo, aby uschovávateľ hnuiteľnú vec prevzatú od neho do úschovy riadne opatroval.

Prvky:

Predpoklady:

4) Zo zmluvy o ubytovaní vznikne objednávateľovi právo, aby mu ubytovateľ poskytol prechodné ubytovanie na dohodnutú dobu alebo na dobu vyplývajúcu z účelu ubytovania v zariadení na to určenom.

Prvky:

Predpoklady:

5) Ak sa niektorý z manželov stal nájomcom bytu pred uzavretím manželstva, vznikne obom manželom spoločný nájom bytu uzavretím manželstva.

Prvky:

Predpoklady:

6) Kto v úmysle poškodiť ústavné zriadenie Slovenskej republiky iného úmyselne usmrtí alebo sa o to pokúsi, potrestá sa odňatím slobody na dvadsať rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie.

Prvky:

Predpoklady:

7) Zmluvou o predaji podniku sa predávajúci zaväzuje previesť na kupujúceho vlastnícke právo k veciam, iné práva a iné majetkové hodnoty, ktoré slúžia prevádzkovaniu podniku, a kupujúci sa zaväzuje prevziať záväzky predávajúceho súvisiace s podnikom a zaplatiť kúpnu cenu.

Prvky:

Predpoklady:

8) Licenčnou zmluvou na predmety priemyselného vlastníctva oprávňuje poskytovateľ nadobúdateľa v dojednanom rozsahu a na dojednanom území na výkon práv z priemyselného vlastníctva (ďalej len „právo“) a nadobúdateľ sa zaväzuje na poskytovanie určitej odplaty alebo inej majetkovej hodnoty.

Prvky:

Predpoklady:

9) Mandátnou zmluvou sa mandatár zaväzuje, že pre mandanta na jeho účet zariadi za odplatu určitú obchodnú záležitosť uskutočnením právnych úkonov v mene mandanta alebo uskutočnením inej činnosti a mandant sa zaväzuje zaplatiť mu za to odplatu.

Prvky:

Predpoklady:

Cvičenie na interpretáciu práva (TPI/11.)

Úloha: Prečítajte si nasledujúce prípady a premyslite si, ako by ste ich rozhodli. Svoje rozhodnutie sa pokúste odôvodniť odkazom na nejakú výkladovú metódu alebo právny argument.

1. Podľa § 469a Občianskeho zákonníka platí, že „poručiteľ môže vydediť potomka ak:

- a) v rozpore s dobrými mravmi neposkytol poručiteľovi potrebnú pomoc v chorobe, v starobe alebo v iných závažných prípadoch,
- b) o poručiteľa trvalo neprejavuje opravdivý záujem, ktorý by ako potomok mal prejavovať,
- c) bol odsúdený pre úmyselný trestný čin na trest odňatia slobody v trvaní najmenej jedného roka,
- d) trvalo vedie neusporiadaný život.“

Poručiteľ X.Y. vydedil svojho potomka s odôvodnením, že tento potomok neustále strieda svoje milostné partnerky a žiadnu z nich si nemieni zobrať za manželku. Je takéto vydedenie platné?

2. Diskriminácia: Podľa čl. 12 ods. 2 Ústavy SR platí, že „základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie.“

Zakladá trestné stíhanie osoby, ktorá verejne šíri, že holokaust sa nestal, diskrimináciu podľa čl. 12 ods. 2 Ústavy?

3. V zmysle § 39 Občianskeho zákonníka platí, že „neplatný je právny úkon, ktorý svojím obsahom alebo účelom odporuje zákonu alebo ho obchádza alebo sa prieči dobrým mravom“.

Pán X.Y. (objednávateľ) uzavrel s pani Y.Z. (poskytovateľka) zmluvu o poskytovaní sexuálnych služieb. Po tom, čo bola služba realizovaná, objednávateľ odmietol zaplatiť. Má poskytovateľka právny nárok na zaplatenie dohodnutej odmeny?

4. V zmysle Ženevskej konvencie o právnom postavení utečencov platí, že utečencom je osoba, ktorá „sa nachádza mimo svojho štátu a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu svojho štátu ... a ktorá sa tam vzhľadom na uvedené obavy nemôže alebo nechce vrátiť.“

Majú právo na priznanie statusu utečenca nasledujúce osoby?

- 4.1 Osoba požiada o priznanie statusu utečenca s odôvodnením, že v jej domovskej krajine jej hrozí trest smrti kvôli tomu, že odmietla nastúpiť do armády.
- 4.2 Osoba požiada o priznanie statusu utečenca s odôvodnením, že v jej domovskej krajine – Amazónii – by bola podľa starodávnych kultúrnych tradícií nútená – ako osoba ženského pohlavia – podstúpiť náboženský rituál, počas ktorého by jej amputovali pravú ruku.

4.3 Osoba požiada o priznanie statusu utečenca s odôvodnením, že je novinárom kritickým voči režimu vládnuceho v domovskej krajine, pričom pravidelne dostáva poštou výhražné listy, niekto mu prepichol pneumatiky na aute päťkrát v priebehu posledného roka, pričom polícia o vyšetrenie týchto incidentov nejaví ani najmenší záujem.

5. Podľa čl. 24 Ústavy SR platí, že „sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery sa zaručujú. Toto právo zahŕňa aj možnosť zmeniť náboženské vyznanie alebo vieru. Každý má právo byť bez náboženského vyznania. Každý má právo verejne prejavovať svoje zmýšľanie. ... Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov“. Podľa § 11 zákona č. 308/1991 o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností platí, že „návrh na registráciu cirkvi alebo náboženskej spoločnosti prípravný organ cirkvi alebo náboženskej spoločnosti ... môže podať, ak preukáže, že sa k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti hlási najmenej 50 000 plnoletých členov, ktorí majú trvalý pobyt na území SR a sú občanmi SR.“ Je citovaný zákon v súlade alebo v rozpore s Ústavou SR?

6. Podľa § 328 ods. 1 Trestného zákona platí, že „kto priamo alebo cez sprostredkovateľa pre seba alebo pre inú osobu prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok, aby konal alebo sa zdržal konania tak, že poruší svoje povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, potrestá sa odňatím slobody na dva roky až päť rokov“. Podľa § 332 ods. 1 toho istého zákona platí, že „kto priamo alebo cez sprostredkovateľa sľúbi, ponúkne alebo poskytne úplatok inému, aby konal alebo sa zdržal konania tak, že poruší svoje povinnosti vyplývajúce zo zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie, alebo z tohto dôvodu priamo alebo cez sprostredkovateľa sľúbi, ponúkne alebo poskytne úplatok inej osobe, potrestá sa odňatím slobody až na tri roky“.

Študent poskytne učiteľovi pred skúškou fľašku whisky a bonboniéru, pričom učiteľ tieto veci prijme. O dva dni neskôr učiteľ nechá daného študenta prejsť cez skúšku. Došlo k spáchaniu trestného činu korupcie?

7. Podľa § 177 ods. 1 Trestného zákona platí, že „kto osobe, ktorá je v nebezpečenstve smrti alebo javí príznaky ťažkej ujmy na zdraví, neposkytne potrebnú pomoc, hoci tak môže urobiť bez nebezpečenstva pre seba alebo iného, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky“.

Osoba X.Y. zbadala na moste klenúcom riekou Váh osobu Y.Z., ktorá sa správala tak, akoby chcela z daného mosta dobrovoľne skočiť a tak spáchať samovraždu. Osoba X.Y. sa nesnažila nijakým spôsobom zasiahnuť do priebehu udalostí, pričom osoba Y.Z. nakoniec z mosta skočila. Spáchala osoba X.Y. trestný čin podľa citovaného ustanovenia Trestného zákona?

8. Podľa § 630 Občianskeho zákonníka platí, že „darca sa môže domáhať vrátenia daru, ak sa obdarovaný správa k nemu alebo členom jeho rodiny tak, že tým hrubo porušuje dobré mravy“. Stará mama darovala svojmu vnukovi, ktorý o ňu prejavoval záujem, rodinný dom. Po prepise vlastníckeho práva k darovanej nehnuteľnosti vnuk prestal prejavovať o svoju starú mamu záujem, tým, že ju prestal navštevovať a prestal jej gratulovať k jej sviatkom. Môže stará mama žiadať vrátenie daru podľa citovaného ustanovenia Občianskeho zákonníka?

9. Podľa § 115 platí, že „domácnosť tvoria fyzické osoby, ktoré spolu trvale žijú a spoločne uhrádzajú náklady na svoje potreby“. Bude domácnosťou päťica študentov, ktorí žijú v prenajatom priváte po dobu svojho štúdia na VŠ a spoločne uhrádzajú náklady na nájomné, stravu, čistiace prostriedky a alkohol?
-
10. Podľa § 23 ods. 2 písm. a) zákona č. 171/1993 o Policajnom zbore platí, že „Policajt je oprávnený vykonať prehliadku dopravného prostriedku, vecí, batožiny a nákladu, ktoré sa v ňom prepravujú, ak je podozrenie, že používaním dopravného prostriedku, na dopravnom prostriedku alebo v súvislosti s dopravným prostriedkom bol spáchaný trestný čin.“ Policajt zastaví auto občana X.Y. a pri cestnej kontrole si všimne na zadnom sedadle veľkú tmavočervenú škvrnu, ktorá pripomína krv. Je policajt oprávnený vykonať prehliadku?

Správne riešenia príkladov na štruktúru právnej normy

17.

PH: Za ten istý záväzok sa zaručilo viac ručiteľov.

PD: Každý z ručiteľov ručí za celý záväzok.

SH: Niektorý z ručiteľov odmieta ručiť za celý záväzok

18.

PH: Banka, ktorá potvrdila bankovú záruku, poskytla na jej základe plnenie.

PD: Táto banka má nárok na toto plnenie voči druhej banke.

SH: Druhá banka odmieta plniť.

19.

PH: Predávajúci dodal tovar pred určenou dobou.

PD: Kupujúci je oprávnený tovar prevziať alebo ho odmietnuť

SH: Predávajúci nanucuje kupujúcemu prevzatie tovaru proti jeho vôli.

20.

PH: Došlo k prevzatiu veci.

PD: Prešlo nebezpečenstvo škody na prevzatých veciach z predávajúceho na kupujúceho

SH: Kupujúci žiada od predávajúceho náhradu škody.

21.

PH: Po uzavretí zmluvy sa zmaril jej základný účel, ktorý bol v nej výslovne vyjadrený, v dôsledku podstatnej zmeny okolností, za ktorých sa zmluva uzavrela.

PD: Dotknutá strana má právo odstúpiť od zmluvy.

SH: Odstúpenie od zmluvy nebolo uznané (druhou stranou, súdom...).

22.

PH: Došlo k uloženiu veci a uložiteľ nedal súhlas na užívanie veci.

PD: Opatrovateľ nesmie užívať vec alebo umožniť jej užívanie tretej osobe.

SH: Opatrovateľ užíval vec alebo umožnil jej užívanie treťou osobou.

23.

PH: Kontrolór vykonal kontrolu a vydal kontrolné osvedčenie.

PD: Kontrolór má právo na odplatu.

SH: Odplata nebola kontrolórovi vyplatená.

24.

PH: Fyzické osoby nie sú spôsobilé na právne úkony.

PD: Zákonní zástupcovia majú právo/povinnosť konať za tieto osoby.

SH: Zákonným zástupcom bolo bránené konať (ak mali právo) alebo zákonní zástupcovia nekonali za fyzické osoby (ak mali povinnosť).

25.

PH: Došlo k stretnutiu záujmov zákonného zástupcu so záujmami zastúpeného alebo k stretnutiu záujmov tých, ktorých zastupuje ten istý zákonný zástupca.

PD: Súd má povinnosť ustanoviť osobitného zástupcu

SH: Súd neustanovil osobitného zástupcu.

26.

PH: Oprávnený držiteľ má vec v nepretržitej držbe po dobu troch rokov, ak ide o hnutelnosť, a po dobu desať rokov, ak ide o nehnuteľnosť.

PD: Oprávnený držiteľ sa stáva vlastníkom veci.

SH: Nieкто (sused, notár, súd...) neuznáva nadobudnutie vlastníckeho práva oprávneným držiteľom.

27.

PH: Objednávateľ napriek upozorneniu zhotoviteľa trvá na objednávke.

PD: Zhotoviteľ má právo od zmluvy odstúpiť.

SH: Odstúpenie od zmluvy nebolo uznané (objednávateľom, súdom...).

28.

PH: Došlo k zničeniu prenajatej veci.

PD: Nájomná zmluva zanikla.

SH: Prenajímateľ vymáha nájomné aj za obdobie po zničení prenajatej veci .

29.

PH: So zreteľom na pomer sudcov k veci, k účastníkom alebo k ich zástupcom možno mať pochybnosti o ich nezáujatosti.

PD: Sudcovia sú vylúčení z prejednávania a rozhodovania veci.

SH: Sudcovia neboli vylúčení...

30.

PH: Začalo sa konanie vo veciach a) alebo b) alebo c).

PD: Prokurátor má právo vstúpiť do začatého konania.

SH: Prokurátor nebol pripustený do začatého konania.

31.

PH: Došlo k podaniu žiadosti.

PD: Živnostenský úrad má povinnosť poskytnúť jednorazové informácie z verejnej časti živnostenského registra aj miestne príslušným orgánom štátnej správy.

SH: Živnostenský úrad neposkytol dané informácie.

32.

PH: Splnomocnenec prekročil svoje oprávnenie vyplývajúce z plnomocenstva a súčasne splnomocniteľ toto prekročenie schválil.

PD: Splnomocniteľ má povinnosť plniť záväzky vyplývajúce z prekročenia plnomocenstva.

SH: Splnomocniteľ si neplnil dané záväzky.

33.

PH: Zálohom je hnuiteľná vec a záloh bol odovzdaný záložnému veriteľovi.

PD: Záložný veriteľ je povinný zverený záloh chrániť pred poškodením, stratou a zničením.

SH: Záložný veriteľ neochránil záloh pred poškodením, stratou alebo zničením.

34.

PH: Účastník uzavrel zmluvu v tiesni za nápadne nevýhodných podmienok.

PD: Tento účastník má právo od zmluvy odstúpiť.

SH: Odstúpenie od zmluvy nebolo uznané (druhou stranou, súdom...).

35.

PH: Osoba má počas výkonu záložného práva záloh u seba.

PD: Táto osoba je povinná zdržať sa všetkého, čím by sa hodnota zálohu zmenšila, okrem bežného opotrebovania.

SH: Osoba sa nezdržala všetkého....

36.

PH: Ak je s prevádzkou niektorej činnosti spravidla spojené odkladanie vecí a došlo ku škode na veciach odložených na mieste na to určenom alebo na mieste, kde sa obvykle odkladajú, okrem ak by k tejto škode došlo aj inak (napr. zemetrasenie).

PD: Prevádzkar zodpovedá za túto škodu/má povinnosť ju nahradiť.

SH: Prevádzkar nenahradil škodu.

37.

PH: Je viac dedičov.

PD: Títo dedičia zodpovedajú za náklady poručiťovho pohrebu a za dlhy podľa pomeru toho, čo z dedičstva nadobudli, k celému dedičstvu.

SH: Niektorý z týchto dedičov odmieta uhradiť náklady na pohreb alebo dlhy podľa stanoveného pomeru.

38.

PH: Nemožno odstrániť vadu a nemožno pre ňu vec užívať dohodnutým spôsobom alebo riadne.

PD: Nadobúdateľ má právo domáhať sa zrušenia zmluvy.

SH: Toto právo nadobúdateľa nebolo rešpektované (napr. druhá zmluvná strana trvá na tom, že zmluva je platná).

39.

PH: Došlo k dohode o tom, že sa už splatný dlh bude plniť v splátkach a veriteľ chce, aby dlžník v splátkach plnil aj úroky z omeškania.

PD: Táto dohoda musí byť výslovná.

SH: Uvedená dohoda nebola výslovná.

40.

PH: Deti sú schopné samy sa živiť a ich rodičia potrebujú primeranú výživu.

PD: Deti sú povinné zabezpečiť túto výživu.

SH: Deti nezabezpečili danú výživu.

41.

PH: Rodičia sa nedohodli o mene alebo priezvisku maloletého dieťaťa alebo žiadny z rodičov nie je známy.

PD: Súd má povinnosť určiť meno a priezvisko dieťaťa.

SH: Súd neurčil meno alebo priezvisko dieťaťa.

42.

PH: Niekoľko úmyselne usmrtil druhého.

PD: Súd má povinnosť páchatela potrestať odňatím slobody na 15 až 20 rokov.

SH: Súd nepotrestal páchatela uvedeným trestom.

43.

PH: Osobe, ktorá poskytla pomoc policajnému zboru alebo policajtom na ich žiadosť alebo s ich vedomím, vznikla škoda.

PD: Štát je povinný túto škodu nahradiť.

SH: Štát škodu nenahradil.

44.

PH: Z dôvodu fyzického alebo psychického násillia alebo hrozby takýmto násillím vo vzťahu k manželovi alebo k rozvedenému manželovi ako spoločnému užívateľovi bytu alebo k blízkej osobe, ktorá s ním býva spoločne v byte, sa stalo ďalšie spolužitie neznesiteľným a súčasne došlo k podaniu príslušného návrhu jedným z manželov alebo rozvedených manželov.

PD: Súd má právo obmedziť užívacie právo druhého z manželov alebo ho z jeho užívania úplne vylúčiť.

SH: Niekoľko uvedené právo súdu nerešpektoval (napr. druhý z manželov sa odmietol podriaďovať obmedzeniu užívacieho práva alebo vyšší súd zrušil rozhodnutie nižšieho súdu o obmedzení užívacieho práva, hoci na to boli splnené všetky zákonné podmienky).

45.

PH: Mandatár prevzal za mandanta veci pri vybavovaní jeho záležitostí.

PD: Mandatár je povinný odovzdať tieto veci mandantovi bez zbytočného odkladu.

SH: Mandatár neodovzdal tieto veci bez zbytočného odkladu.

46.

PH: Kupujúcemu vznikly nevyhnutné náklady v súvislosti s uplatnením práv zo zodpovednosti za vady.

PD: Predávajúci je povinný tieto náklady uhradiť.

SH: Predávajúci tieto náklady neuhradil.

47.

PH: Vec má vady, o ktorých predávajúci vie.

PD: Predávajúci je povinný kupujúceho pri dojednaní kúpnej zmluvy na ne upozorniť.

SH: Predávajúci neupozornil.

48.

PH: Predmetom daru je nehnuteľnosť alebo hnutelnosť, ktorá nebola odovzdaná a prevzatá priamo pri darovaní.

PD: Darovacia zmluva musí byť písomná.

SH: Darovacia zmluva mala iba ústnu podobu.

49.

PH: Zo zmluvy si účastníci majú plniť navzájom, pričom jedna strana sama svoj záväzok splnila alebo je pripravená ho splniť.

PD: Táto strana má právo domáhať sa splnenia záväzku.

SH: Druhá zmluvná strana odmieta plniť svoj záväzok.

50.

PH: Dlžník sa dozvedel o skutočnosti, ktorá robí plnenie nemožným.

PD: Dlžník je povinný bez zbytočného odkladu to oznámiť veriteľovi.

SH: Dlžník to neoznámil bez zbytočného odkladu.

51.

PH: Niekoľko kúpil budúce úžitky nejakej veci vcelku alebo s nádejou na neisté budúce úžitky.

PD: Táto osoba má právo na všetky úžitky riadne vyťažené.

SH: Druhá zmluvná strana odmieta odovzdať všetky úžitky riadne vyťažené.

52.

PH: Dodatočne vyšla najavo vada, na ktorú predávajúci kupujúceho neupozornil.

PD: Kupujúci má právo na primeranú zľavu z dojednanej ceny zodpovedajúcu povahe a rozsahu vady.

SH: Predávajúci odmieta kupujúcemu poskytnúť primeranú zľavu.

53.

PH: Vzhľadom na všetky okolnosti bolo zrejmé alebo pred uzavretím zmluvy kupujúci predávajúceho výslovne informoval o tom, že dodanie tovaru v určenej lehote alebo v určený deň je pre kupujúceho osobitne dôležité, a predávajúci tovar v tejto lehote nedodal.

PD: Kupujúci má právo odstúpiť od zmluvy aj bez poskytnutia dodatočnej primeranej lehoty na dodanie vecí.

SH: Predávajúci toto odstúpenie od zmluvy nerešpektuje (trvá na dodaní tovaru a zaplatení kúpnej ceny).

54.

PH: Cena sa dohodla podľa rozpočtu a objednávateľ nedal súhlas na jej zvýšenie.

PD: Cena na nesmie zvýšiť.

SH: Dodávateľ zvýšil cenu.

55.

PH: Dielo sa nevykonalo v dôsledku okolností na strane objednávateľa, hoci zhotoviteľ bol ochotný dielo vykonať.

PD: Zhotoviteľ má právo na dojednanú cenu.

SH: Zhotoviteľovi nebola vyplatená dojednaná cena.

56.

PH: Nájomca vynaložil na vec náklady pri oprave, na ktorú je povinný prenajímateľ a oprava sa vykonala so súhlasom prenajímateľa alebo prenajímateľ bez zbytočného odkladu opravu neobstaral, hoci sa mu oznámila jej potreba.

PD: Nájomca má nárok na náhradu týchto nákladov.

SH: Nájomcovi neboli uhradené tieto náklady.

Odporúčaná literatúra

Ako som spomenul v predhovore, toto repetitórium slúži ako pomôcka pri štúdiu učebnice Teória práva, ktorú sme napísali spolu s Radom Procházkom. Študentom a študentkám na prednáškach rádím, aby si o problematike, ktorej nerozumejú, prečítali niečo aj z iných zdrojov. Viacero spôsobov výkladu jednej a tej istej veci totiž pomáha pochopiť jej podstatu. Preto s obľubou odkazujem aj na základné dielo slovenskej právnej teórie z pera nášho spoločného mentora, jedného zo zakladateľov trnavskej právnickej fakulty, Jozefa Prusáka.⁵

Štátoveda, ktorú profesor Prusák pod vplyvom Kelsenovho učenia o jednote štátu a práva radil pod teóriu práva, je kvalitne spracovaná aj v dvoch učebných textoch od slovenských právnych filozofov Pavla Holländera⁶ a Alexandra Bröstla.⁷ Ide o starú školu v tom najlepšom slova zmysle: ich autorská zrelosť je sformovaná kvantom prečítaných kníh, znalosťou cudzích jazykov a praktickou skúsenosťou z pôsobenia na ústavnom súde.

Vnútné prepojenie medzi právnou teóriou a právnou filozofiou s ľahkosťou obnažuje vo svojich knihách aj český právny filozof Tomáš Sobek.⁸ Ten patrí do strednej generácie akademikov pracujúcich prevažne s anglo-americkou literatúrou. Hĺbka jeho analytického vhľadu však nemá, minimálne v česko-slovenskom prostredí, veľkú konkurenciu.

Študentom, ktorí podľahli kúzlu právneho teoretizovania a filozofovania, treba určite odporučiť aj slovenské preklady klasických zahraničných diel vychádzajúcich vo výnimočnej edícii *Exempla Iuris* vydavateľstva Kalligram. Určite budú mať potešenie z prekladu Čistej právnej náuky, v ktorej Hans Kelsen opisuje právo ako logickú jednotu násilím vynucovaných noriem.⁹ Precíznu racionálnu argumentáciu však možno zapriať aj do obhajoby prirodzeného práva, ako to robí John Finnis vo svojom opuse *Prirodzený zákon a prirodzené práva*.¹⁰

Z českých prekladov sa ponúka najmä kultová kniha *Pojem práva*, ktorou H. L. A. Hart položil základy moderného právneho pozitivizmu.¹¹ Určite osloví aj *Morálka práva*, v ktorej Lon Fuller predstavil svoju originálnu koncepciu prirodzeného práva procesného.¹²

⁵ PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Bratislava: Kalligram, 2023.

⁶ HOLLÄNDER, P.: *Základy všeobecné štátovedy*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012.

⁷ BRÖSTL, A.: *Všeobecná štátoveda*. Košice: UPJŠ, 2023.

⁸ Napr. SOBEK, T.: *Právní rozum a morální cit: Hodnotové základy právního myšlení*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016. SOBEK, T.: *Nepřirozené právo*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2022.

⁹ KELSEN, H.: *Čistá právní nauka*. Bratislava: Kalligram, 2018.

¹⁰ FINNIS, J.: *Prirodzený zákon a prirodzené práva*. Bratislava: Kalligram, 2019.

¹¹ HART, H.L.A.: *Pojem práva*. Praha: Prostor, 2010.

¹² FULLER, L. L.: *Morálka práva*. Praha: Oikoymenh, 2009.